

TSSR YLYMLAR AKADEMIÝASY

Magtymguly adyndaky Edebiýat instituty

MOLLANEPES

“Zöhre – Tahyr”
dessany

Çapa taýýarlanlar: N. AŞYROW,
B. GARRYÝEW, A. KEKILOW

TSSR YLYNLAR AKADEMIÝASYNYŇ NEŞIRÝATY

Aşgabat 1963

Rawylar andag rowaýat kylyrlar kim, Tatar diýen bir uly welaýat bar erdi. Onuň Babahan atly patyşasy bar erdi. Bu patyşanyň hem weziri bar erdi, oňa Bahyr wezir diýer erdiler. Bularyň ikisiniň hem perzendi ýok erdi. Olar perzentsizlikden köp gamgyn bolar erdiler, emma hiç çäre tapyp bilmez erdiler.

Bir gün patyşa bile wezir özara gürründeş bolup, maslahat edişdiler. Patyşa wezirine: — Eý Bahyr wezir, biziň ikimizde hem ogul-gyz ýok, perzentsiz adama bu welaýat haramdyr, gel, ikimiz başymyzy alyp, bir tarapa gideli, bu watany terk edeli — diýdi.

Wezire bu maslahat hoş gelip, «bolýar» diýip, jogap berdi,

Şu niýet bilen patyşa we wezir ikisi, hiç kime bildirmän, daňdanlar atlanyp, şäherden çykyp, çöl-beýewana garşy ýüzlenip gitdiler. Şol baryşlaryna gün ýaşan wagty gadymdan galan bir uly gabrystanlyga ýetişdiler. Bular gijäni şol gabrystanlykda geçirmekçi boldular. Ikisi bu ýerde oturyp, Hudaýdan perzent diläp, nalyş çekdiler. Patyşa hudaýdan ogul diläp, bir gazal aýtdy.

Dergahyňa ýüzüm tutdum, ýaradan,
Sen meniň derdime delalat¹ eýle. Sen-
sen owal meni ýokdan bar eden,
Bozulgan şährimni ymarat eýle⁸⁹.

Şükrüm köpdür, dönmek bolmaz ýoluňdan, El
göterdim memleketden, malyňdan.
Keremli zatyňdan, gudrat goluňdan, Bir
perzendi—salyh sahawat⁹⁰ eýle.

Zähr içer men, şerbetim ýok, balym ýok,
Jyda düşdüm, watanyň ýok, ilim ýek,

Ornum tutan öwladym ýok, oglum ýok, Halyma
hamy bol¹, hemaýat⁹¹ eýle.

Seniň tufylyňdan jahan minewwer⁹²,
Pahry jahan⁹³ sen-sen, äleme serwer⁹⁴,
Hakyň dosty sen-sen, Resul pygamber,
Iki dünýä maňa şypagat⁹⁵ eýle.

Ýurduň şahy men, Babahan adym,
Bahyr wezirimdir, köňülde şadym,
Önmedi ornumda ogul—zürýadym, Ikimize
perzent anaýat⁹⁶ eýle.

Elkyssa, Babahan sözünü gutardy. Bu gije gabrystanlykda boldular, emma gözlerine
uky gelmedi. Diňe säher wagtlary gözleri uka gitdi.

Bahyr wezir düýşünde bir ahwal gördi: patyşanyň gujagyna bir çagany we Bahyr
weziriň hem gujagyna bir çagany getirip saldylar. Şol halatda wezir oýandy, yzy bilen
patyşa hem ukudan oýandy. Patyşa aýtdy:

— Eý wezir, näme ahwal gördüň? Bahyr wezir: — Eý patyşam, bir ahwal
gördüm, täleýiň açyldy!—diýip, bir gazal aýtdy:

Eý şahym, ýatyrdym bir ahwal gördüm,
Rähmet meýi meni mestan eýledi.
Maksadyň hak berdi, tagbyryň ýordum,
Barça müşgilleriň asan eýledi.

Heften, sähten, çilten⁹⁷ barça jem boldg,
Golun açyp, haka mynajat⁹⁸ kyldy,
Diledi myradyn—hudaýdan aldy,
Her kime bir zürýat aýan eýledi.

Döwlet guşy saýa saldy başyňa,
Rähm eýledi gözden akan ýaşıňa,
Iki enwer⁹⁹ dogup geldi gaşyňa,
Nurundan jahany bostan eýledi.

Iki enwer² bir-birindep zyýada, Leblerinde
şerap, golunda bada¹⁰⁰,

¹ Halyma rehim kyl.

² Iki nurdur.

Ahwalym berhakdyr¹⁰¹, ýetdik myrada, Meniň
könlüm beýle güman eýledi.

Bahyr diýer, budur gören ahwalym,
Sizlere nämälim, özüme mälim. Bir
gün çykar iki serwi¹⁰²-nahalym,
Biziň bile ähdi-aman eýledi.

Elkyssa, patyşa bu sözi eşidip, derrew ýerinden turdy hem weziriň ýüzünden öpüp:
— Eý Bahyr wezir! Eger ahwalyň çyn bolup, hudaýtagala ikimize hem ogul berse,
ol ikisi dost bolsunlar, bir ten, bir jan bolsunlar. Eger ikisi-de gyz bolsa, olar dogan
bolsunlar. Eger-de biri ogul we biri gyz bolsa, onda olar jübt bolsunlar! — diýdi.

Onda Bahyr wezir:

— Eý patyşahym, döwletiň berkarar bolsun! Siz bir patyşa bolsaňyz, men hem bir
işigiňizdäki hyzmatkär bolsam, bu nähili ähtipeýman bolar? — diýdi. Onda patyşa hiç wagt
sözünden dänmezligine kasam etdi. Soňra eline galam-kagyz alyp, «wallahy aglam» diýip,
äht baglap, möhür basyp, weziriň eline berdi. Weziriň bu işe wagty hoş boldy. Ikisi şähre
gaýdyp geldiler.

□□□□□

Gelip, patyşa ornunda oturyp, höküm sürmekligini dowam etdi.

Patyşanyň aýallarynyň birine Şahyjahan diýer erdiler, weziriň aýalynyň adyna hem
Şahyhuban diýer erdiler. Günlerde bir gün Şahyjahan hamyladar boldy. Onuň yzy bilen, bir
hepdeden soň, Şahyhuban hem hamyladar boldy.

Aradan dokuz aý, dokuz gün, dokuz sagat geçenden soň, patyşanyň bir gyzy boldy.
Bu gyzyň agzy gunça, lebleri lagyl, gözleri mestana, galam gaşly, hünji dişli, syýa saçly,
ýüzi jennetiň güli, owazy Bagy Ereminiň bilbili, owadanlygy on tördi gijäniň aýyna barabar
erdi, şöhesi asmana düşer erdi, gören adamlarda bir mähir peýda bolar erdi. Şol wagt bir
keniz patyşaga söýünjilige baryp: «Eý patyşahy älem! Döwlet çyragyň ýandy:
Şahyjahandan bir aftap¹⁰³ emele geldi!» diýip buşlady. Patyşa bu sözi eşidip, begenjinden
kenize köp engamlar¹⁰⁴ berip, ony azat etdi we şäheriň içinde toý gurady, köp gullaryny azat
etdi, pakyr-pukaralara köp engamlar berdi. Bu toý-tomaşa dokuz gije-gündiz dowam etdi.
Soňra patyşa pelekýat¹⁰⁵ ylmyndan habarly ulamalary¹⁰⁶, hekimleri ýygnap, bularyň her
birine laýyk engam-yhsanlar¹⁰⁷ berip: «Bu mahy¹⁰⁸ enwere bir at goýuň» diýdi. Biri: «Aý
goýalyň» diýdi, biri: «Gün goýalyň» diýdi, emma bu atlaryň hiç biri köňle makul bolmady.

Şol eýýamda bir adam bar erdi, adyna Mollanepes Maru-Şahu-jahan diýer erdiler.
Onuň aýalyna Bossantäç elti diýer erdiler. Olaryň ikisine hem hudaý rahmet nazaryny salan
erdi. Patyşa: «Diňe şol adamlar at goýmasalar, başgalaryň goýan ady köňlüme makul däl»
diýip buýruk etdi. Ondan soň eltini çagyrdylar; elti gelip gyzy gutlady. Elti alkyşlaryny
gutarandan soň, aýallaryň biri aýtdy:

—Eý elti, patyşanyň gyzyna at goýmak ygtyýary size berildi. Bu gyza siz at dakýň,
emma adynyň bir ýanyndan aý we günü aýyrmaweriň!

Elti ileri oturyp, gyzyň ýüzüni açyp, zyýarat etdi we aýtdy:

— Eý halaýyklar, bu gyz, aýyň, günün barabary gyz däldir, ýöne on iki ýyldyz bardyr — Şems diýerler, Kamar diýerler, Akrap diýerler, Mizan diýerler, Kowus diýerler, aftap burçundan dogarlar. Ýene hem bir ýyldyz bardyr, adyna Şahy-Müşteri diýerler; onuň şöhesi aýdan, günden zyýadadyr. Ýene hem bir ýyldyz bardyr, ol dokuzlanjy pelegiň ýüzünde dogýar; adyna Zähre Jeňni diýerler, özi mutrup — bazygär¹⁰⁹ bolar — yşky belsnt sazandadyr, ýüzüniň şöhesi aý-günüň şöhesinden ýedi esse zyýadadyr. Bu gyzyň adyna Zöhre goýalyň — diýdi. Halaýyklar kabul etdiler: «Ýüzi Zöhre, ady hem Zöhre bolsun!» diýip gutladylar. Gyzyň adyna Zöhre goýdular,

Soňra Zöhräni ýanynyň iki yüz kenizi bilen Mollanepesiň aýaly Bossantäje terbiýelemäge berdiler.

Zöhre gyzyň ýüreginde yşk höwesini barlygy üçin, onuň mydama aglamakdan başga işi ýok erdi. Emma ýüzi gün-günden zyýada bolup, gören adam akylyny ýitirip, maýyl¹¹⁰ bolar erdi.

Onuň husnunyň¹¹¹ owazasy Kapdan¹¹²,—Kaba, magrupdan—maşryga¹¹³, asmandan-zemine ýetişip¹¹⁴, älem-jahana doldy.

Indi gürrüni Babahandan eşidiň. Patyşa, gyzy bolan soň, könlüne şeýle hyýal getirdi: «Bahyryň ogly bolsa, men näme edermen? Jennet gülüni bir düýä hemsöhet¹¹⁵ etmek näjüre bolar? Men bir ýurduň patyşasy bolsam, Bahyr meniň gulum bolsa, men oňa gyzymy neneň berermen! Emma gyzymy oňa bermesem hem ähtiwepam bar. Ozal akylymy ýele berip, bu işleri pikir etmän beýle ähtnama ýazypdyrmen!» diýip, köp öküdi. «Emma meniň bu ähtiwepa edenimi kim görüpdü? Eger Bahyryň ogly bolsa, onuň başyna tiz yeteýin!» diýen pikir bilen gezer erdi.

Bir gün Bahyryň ogly boldy. Munuň husny aýdan, günden zyýada, ýüzüniň şöhesinden jahan minewwer boldy: şalar görse, başlaryndaky täjini muňa laýyk tapar erdiler. Zöhre bile ikisi bir almany iki bölüp goýan dek boldy. Wezir hem toý-tomaşa tutdy: oglunyň adyna Mürze Tahyr goýdular. Muny hem enekä tabşyrdylar. Enekeler bu ikisini dil-gözden saklap, kemala getirdiler. Tahyr we Zöhre ýedi ýaşa girdiler.

Günlerde bir gün Bahyr wezir aradan çykdy. Weziriň ýerinde duşman oturdy; döwran bulardan sowuldy.

□□□□□ Indi sözi Babahan şadan eşidiň. Patyşa Mollanepes ahuny molla tutdy, halaýyklar oglanlaryny molla berdiler. Şahyhan Zöhre jany we Şahyhuban hem Tahyry molla tabşyrdy. Zöhre bile Tahyr mekdepde bolan wagtlarynda mekdebe, molla we jemi oganlara bir şatlyk ýetişer erdi, olar oganlaryň arasynda aý bile gün dek erdi, oganlar daşynda ýyldyzlar dek erdi; bularyň boýy hem, husny hem we zehinleri hem barabar erdi, molla bir ýola taglym¹¹⁶ berse, özleri biler erdiler, wagtlaryny hoşlap, kuran okar erdiler.

Zöhre bilen Tahyryň arasynda yşk heseri peýda boldy, ikisi bir-birlerini görenlerinde yşk ody bularyň ýüreginden geçer erdi, bir sagat bir-birini görmeseler, diwana bolar erdiler, irden turup mekdebe gelen wagtlary bile gelip, giden wagtlary hem bile gider erdiler, günlerini şeýle geçirer erdiler.

Bir gün Tahyr beg ertir bilen Zöhre jana goşulýan ýerine geldi, emma Zöhre gyz gelmedi. Tahyr begiň endamyna lereze¹¹⁷ düşüp: «Zöhräme bir hadysa sataşdy — gelmedi» diýip, intizar¹¹⁸ bolup durar erdi. Şol halatda mekdepde bile okaýan Gülkamar atly bir gyz Tahyryň ýanyndan geçip gitmekçi boldy. Aşyk Tahyr aýtdy: — Eý Gülkamar jan, biraz aýak sakla. Gülkamar durdy. Şol ýerde Tahyr beg Zöhre jandan habar sorap, bir gazal aýtdy, Gülkamar jan hem jogap berdi.

T a h y r:

Gülkamar jan, habar bergil bizlere.
Hemsyrdasyň¹¹⁹ Zöhre jany gördüňmi?
Gurban olam şähdi-şeker¹²⁰ sözlere. Köňlüm
alga dilrebany¹²¹ gördüňmi?

G ü l k a m a r:

Ýarym gelmez diýip, güman eýleme, Geler
Zöhre janym, gamgyn olmagyl.
Toý günleriň ahyrzaman eýleme,
Geler Zöhre janym, gamgyn olmagyl.

T a h y r:

Düýn öýläň aýryldym sowsan sonadan,
Men bilmedim, gep ýetdimi eneden,
Neçün ýüz dönderdi mekdephanadan Täze
açylan ter gunçany gördüňmi?

G ü l k a m a r:

Rast kamaty¹²² elwan¹²³ şaýlar içinde,
Iliň nazargähi¹²⁴ toýlar içinde,
Tagtyn gürmuş ýagşy öýler içinde,
Geler Zöhre janym, gamgyn olmagyl.

Tahyr:

Ala göz, ak jeren aklymny aldy,
Eglendi, gelmedi, niçik syr boldy,
Sapaklar bişmeýen, bendiwan galdy, Şahyň
gyzy, şazadany gördüňmi?

G ü l k a m a r:

Toýa seýran etdi gyzlaryň hany,
Ýanynda gyz-gelin, çoh now juwany¹²⁵, Ýandyryp,
köýdürip jümle jahany,
Geler Zöhre janym, gamgyn olmagyl.

T a h y r:

Niçik toýdur üşbu günler tutulan,
Yhsanyň ornuna usýan¹²⁶ bitilen, Zöhre
jan bent olup, aý-gün tutulan, Jandan
azyz ol janany gördüňmi?

G ü l k a m a r:

Men saňa sözlär men syrry-pynhanym¹²⁷,
Saňa ýalغان diýsem, dökülsin ganym,
Ýetişer dembe-dem, sabyr eýle, janym,
Geler Zöhre janym, gamgyn olmagyl.

T a h y r:

Tahyr diýer, başym mähnet daşynda,
Aglap öler boldum ýedi ýaşymda,
Özü munda, köňlüm ýaryň gaşynda, Zöhre
atly sergerdany gördüňmi?

Gülka mar:

Gülkamar diýr, başym sizlere bende, Gördüm
köňüllerni hijran şebinde¹²⁸,
Seniň köňlün—ýarda, ýar köňli—sende, Geler
Zöhre janym, gamgyn olmagyl.

Elkyssa, bu sözler tamam bolandan soňra Gülkamar jan mekdebe tarap ugrady. Tahyr beg bu ýerde galyp, iki sagat garaşyp durdy, emma Zöhre gelmedi. Ahyr karary ýetmän, Zöhre gyzyň bagyna rowana bolly. Ol bagda serwi diýen bir belent daragt bar erdi, Tahyr beg şu daragta çykyp, Zöhräniň ýoluny gözläp oturdy. Bir wagtdan soň Zöhre gyz kenizleri bilen älem-jahany şöhlenden dolduryp geler erdi. Ol golundaky gyzy almany ysgap, gyzy tylladan

jiltli epdegi göterip geler erdi, zerrin kemer, lybasy¹²⁹ tamam şaýlaňan, bar-maklarynda on ýüzük, her ýüzügi gymmat dürden, gollary hynaly, gaşlary wesmeli, gözleri sürmeli, ýüzi güläp suwly, gulaklary ysyrgaly, başynda gyzyň ýakutdan otaga, kar-kara suratynda bitilen dürri-jowahyry gül dek açylyp, ýalançyny gülüstan edip geler erdi Tahyr beg Zöhräniň bu gelşine, zibi-ziwerden¹³⁰ geýen donlaryna tomaşa edip, ýüzi zagpyran dek saraldy we aklyly haýran, gözleri girýan bolup, bir söz diýdi:

Husny mün tümen bahaly, Dilberim
dildarym¹³¹ geldi!

Sormaga gelmiş bu haly, Gam
defgy¹³², gamhorym geldi.

Lebinden yygmat saçyla,
Mähriban bolup açyla,
Sünbül¹³³ bäs etmez saç ile,
Jan riştesi¹³⁴ tarym geldi.

Goý bäri destiň¹³⁵ almaly,
Biz üçin ýany almaly,
Ak ýüzi goşa almaly, Alma
bilen narym geldi.

Ýel degse, zülpüň dagydyr, Synamda¹³⁶
yşkyň dagydyr,
Ýetmez men ýaryň dagydyr, Gözel
wepadarym geldi.

Guwandym reňgi-alyňa,
Aldandym mekri-alyňa, Golun
daldalap alyňa,
Zülpleri şamarym¹³⁷ geldi.

Jilwesi¹³⁸ älem narydyr,
Eltafy¹³⁹ bizden narydyr¹⁴⁰,
Elinde alma-narydyr,
Gözlern hunhorym¹⁴¹ geldi.

Jemaly älem ýarydyr,
Her zülpi älem ýarydyr,
Gören diýr: «Kimiň ýarydyr?» : Ol
pasly baharym geldi.

Ak ýüzünde nukta¹⁴² haly,
Tahyryň geçer ne haly,
Sormaga gelmez bu haly,
Saky¹⁴³ gül ruhsarym¹⁴⁴ geldi.

Elkyssa, Tahyr beg sözünü tamam etdi. Şol wagt Zöhre gyz hem ýetişdi. Aşyk Tahyr daragtdan düşdi, ikisi bir sagat öpüşip, guçuşyp, şadyýan bolup oturdylar. Şondan soň Tahyr Zöhräniň giç gelmegine hapa bolup, bir ebýat aýtdy:

Eý şemsi¹⁴⁵ enwer ýüzli gül,
Görmegeý erdim käşiki.
Owwalda men saňa köňül
Bermegeý erdim käşiki.

Eý bilbili Bagy Erem, Eý
mähriban ziba¹⁴⁶ senem!
Laglyň zekatyn dembe-dem
Sormagaý erdim käşiki.

Yşkynda men, eý, bihabar,
Aglap gezip şamu-säher,
Hijran çekip, huny-jiger,
Dilmegeý erdim käşiki.

Sen jilwe eýläp jan era,
Diwana men ynsan era,
Başym salyp meýdan era,
Girmegeý erdim käşiki.

Yzlap wysaly¹⁴⁷ men, geda,
Kyldym ayz janym pida,
Hümme¹⁴⁸ etegin bilime Urmagaý
erdim käşiki.

Tahyr diýer, eý bakerem!
Boldy süýi¹⁴⁹ lajerem¹⁵⁰,
Merdan durup, yşka gadam
Goýmagaý erdim käşiki.

Elkyssa, Tahyr bu sözünü gutardy, Zöhre gyzyň yşky joş urup:

— Eý Tahyr jan, janym ýoluňda gurbandyr. Ýör, mekdebe gideli! — diýip, mekdep tarapa ugradylar.

Bu ikisiniň aşyk-magşuklygy älem-jahana meşhur boldy. Babahan bilen Bahyryň ähtiwepa edeni şäher halkyna mälim erdi, emma Tahyr bilen Zöhre gyzyň bu işden habarlary ýok erdi.

Bir gün Zöhre bilen Tahyr mekdepden geler erdiler. Bularyň ýoly bir biz dokaýan garry kempiriň üstünden erdi. Ol garry aýal aşyklaryň önünden çykyp aýtdy:

—Eý guzularym! Men bu ýerde biz dokaýaryn, siz meniň dokmama zyýan ýetirersiňiz. Bizimiň üstünden ötmän, özge ýerden ýol salyň. Men garybyň dogasyny alyň! —diýdi.

Garrynyň bu sözlerine Tahyr gulak salman, aşygyny dikip, elindäki gurşun guýlan kenegini atyp goýberdi. Kenek aşyga degip, ýokary bökdä we baryp dokma-nyň iki sany erşini gyrdy. Muňa garrynyň gahary telip: «Eý guzularym! Biz garyp, siz begzada; size ýaman söz diýmäge gorkarmen, her halda iki keleme arzym bar» diýip, bir ebýat aýdar boldy:

Tahyr jan, hezil etme maňa,
Hezil eýle Zöhre jan bilen.
Oýnap degişmek ýaraşmaz[□]
Kempire now žuwan bilen^{□□}.

Her kim oýnar öz deňins,
Baş urma dünýä jeňine,
Gaflatda¹⁵¹ galyp soňuna,
Ötmegeý sen arman bilen.

Araňyzda bir söz bardyr,
Şa-wezire aşigärdir, Şäher
halky bihabardyr,
Aýan ermes güman bilen.

Ýaman ýoldur yşkyň ýoly,
Bolar sen diwana, däli,
Hakykatyn sorgul weli

[□] Degişmek ýaraşmaz saňa.

^{□□} Bir kempir juwan bilen

Eneň Şahghuban bilep.

Döwran üstüňizde durmaz,

Könlün istän ýere ýörmez, Şa
Zöhräni saňa bermez, Ýele
gider duman bilen.

Ýüzleri jennetiň güli,
Zülpleri sowsan-sünbülü, Owazy□□□
Erem bilbili,
Örtär seni pygan¹⁵² bilen.

Garrylaryň pendin alsaň,
Garyplara rehim kylsaň,
Zöhre jana aşyk bolsan, Öter
ömrün hijran bilen.

Garry aýdar, budur sözüm, Çoh
neferler¹⁵³ gördi gözüm, Sen—
oglum, Zöhrejan—gyzym,
Ähtiňiz bar peýman bilen.

Tahyr bu sözüni eşidip, ýüregine ot düşdi we oýnamakdan, gülmekden we iýmekiçmekden bizar boldg. Soňra enesiniň ýanyna baryp aýtdy:

—Eý ene, sährada ýaz çykypany, güller açylypany, jahan läleazar bolupdyr. Iller sähraga seýle gidýärler. Maňa bir gysym gowurga edip berseň, men hem sähraçyky, aw awlap gelsem.

Enesi pakyr gowurga edip, bir okara salyp: «Al guzym!» diýip, önünde goýdy. Tahyr almady we aýtdy:

—Eý mähriban enem! Maňa gowurgany öz eli bilen ber, men seniň öz eliňden alyp iýmegi isleýirmen. Enesi: «Ýagşy, bolýar» diýip, öz eli bilen uzatdy. Şol wagt Tahyr beg enesiniň gysymynyň daşyndan tutup gysdy. Enesi:

— Ah, elim köýdi, goýber — diýdi. Onda

Tahyr:

— Eý ene, bir syr bar, habar ber. Hudaýtagala miýesser etse, haçan maksada ýetermen? Eger dogry diýse goýberermen — diýdi.

Enesi: — Goýber, guzym, golum ýandy... Dogrusyny aýdaýyn

— diýdi. Tahyr enesiniň goluny goýberip:

— Eý ene, atam bilen patyşanyň näme ähti bardy?-diýdi.

Enesi:

—Eý gözümiň röwşeni, golumnyň, çyragy, başymyň täji, bagrymyň peýwend,

ýüregimniň diregi, hudaýtagalanyň maňa beren ýalňyz perzendi, saňa rastymy aýtman, kime aýdaýyn? Eý guzym! Babahan bilen Bahyr weziriň ähtipeýman edeni dogrudyr. Emma Babahan ähtinden dänendir, ol zaman, ol eýýam ötdi, ataň hem aradan çykdy, aradan çykmanka hem el göteripdi... Sen hem el götergil. Ol wadalar puç bolandyr. Olar şadyr, şalar şa bilen laýykdyr. Biz bir pakyrdyrys, sen hem öz deňiňi taparsen. Zöhre jana köňül berme, pitnelik peýda bolar, duşmanlyk artar! — diýdi.

Onda Tahyr:

— Eý ene! Owaldan habardar etseň, ýagşy bolar erdi. Indi yşk meniň ygtyýarymny alypdyr, janymny Zöhre gyzyň ýolunda pida edermen!—diýip, yşky öňküden hem beter bolup, bu gazaly aýtdy. Gör, bak näme diýr:

Men bu gün düşmüşem yşkyň ýoluna,
Ene, mende ne ygtyýar bar indi? Zöhre
janyň ak ýüzünde halyna Köňlüm
höwes, gözüm intizar indi.

Yşkyň ody örtär teni-zarymny¹⁵⁴,
Bilbilem seýr edem gülgüzarymny,
Bir zaman görmesem söwer ýarymny, Telbe
köňlüm bolar bikarar indi...

Köýünde kuýan¹⁵⁵ dek awara bolsam,
Çäresin tapmaýan, biçäre bolsam, Zöhräniň
gaşynda ýüz para bolsam,
Myradym, maksadym şonda bar indi.

Ýalňyz özüm, ýüz duşmandyr şanyma¹⁵⁶,
Ahyr bir gün galar nähak ganyma, Şahyň
rehmi gelmez şirin janyma,
Aşyklara hakdyr medetkär¹⁵⁷ indi.

Yşkyň ody düşse, jahany örtär,
Atam olsa, takdyr bir ýana tartar,
Altyn ýerde ýatsa, şöhlesi artar,
Göwher külde galyp, bolmaz har indi..

Hak aşyk men, yşk ýolunda ötermen,
Ýa reb, maksadyma haçan ýetermen,
Zöhre bilen seýle бага gitermen,
Açylypdyr bagda gülgüzar indi.

Hiç bir kimse habar almaz halymdan,
Namart menem, eger dönsem ýolumdan,
Tahyr diýr, mest men, gorkman ölümden,
Gursalar alnymda ýüz-müň dar indi.

Elkyssa, Tahyr sözüni gutaryp, kisesine bir gysym gowurga salyp, mekdebe garşy ugrady. Mekdepdäki jemi oglanlaryň halypasy Zöhre ikisi erdi. Mollalarynyň ady Mollanepes Maru-Şahu-jahan erdi, özi teke urugynyň ýazy taýpasyndan erdi. Ol köp ýollardan habardar erdi, hem örän yşkbaz bolup, yşk ýolunda köp zähmetler çekip erdi, Bu molla Zöhre bilen Tahyrň bir-birlerine aşykdyklaryny biler erdi.

Bir gün molla:

— Eý Zöhre jan, Tahyr begiň hem sapagyndan bihabar bolmagyl — diýip, özi bir ýana çykyp gitdi. Görer bolsa, iki aşyk biri-biriniň galadyny aýdyşan bolup, öz mähirlerini aňladyr erdiler.

Bularyň yşky gun-günden artyp, Zöhre jan çyra dek ýanyp, Tahyr beg perwana dek örtenip, ikisi ataşy-suzana¹⁵⁸ griftar¹⁵⁹ bolup, wysalu-hijran ýatlaryna düşüp, aýrylsalar bir-birlerini ýatlap aglar erdiler.

Ahyr bir gün Zöhre aýtdy

— Eý Tahyr jan, yşkyň ýoly gaty muşakgat ýol bolar, bu ýolda renji-muşakgat köp görülse gerek... Ança aşyklar yşk elinden dat edip geçendir, yşkyň ýüki dagdan hem agyrdyr, ody dowzah odundan hem beterdir. Bu yşky allatagala ikimiziň başymyza salypdyr. Aşyklyk merdiň işidir, merdana bolmak gerek! — diýip, Zehre jan bir gazal aýtdy:

Tahyr jan, bu ýolda merdana bolgul,
Bu gün yşkyň söwdasyna düşmüsem,
Janym gurban saňa, janana bolgul,
Bu gün yşkyň söwdasyna düşmüsem.

Rakyp¹⁶⁰ duýsa, bizi kylar äşgäre,
Melamat¹⁶¹ köp bolar, tow düşer ara,
Men dönmenem, eger bolsam ýüz para!
Bu gün yşkyň söwdasyna düşmüsem.

Owal kysmat bize kylgy bu derdi,
Ähti-nika eýläp, bir-birge berdi,
Atam ähtin bozdy, bizden ne gördi? Bu
gün yşkyň söwdasyna düşmüsem.

Neçüýn bu wysalda köp ýygladyň zar? Getirsen
könlüňe bir aýralyk bar,
Aşna bolmak asan, aýralyk deşwar¹⁶²,

Bu gün yşkyň söwdasyna düşmüşem.

Yşkyň hanjaryndan synam jerahat¹⁶³

Islegim saglygyň, bolgun salamat.

Indi mende ne sabyr bar, ne takat...

Bu gün yşkyň sewdasyna düşmüşem.

Bir ejizmen, kim eşider bu dadym? Meger
medet berse pirim, ustadym, Zöhre jan
diýr, sen-sen maksat-myradym, Bu gün
yşkyň söwdasyna düşmüşem.

Elkyssa, Zöhre jan bu sözüni gutaryp aýtdy:

— Eý Tahyr jan, bir wagt başyňa ölüm ýa zulum düşse, atam dek ähtiňden dänmegil.
Eger-de wagtyň hoş bolanda «aşyk men» diýip, başyňa iş düşende, dönseň, meni we özüňi
ile masgara edersen...

Onda Tahyr:

— Eý Zöhre jan! Men saňa öz erkim bilen aşyk bolan imesmen, meniň saňa aşyklygym
ezelidir — diýip, bir ebýat aýdar boldy:

Bir aşyky mestanyň men, Gorkman
kemendi-daryňdan!
Ölsem, seniň gurbanyň men, Wehm
etmegil dildaryňdan.

Sen bir gül sen, men haryň¹⁶⁴ men,
Çyn aşyky didaryň¹⁶⁵ men,
Mestana bilbil zaryň men
Kowlamasaň gülzaryňdan.

Yşk içre syna daglyýam,
Perhadu-Mejnun çaglyýam,
Bir itiň boýny baglyýam,
Bent olmuşam bir taryňdan...

Köýüňde telbe nadanam,
Jan berip, arzuw-jananam,
Husnuň bagynda bagbanam, Tirmişem
alma-naryňdan...

«Leýli, Şirin sençe bardyr»—

Diýseler, ol söz bikardyr,
Telbe köňlüm wähimdardyr
Ýüzde iki şamaryňdan.

Hak nazar salmyş özüňe,
Gaşyňa, nerkes¹⁶⁶ gözüňe, Dowamat
baksam ýüzüňe
Gözüm doýmaz didaryňdan.

Tahyr diýr, günde ýanamen,
Yşk oduna perwana men,
Sag degilem, diwana men, Geçmişem
namys-aryňdan.

Elkyssa, Tahyr beg bu sözüni tamam etdi, ikisi bir-biriniň göwnünde näme baryny bilip, bir-birindenrazy bolşup, öpüşip, guçuşyp aglaşdylar. Şol wagt Tahyr aýtdy:

— Eý Zöhre jan, gel bu ýerde aglaşyp, gamgyn bolur oturmaly, бага seýle gideli.

Zöhräniň atasynyň bir bagy bar erdi, ony Zöhre jana bagyşlap erdi. Bagyň adyna Bagymeýdan diýer erdiler. Bu bagyň sypatyny taryp edip bolmaz erdi, misli behiştň baglary dek erdi. Gamgyn bolanlar barsalar, hoşwagt bolup, aglanlar gülüp çykar erdiler.

Tahyr beg Zöhre janyň mübäreka golundan tutup: «Bagymeýdana seýrana gideli» diýip, bir gazal aýtdy:

Baglaryňda täze güller açylmyş,
Gel, Zöhre jan, bag seýline gideli.
Bilbiller mest olmuş, şebnem¹⁶⁷ saçylmyş. Ýör,
Zöhre jan, bag seýline gideli.

Syryň mälim etseň ýagşy-ýamana,
Çawuň düşer on sekiz müň jahapa;
Rakyp duýsa, bizni goýmaz döwrana, Ýör,
Zöhre jan, bag seýline gideli.

Elip dek kamatyň ogşatma dala,
Gurban olam, serwi kaddy¹⁶⁸-nahala,
Janym pida bolsun ak ýüzde hala,
Ýör, Zöhre jan, bag seýline gideli.

Bilbil seýran eder gülde, çemende,

Aýralyk wähminden könlüm pyganda,
Tahyr diýer, arman galmasyn janda,
Tur, Zöhre jan, bag seýline gideli.

Elkyssa, Zöhre gyz: «Her kim wada edip, wadasyndan-dönse, onuň imany ýokdur! Atam ähtinden dänse hem, men hergiz dänmen. Gel Tahyrym, bag seýline gideli» diýip бага gitdiler.

Ikisi Leýli-Mejnun dek, biri gyzyly, biri lajy-wert¹⁶⁹ gülgün¹⁷⁰ lybaslaryny geýip, göýä älemgoşar dek bolup, бага seýil edip, wagtlaryny hoşlap ýörer erdiler. Kä Zöhräniň goly Tahyryň boýnunda, kä Tahyryň goly Zöhräniň boýnunda erdi.

Emma bagyň Hasan Şugul atly bir bagbany bar erdi. Gün çäş wagty ol бага aýlanmaga bardy. Görse, bagyň içinden bir owaz peýda boldy. Bagban ol owazyň guşuňkydygyny, adamyňkydygyny ýa yns-jynsyňkydygyny aňlap bilmän, gaçyp daşary çykdy. Soňra: «Eger munuň takykyna ýetmesem, birden бага garakçy zeled ýetirse, patyşaga näme jogap berermen» diýip, ýene бага girip, asta-asta ýöräp, agaçlara bukulyp, owaza ýakyn bardy. Görse, Tahyr bilen Zöhre... Zöhre gyz aşygyna¹⁷¹ owaz bilen şirin ebýat okaýar, owazyna yns we jyns haýran galýar. Bagban hem huşundan aýrylyp, bir sagat beýhuş bolup, soňra özüni rastlap: «Bulara ezyet ýetirmäýin. Bularyň gül kimin meňzini soldurmaýyn, kişä zahyr¹⁷² etmeýin» diýip, çykyp gaýtdy. Barýarka ýene bagbanyň könlüne şeytan was-wasa salyp, öz-özüne aýtdy: «Eý Ha-san Şugul, seniň ömründe gep-söz gezdirmekden başga işiň bolmady. Altmyş ýaşdan soň kethuda bolmazsen! «Egri agaç öz ýatyşyna gider» diýen bir nakyl bardyr. Iki başdan sen bu sözleri kişä aýtman gezip bilmersen. Her hili bolsa hem öňki bereket tapan kesbiňden el çekmegil. Bu işi tizden-tiz patyşaga habar ber!» diýip, Babahanyň ýanyna baryp, gol gowşuryp: «Şah-a! Bakerem-a! Bu hyzmatkär guluňyzyň jenap-alyňyza arzy bar» diýip, Zöhräni güle, Tahyry bilbile meňzedip, bir ebýat okady:

Gül bilen bilbil gelip, gül içre seýran kyldy gül, Gül
tomaşasyn görüp, öz berkini¹⁷³ gan kyldy gül.

Gül bu günler halyna gülleri seýran eýledi. Reşkiden
rem eýlenip, azmy biýaban kyldy gül.

Men diýdim: «Ýa reb, ne gül sen, gülni haýran eýlegen». Gul
gülüp, sözläp özi hem bizni handan¹⁷⁴ kyldy gül

Gül güle serwi-huraman gül bile eýläp huram¹⁷⁵, Serwini
eýläp adem¹⁷⁶ gülni huraman kyldy gül.

Bilbile güller mynasyp, gül mynasyp bilbile,
Bilbile otlar salyp, husnun gülüstan kyldy gül.

Gül ýüzüge gülni ogşatsam, güle ne aýyp erer, Özünüň
zynatyny ýer birle ýegsan kyldy gül.

Gül, güle gül keşter, güller güle haýran olup,
Şebnem ermes gül era wasl içre girýan kyldy gül.

Gül güle bäs eýlese, güller mynasypdyr güle, Güle
bilbil mest eder, älemni mestan kyldy gül.

Gül şytaby¹⁷⁷ suratyndan¹⁷⁸ müztarap¹⁷⁹ gül her tarap, Gül,
otyrdan wahm edip, ornunda lerzan kyldy gül.

Sünbülidir, ýa ki sargarmyş ýüzi gül tabydan, Bilbile
ýalňyz ýüz açyp, zülpün zerefşan¹⁸⁰ kyldy gül,

Ismi¹⁸¹ gül, ruhsary gül, diýsem hatadyr ol güle,
Wäh ajap danalary¹⁸² waspyndan¹⁸³ nadan kyldy gül.

Bagbany men bu gün, bag içre gördüm bilbili, Bilbiliň,
surun¹⁸⁴ görüp, çäki giriban kyldy gül.

Elkyssa, bagban bu habary aýdan zaman, patyşa muny aňlady: «Eý bagban, ýagşy
habaryň bar» diýdi.

Bagban gaýtdy.

Patyşa: dergazap bolup, tylla tagtyna çykyp, jellatlara: «Baryň, Tahyry getirin» diýip,
perman etdi. Ýasawullar derhal¹⁸⁵ baryp, Tahyry bihabar otyrka, tutup, patyşanyň
ygtyýaryna alyp geldiler. Adamlar top-top bolup gelenlerinde, aýak astynda galyp, bir
niçeleri öldüler. Şol wagt bir sandyk getirip, Tahyr biçäräni sözletmän, habar soraman,
sandyga saldylar. Patyşa: «Derýa taşlaň!» diýip höküm etdi.

Tahyryň ahwalyna ýedi ýaşdan ýetmiş ýaşa çenli ähli şäher ili aglaşdylar.

Şu pursatda Tahyr:

— Eý ýasawullar, biraz sabyr ediň, bir sagat sandygyň agzyny açyň, bir zaman ýagty
jahany göreýin, men bu gün sapar eder¹⁸⁶ men, Zöhre jandan aýrylar men, Zöhre gyz bilen
allaýarlaşyp gideýin—diýdi. Şol halda Zöhre gyz ýüregine ot düşüp, gözünde ýaş, bagrynda
daş, zar-zar aglap, halky bir tarapa sürüp, baryp Tahyryň garşysynda durup:

— Eý Tahyr jan, hyzmatyňa geldim, bu janym saňa gurbandyr, näme sözüň bar,
aýdyber! — diýdi.

Tahyr jan, zar-zar, ebri nowbahar¹⁸⁷ ýyglap, bir ebýat aýtdy:

Zöhre jan, aglagyl aýralyk günü, Gider
boldum, alla ýaryň, hoş indi!

Hazan urup, soldy ömrüm gülşeni,
Gider boldum, alla ýaryň, hoş indi!

Sen bir gül sen, gonan zagu-zagandyr¹⁸⁸,
Gülden aýry bilbil işi pygandyr,
Tükenmez aýrallyk, ahyrzamandyr, Gider
boldum, alla ýaryň, hoş indi!

Geldim, näme gördüm dünýä içinde,
Garyp başym ýüz mün gowga içinde,
Sandykdyr mesgenim derýa içinde,
Gider boldum, alla ýaryň, hoş indi!

Atam gelip meniň arkamy tutmaz,
Gedalaryň işi şalardan bitmez, Ol
sebäpden aşyk myrada ýetmez,
Gider boldum, alla ýaryň, hoş indi!

Pelegiň işine haýran olup men,
Hijranyňda zary-girýan olup men,
Gözleriň ýaşyna gurban olup men, Gider
boldum, alla ýaryň, hoş indi!

Bu niçik zamandyr, niçik mekandyr,
Derýadan suw tapman, içdigim gandyr,, Garyp
enem, ady Şahyhubandyr,
Gider boldum, alla ýaryň, hoş indi!

Tahyr diýer, menden ýüzüň dönderme,
Owal köýen janym ýene ýandyrma,
Baglarymga zagu-zagan gondurma, Gider
boldum, Zöhre janym, hoş indi!

Elkyssa, Tahyr bu sözünü tamam etdi. Zöhre gyz: «Eý Tahyr jan! Eger meni her günde jirjis¹⁸³ kimin öldürüp direltseler hem, hazreti Zekeriýa aleýhyssalam dek başyma erre goýup, para-para etseler hem, tä Dabbeti-larz turup, kyýamat magşara çenli maňa senden başga dost-duşmanyň eli ýetmez» diýip, bir söz aýtdy:

Zagu-zagan[□] gonar diýip aglama,

Seniň üçin besledigim baglara. Sen
bolmasaň, munda durar çaglama,
Hazan degsin bu bostanly baglara.

Ýaradan eşitsin ahy-zarymny,
Oňa tabşyrmyşam herne barymny, Tirdigiň ter
gülüň — alma-narymny
Rowa görmen garga bilen zaglara.

Ýene bu jaýlara güzer salmasaň,
Ýaryň bilen baş gün oýnap-gülmeleş,
Mundai gidip, geler çagda gelmeleş,
Men hem gidem^{□□} derýalara, daglara.

Kadyr alla bizi bar etdi ýokdan, — Otdan,
suwdan, ýelden, häkden-toprakdan,
Umydym köp ýene ýetsen ýrakdan¹⁹⁰
Düşmegeýsen jellat guran aglara¹⁹¹.

Şertim budur, ýene bu jaýa gelseň,
Hasretli naçaryň köňlüni alsaň,
Babahan öldürse, Zöhre diýip ölseň,
Menem tutam, eziz tenim tyglara.

Zöhre gyz sözünü tamam etdi. Bu wakany Şahyhuban eşidip:

— Eý barhudaýa! Päki perwerdigär-ä! Bu niçik syr boldy, bu niçik habar boldy...—
diýip, sandyk başyna geldi we gözünden katra-katra ýaşyn döküp:

— Ýene hem bir sagat taammyl kylyň¹⁹². Eý halaýyk! Bu ikisi meniň imanymdyr,
janymdyr, ruhy-rowanymdyr, janymyň aramydyr, derdimiň dermanydyr. Bulardan jyda
bolup gezenimden gezmänim ýagşyrakdyr. Eý halaýyklar! Meniň hakyma bir dogra okaň,
men haka jan teslim edeýin, bu meniň maksadymdyr: hiç bir ene meniň kimin zary-girýan,
bagry birýan, akly haýran bolmasyn... Bular meniň başymyň täji, golumyň çyrasy, men
baryp patyşaga arz edeýin, armanym galmasyn!— diýip, patyşanyň ýanyna bardy we: «Eý
patyşa, biçäreleriň tekýegähi¹⁹³ sensiň!» diýip, bir söz aýtdy:

□ Sarlar.

□ □ Aglap gezem.

Patyşahym, saňa arzym söýläýin,
Gel, meniň balamny azat eýlegil!
Seni ýaradana gurban bolaýyn,

Gel, meniň guzymny azat eýlegil!

Azat eýle bir allanyň haky üçin,
Hak mursaly enbiýanyň haky üçin,
Söwer gyzyň—Zöhre janyň haky üçin, Meniň
Tahyr jany azat eýlegil!

Bahyr wezir bilen eýlediň peýman,
Dönmegil ähtiňden, ger bolsa iman,
Aşyklar janynda goýmagyl³ arman,
Gel, meniňTahyrym azat eýlegil!

Tahyr jany bu gün on dört ýaşynda, Sen
sebäpli duşmanlary daşynda,
Ömür sürsün Zöhre janyň gaşynda, Sen
meniň Tahyrym azat eýlegil!

Bu gün oturmasyn atyň tozunda,
Akdyryp goýberme derýa ýüzünde,
Zöhre gyzyň jan biýr onuň yzynda,
Şa, meniň oglumny azat eýlegil!

Adalatly şada bir bolar ykrar,
«Şa men!» diýip, ähtiň bozmakda ne bar?
Ýazykly guluň men, boldum hyrydar, Şa,
meniň oglumny azat eýlegil!

Dünýä bipaýandy¹⁹⁴ bolmaz paýany, Ýudar bir
lahzada¹⁹⁵ hany, soltany,
Hoşnut¹⁹⁶ edip goýber Şahyhubany,
Şa, meniň guzymny azat eýlegil!

Şahyhuban sözüni tamam etdi. Patyşa:

— Eý Şahyhuban! Daş gitgil! Seniň ogluňyň jezasy ölümdir! Heniz saklap durmusyňyz?
Tizden-tiz derýaga eltip taşlaň! — diýip, höküm etdi.

Ýasawullar Tahyr begi sandyga salyp, derýanyň ýakasyga alyp bardylar. Ol wagt uly-
kiçi şäher halky ýygnanyşyp:

— Ene hem bir arz edip görelin — diýip, patyşaga arz etdiler. Emma sözleri kabul
bolmady, olar aglaşyp, dady-perýat edip gaýtdylar.

³ Galmasyn.

Sandygyň gultuny berkitdiler, sandygy suwa taşladylar. Şol wagt Zöhre gyz gollarynda gara ýaglyk, bilinde gara guşak, tutuş gara geýnip, oda düşen perwana dek bolup, zar-zar, ebri nowbahar ýyglaý, sandyga ýapyşyp: «Ýa huw» diýip, özüni derýa taşlady. Şanyň gyzyna hiç kim el urup bilmedi. Munuň yzy bilen kenizlerden, halklardan hem üç ýüz ýigrimi kişi özüni derýa taşladylar. Zöhre gyz kä çümüp, kä çykyp, baryp sandyga ýapyşdy. Şeýle tupan boldyki, göýä hazret Nuhuň tupany dek, köp adamlar derýanyň içinde we ýakasynda heläk boldular. Emma Zöhre gyz sandygy goltugyna gysyp, rowana boldy. Il-halk: «Tahyr jan gitdi, Zöhre jan hem bile gitdi...» diýip aglaşdylar.

Şol wagt sandyk bir girdaba ýetdi. Girdap sandygy aýlap, derýanyň gyrasyna çykardy. Şol wagt Şahyhuban ýetişip, özüni derýa oklap, Zöhre gyz bilen sandygy tartyp, derýa ýakasyna çykardylar we beýhuş bolup ýykyldylar. Bularyň üstüne don ýapyp goýdular. Ýasawullar sandygy ýene derýa okladylar. Şol wagt sandykdan: «Eý Zöhre jan, hemme uly-kiçiler, alla ýaryňyz» diýip, owaz çykdy. Zöhre jan gözüni açdy, görse, sandyk derýada akyp barýar... Ol:

– Men hem Tahyr bilen gidermen — diýip, özüni derýa oklamakçy boldy. Zöhre janyň kyrk kenizi bar erdi. Bularyň içinde Gülzada, Gülkamar, Göwher we Sadna diýen dört serkerdesi bar erdi. Olar Zöhräniň dört tarapyndan tutup goýbermediler. Eý Zöhre jan, aşyk zähmet çekmän, myrada ýetmez, hijran çölüne düşmedik aşyk — aşyk bolmaz. Indi gitseň, heläk bolarsen. Tahyr derýanyň içi bilen gitse, biz daşy bilen gidermiz. Bir ýerde derýadan çykaryp alarys— diýdiler.

Zöhre gyz kyrk kenizi bilen derýanyň boýuny syrýp rowana boldy. Şol wagt Zöhre jan il-gün, dogap-garyndaşlary bilen allaýarlaşyp, bir söz aýtdy:

Hoş gal indi, ilim-günüm,
Bu menzilde durarym ýok.
Derýaga düşdi mahzenim¹⁹⁷,
Galmaga ygtyýarym ýok.

Çoh söwdaga saldym başym,
Dynmaý akar gözde ýaşym, Batypdyr
aýym, kuýaşym,
Çykmaýynça kararym ýok.

Kanda barsa, men barmasam,
Ýar bilen döwran sürmesem,
Tahyryň ýüzün görmesem, Hiç
söhbette durarym ýok.

Ýar gitdi, sergerdan menem,
Yşkyň oduna örtenem,
Meni ýakdy atam-enem,

Il-gün sizden azarym ýok.

Menem derýada gezermen,
Kähi boýlap, kä ýüzermen,
Il-gün, sizden el üzermen,
Terk etdim, namys-arym ýok.

Gitmäge bilim-baglarmen,
Ganly jigerim daglarmen,
Söwer ýar-üçin aglarmen,
Gaýry bir kesbi-kärim ýok.

Zöhre diýr, bagtym garadyr,
Ýüregim yüz mün ýaradyr,
Synalarym set paradyr¹⁹⁸,
Ýöreý diýsem, mydarym ýok.

Elkyssa, Zöhre jan sözünü tamam edip, ýene ýolga rowana boldy, emma ýöremäge mydary bolmady, yşk kuwwatyny alypdyr, aýralygyň wähmi şeýle ejizledipdirki, göýä ganaty gyrlan guş dek mejalsyz erdi. Tahyryň garasy görünmez bolup baryr erdi. Zöhre şu ýerde näderin bilmän, bir söz aýtdy:

Ýarym gitdi, ýalňyz galdym yzynda, Ýa
ýaradan, medet berer günüňdir.
Gül tenim kül boldy hijran tozunda,
Bu gün maňa kuwwat berer günüňdir.

Ýa pygamber, sallylahy wesellem, Ýa
hazreta, barçalardan mukatdem,
Bu halyma rehm eýleýip dembe-dem, Bu
gün maňa kuwwat berer günüňdir.

Arzuwym bar, gitsem, bile ýörmäge,
Kuwwatym ýok ýola gadam urmaga,
Mejalym ýok oturmaga, turmaga, Bu
gün maňa kuwwat berer günüňdir.

Weyran bolsun şähri Tatar galalar, Tahyr
üçin kanda rebat salalar...
Maňa gelsin saňa gelen belalar,
Bu gün maňa kuwwat berer günüňdir.

Zöhre diýr, galmady sabry-kararym,
Derýaga gark boldy söngüli ýarym, Bu
yşkyň apaty aldy mydarym,
Bu gün maňa kuwwat berer günüňdir.

Elkyssa, Zöhre jan sözünü tamam etdi. Onuň nalyşsyny Hudaýtagala eşitdi. Zöhräniň endamynda kuwwat peýda boldy. Ondan soň Zöhre gyzyň ýüreginde ot, çar tarapa delmurip, ýene turup, kenizleri bilen ýola rowana boldy.

Şähre: «Zöhre gyz kyrk kenizini alyp, ülkeden çykdy» diýen habar ýetişdi. Bu habary patyşa eşidip, erkany-döwleti¹⁹⁹ bilen şäherden çykyp, gyzynyň öňüne geçip:

— Eý Zöhre jan! Meniň gulamyma munça könlüňi berip, meniň namys-arymy ýere çaldyň. Enşalla, öz barabaryňa goşup, myradyňa ýetirermen!—diýip, töwella etdi. Emma Zöhre atasynyň sözüne gulak salman geçiberdi. Şa wezir-wekilleri bilen her çent töwella etseler hem bolmady. Ondan soň patyşa: «Zöhre jan ýurtdan çykadyr, muňa töwella eder ýaly, şäherde heý bir mährem adam yokmy?» diýdi. Onda bir kişi:

—Zöhre jan bilen Tahyry okadan bir molla bardyr, belki, şonuň töwellasyny alar — diýdi.

«Zöhre gyzy gaýtarmaly!» diýip, mollaga adam iberdiler.

Molla höküme çydap bilmän, atyny eýerläp, eltini hem syrtyňa alyp, ýola rowana boldy we tiz Zöhre janyň yzyndan ýetip, öňüne geçip:

— Eý guzym! Ataňy munça gyjalata goýma — diýip, töwella etdi. Emma Zöhre gyz mollasynyň habaryny alman, beýle tarapyndan ýöräberdi. Molla:

— Bu-ha biziň öňki gören Zöhrämiz däl... — diýip, ýene öňüne geçdi.

Emma Zöhre bu sapa eýle ýanyndan geçip, öňküden-de gatyrak ýöräberdi. Onda molla:

— Haý-haý elti! Zöhre jany tut! Ýene bir töwella edip galaly—diýdi. Elti özüni atdan taşlap, baryp Zöhre janyň elinden tutdy. Zöhre elini silkip aldy. Bili çem geldi — elti bilinden garsa gujaklap, goýbermän:

— Eý Zöhre jan! Entek aýak sakla, mollanyň töwellasyny eşit, ondan soň gidersen.

Seni goýberermiz. Men hem seniň dek gaty aşyklygy görmesem hem, çalarak güzerinden garap erdim! — diýdi. Şol wagt Mollanepes Zöhräniň öňüne geçip:

— Eý Zöhre jan! Men hem şu elti üçin yşk ýolunda köp gezip erdim. Yşkyň açary sabyr etmekdir—diýip, Zöhrä köňüllik berip, bir söz aýtdy:

Enşaalla, maksadyňa ýetersen,
Aglamagyl, Zöhre gyzym, gaýt indi!
Tahyr bilen gülüp, oýnap ötersen,
Aglamagyl, Zöhre gyzym, gaýt indi!

Ataň eden işi älemge taňdyr²⁰⁰.

Häli saňa şadyr, magşar gedaňdyr.

Elti bir eneňdir, molla ataňdyr. Söwer
guzym, Zöhre janym, gaýt indi!

Zalym ataň niçik işler gaýyrdy—
Tahyry gark edip, derýa buýurdy,
Bu gun seni söwer ýardan aýyrdy,
Erte geler, Zöhre balam, gaýt indi!

Köp enbiýa-öwlüýäler haky üçin,
Müň bir atly bir allanyň haky üçin,
Taglym alan ol kuranyň haky üçin,
Al töwellam, Zöhre gyzym, gaýt indi!

Yşkyň ody düşse ýalan jahana, Ýakar,
ýandyr, köýer üşbu zamana,
Sen-sen yşkyn ýükün çeken merdana,
Merdana bol, Zöhre janym, gaýt indi!

Leýli çekdi ol Mejnunyň jepasyn,
Sürüp bilmeý ötdi zowky-sapasyn,
Kim görüpdür bu dünýäniň wepasyn,
Mähribanym, Zöhre gyzym, gaýt indi!

Nepes diýer, dünýä geldim—geçipmen,
Yşk bahryndan²⁰¹ ýedi derýa içipmen,
Müneçjim²⁰² ylymyndan kitap açypmen,
Takyk geler, Zöhre janym, gaýt indi!

Mollanepes sözünü tamam etdi. Zöhre jan mollanyň sözüne gulak asyp, aýak çekdi. Emma derýaýy-ganhor möwç urup, her möwji asmana çykyp, sandygy alyp ugrady. Şol ýerde bir girdap bar erdi. Oňa Girdaby-Merýem diýer erdiler. Sandyk şol girdaba düşüp, kä ol gyra, kä bu gyra urar erdi. Şol wagt şemal sandyk tarapyndan bolup, sandyk taýdan şemal bilen bir zaryn owaz peýda boldy. Halaýyklar gulak salsalar, Tahyr pakyrdan şeýle zaryn sözler eşidiler erdi:

Zöhre jan, hijriňde köýdüm, jany senden aýrylyp.
Çün bolup didelerim girýany, senden aýrylyp.
Bozulyp köňlüm öýi—weýrany senden aýrylyp.
Galmady takat maňa-permany senden aýrylyp.
Tapmadym bu derdime dermany, senden aýrylyp.

Ger gazap kyl, ger rähim kyl, mähribanym sen meniň,
Janym al, ýa jan beru, aramy-janym sen meniň
Kaddy zyba, bag era serwi-rowanym sen meniň,
Könlüm algan bir periweş²⁰³ dilsitanym sen meniň, Ýüz
elem²⁰⁴, ýüz nalaýy-efgany, senden aýrylyp.

Könlümiň hoşgähi sen-sen, gözlerimniň röwşeni, Barça
hublar serweri, yşk ähliniň täji-seri.
Barmydyr üşbu jahanda sen kibi zyba peri,
Zynaty roýy zeminniň hem asmanyň enweri⁴. Akmyşam
derýa bilen armany, senden aýrylyp...

Näwügi-müjgänleriň²⁰⁵ bagrymda peýkamdyr bu gün,
Aýralyk ahyrzamandyr, ruzy-hijrandyr bu gün,
Iýgenimdir zähri-katyl²⁰⁶, içgenim gandyr bu gün, Bu
tiriklikden maňa ölmeklik asandyr bu gün. Bolmady
bu müşgülim asany, senden aýrylyp;

Tahyr diýer, Zöhre jan sormaga gelmez halymy. Senden
özge kim biler başdan geçen ahwalymy?
Neýleýin, keç eýledi gahba pelek ykbalymy,
Käşiki görsem ýüzün, kysam tasatdyk malymy, Ötdi
bizden döwleti-döwrany, senden aýrylyp...

Elkyssa, Tahyr begiň sözi tamam boldy. Derýanyň ýakasynda bir köşk bar erdi. Şol
wagt sandyk köşgüňg düýbünden ýeter boldy. Derýa çarh urup, diwana bolup, sandygy iki
ýana taşlar erdi. Zöhre gursagyny ýere urup, zar-zar aglap, bir gazal aýtdy:

Dat edeýin Babahanyň elindep, Bu
gün meni söwer ýardan aýyrdy.
Şeýda bilbil uçdy täze gülünden,
Bagym görki—bilbil zardan aýyrdy.

Muştak²⁰⁷ boldum ýaryň ýüzün görmäge,
Rakyplar goýmady bile ýörmäge,
Kararym ýok oturmaga, turmaga,
Gül-çemenli hyrydardan aýyrdy.

Ýarym gitdi, galdym munda gan aglap,

⁴ Ýa pelek hurşydydyr sen, ýa kamar, ýa müşteri.

Aýrallyk ataşy jigerim daglap, Gonardy
köşk üzre her dem soraglap,
Golum görki, boz şunkardan aýyrdy.

Men bilmedim, ne girdaba ýetipdir,
Girdap içre kaýsy balyk ýutupdyr,
Şamçyragym kaýsy laýa batypdyr,
Pelek meni namys-ardan aýyrdy.

Zöhre diýer, ýokdur sabrym, kararym,
Jeýhuna gark boldy, söýgüli ýarym...
Aglap geçdi ömri leýlu naharym²⁰⁸,
Tahyr atly şasuwardan aýyrdy.

Zöhre jan sözünü tamam etdi, derýa möwç urup, sandygy dogry alyp gidiberdi.
Zöhre gyz sandygy görüp, ilata ýalbardy, emma bolmady. Naçar ondan soň, zar-zar aglap:
«Dilberimden aýryldym!»... diýip, pelekden şikaýat edip, bir muhammes aýtdy:

Näzli ýar, eý gulgüzar, çoh bikarar etdiň meni.
Ýygladyp zar, ilge aşkär, telbe har etdiň meni,
Elmydam husnuňa zar, diwanawar²⁰⁹ etdiň meni,
Bişumar²¹⁰ derde giriftar, halka zar etdiň meni, Zernigar,
eý şahymar, sen şermysar²¹¹ etdiň meni.

Ýana-ýana, her ýana, perwana deý boldum bu gün,
Delmürip, husnuň görüp, çoh sargaryp soldum bu gün,
Dert ile, hasret ile, pyrkat ile öldüm bu gün...
Ýary sen, dildary sen, gamhory sen—bildim bu gün.
Saňa ýar, janym nisar, çoh intizar etdiň meni.

Her zaman zulm etse, ger, kahry ýaman bolgaý maňa,
Bigüman, bihetdi — san ahyrzaman bolgaý maňa
Bilmedim yşk elgiden sudy²¹²-zyýan bolgaý maňa.
Örtenem hijriňde, waslyň bipaýan bolgaý maňa,
Aýrylyp, aklym alyp, çoh bimyardar etdiň meni.

Hoş sözün, hoşroý ýüzün, nerkes gözün janymdadyr.
Gaş kakyp, egri bakyp, bu şum rakyp şanymdadyr Men
seniň tirsem gülün, bar istegiň ganymdadyr,
Şum rakypnyň hoşlugy bu zary girýanymdadyr. Zöhre
diýr, köp agladyp, itlerge zar etdiň meni.

Elkyssa, Zöhre jan sözünü tamam etdi. Sandyk bir girdaba düşüp, tolkun bilen göterilip, derýanyň ýakasyna azm edip, lerzan urar erdi. Zöhre jan iki gözünü sandyga dikip, sandyk nirä öwrülse, bu hem şol tapapa öwrülip barar erdi. Birden sandyk ol ýan, bu ýan aýlanyp, gadym eýýamda köpri salnan ýere baryp, serpilip, ýene baryp, ahyr ol bogazdan ýyldyrym dek geçip, aşak tarapa rowana boldy. Zöhre gyz muny görüp, galmaga takaty bolman, ýügrüp mollanyň ýanyna baryp:

— Maňa rugsat ber, mollam! Tahyr gitdi... Tahyrdan galmaga takatym ýok! — diýip, ýalbaryp, bir söz aýtdy:

Elkyssa, Zöhre jan sözünü tamam etdi. Sandyk bir girdaba düşüp, tolkun bilen göterilip, derýanyň ýakasyna azm edip, lerzan urar erdi. Zöhre jan iki gözünü sandyga dikip, sandyk nirä öwrülse, bu hem şol tapapa öwrülip barar erdi. Birden sandyk ol ýan, bu ýai aýlanyp, gadym eýýamda köpri salnan ýere baryp, serpilip, ýene baryp, ahyr ol bogazdan ýyldyrym dek geçip, aşak tarapa rowana boldy. Zöhre gyz muny görüp, galmaga takaty bolman, ýügrüp mollanyň ýanyna baryp:

— Maňa rugsat ber, mollam! Tahyr gitdi... Tahyrdan galmaga takatym ýok! — diýip, ýalbaryp, bir söz aýtdy:

Ýarym gitdi derýa bilen aýlanyp,
Goýber, ahun, ýarym bilen gideýin! Ilsiz-günsüz
bir sandyga jaýlanyp,
Goýber, mollam, ýarym bilen gideýii!

Ýarym gitdi, jan riştesi üzüldi, Bagrym
kebab bolup, çişge düzüldi, Ejiz
boldum, başym şuma ýazyldy. Goýber,
mollam, ýarym bilen gideýin!

Derýa atdy dür nukranyň²¹³ gaşyny, Haýsy
balyk ýutdy zziz läşini.
Çäräm ýokdur atam kylan işini,
Goýber, ahun, ýarym bilen gideýin!

Ýa bu meýdan içre öldürgil meni,
Başymga salmagyl aýrallyk günü, Kyýamatlyk
atam, diýmişem seni,
Goýber, mollam, ýarym bilen tideýin!

Zöhre diýer, gül ýüzümde hyjapdyr²¹⁴,

Yşk ryswasy bolup, bagrym kebadyr, Bu
aýrallyk ölmegimge sebäpdür.
Goýber, mollam, ýarym bilen gideýin!

Elkyssa, Zöhre jan sözüni tamam etdi. Molladan ses çykmady, Zöhre jan molladan sözüniň bitmezini bilip, ondan umydyny üzdü. Ýanynda elti bar erdi, Zöhre eltiniň ýüzüne garap:

—Eý iki dünýä kyýamatlyk enem! Men seniň duzuny iýip erdim, sen meniň bu işime bir çäre et, golumy tut mollamdan rugsat alyp ber! — diýip, eltini gujaklap ýalbaryp, bir söz diýdi:

Süýt ornuna şeker bergen enem sen,
Ahunyma arzy-halym arz eýle, Hasta
bolsam, halym sorgan enem sen,
Rugsat bersin, gider ýolum arz eýle.

Elipbiden, ylm okadym, ebjetden, Aşyk
boldum, dönmegim ýok bu setden,
Takatym ýok, janym çykar jesetdýon,
Nähak ganym hem webalym²¹ arz eýle.

Il tagn eder efganymdan, sözümden, Sorma
derdim, pähm eýlegil ýüzümden,
«Tahyrym!» diýip, ganlar akar gözümden...
Ýowuz günüm, bu ahwalym arz eýle.

Synam üzre dürli-durli ýaradyr,
Aýrallyk derdinden bagrym paradyr,
Humaý²¹⁶ bagtym öz pälimden garadyr, Pelek
pozan keç ahwalym arz eýle.

Saýýat²¹⁷-ajal duzak gurdy daşyma,
Gahba pelek awy saldy aşyma, Zöhre
diýer, rehm et gözde ýaşyma, Aglap
öten mahy-salym²¹⁸ arz eýle.

Elkyssa, Zöhre gyz sözüni tamam etdi. Elti:

— Eý Zöhre jan, men seniň nalyşyňa çydap bilmesmen — diýdi. Soňra ahuna ýüzlenip:

—Ahun! Sen hem men sebäpli gören horlугyňy ýadyňa sal. Aşyklyk köp müşgüldür. Yşk ody dowzahdan beterdir. Aşyklara kömek bermek parzdyr — diýip, bir gazal aýtdy:

Molla, saña arz eýleýir Zöhre jan,
Goýber, mollam Zöhräm gitsin ýoluna. Tahyr
üçin janyn eýlemiş gurban,
Goýber, mollam Zöhräm gitsin ýoluna.

Tahyr jan bir sandyk içinde zyndan, Garky-girdap
olmuş, gözleri girýan²¹⁹.
Zöhre janym galmyş yzynda haýran,
Goýber, mollam Zöhräm gitsin ýoluna.

Gül dek ýüzi zagpyran dek solupdyr,
Jany çykyp, jeset munda galypdyr, Diri
güman etme — Zöhre ölüpdür... Goýber,
mollam Zöhräm gitsin ýoluna.

Terhos²²⁰ edip, özüň orta salyrsen,
Barça işi menden ýagşy bilirsen,
Aşyklaryň webalyna galyrsen
Goýber, mollam Zöhräm gitsin ýoluna.

Ýary gaýry ýurda bolupdyr mumtaz,
Goldan uçdy, derýa düşdi algyr baz,
Höwründen aýyryp, kylmagyl perwaz,
Goýber, mollam Zöhräm gitsin ýoluna.

Atasy rähm etmez ýeke gyzyna,
Zöhre sygynmyşdyr hakyň özüne,
Gulak salgyl Bossantäjiň sözüne: Goýber,
mollam Zöhräm gitsin ýoluna.

Elkyssa, elti sözünü tamam etdi. Molla muña näme jogap bererin bilmän, üstüni aldyrdy—molladan seda çykmady, Zöhre gyz nalyş etdi, yns-jyns, wuhuş²²¹, tuýurlar²²² nala geldi, pelekden melekler:

—Dergah-a, ylah-a, päki perwerdigär-a, bu iki aşyga özüň rehim et!—diýip arz etdiler. Şol wagt Mollanepes hem täze täret kylyp, iki rekagat namaz okap, kybla ýüzbe-ýüz bolup:

—Ylah-a, bu aşyklara erahymul-rahmanlyk pazly merhamatyňdan ýetir — diýip, zarzar aglap, hajatyny Hudaýtagaladan diläp, bir muhammes okady:

Ýa ylah-a, barça gullar köňlüni sen şady kyl! Özüňe
dost eýleýip, dostuň öýün abady kyl,
Elmydam ýat eýleýin, sen hem guluňny ýady kyl,
Rehm edip ajyzlara, zalymlarny berbardy kyl,
Ýa kerim sen, Zöhre janym gaýgydan azady kyl.

Külli älemni ýaratgan patyşahy-bakerem,
Gije-gündiz hajatym — senden dowamat isterem,
Lal olupdyr har²²³ içinde bilbili-Bagy-Erem,
Zöhre jan sorsa sowal, onuň jogabyn nä berem?
Ýa rahym, sen Zöhre janym gaýgydan azady kyl.

Gije-gündiz ýat ediban, isteýip jepbaryny,
Pyrvat ody köýdüripdir, husnunyň gülzaryny,
Şum rakyplar kast edip, ýardan aýyrady ýaryny, Rehim
edip ajyzlara, her dem eşitgil zaryny,
Ýa kerim, sen Zöhre janym gaýgydan azady kyl.

Gitdi ýary gaşydan, derýa bilen mejlis gurup,
Gözleri yzynda girýan, çar tarapga telmuryp,
Göýä bir perwanadyr, ataş era özün urup,
Tahyryndan aýrylyp, bilin büküp, boýnun burup. Ýa
rahym, sen Zöhre janym gaýgydan azady kyl.

Barça huplarnyň içinde hoşlyka, sahyp temiz,
Aýrallyk ody gara bagryn kylypdyr rizi-riz²²⁴,
Günde ýüz wagt telmuryp, halyn sorarlar kyrk keniz.
Aglaýyp derýa lebinde, ýaryn istär Zöhre gyz,
Diýr Nepes, bu Zöhre janym gaýgydan azady kyl.

Elkyssa, bu sözden soň asmandan bir owaz peýda boldy. Garap görseler: gyzyldan
ýasalan bir tagt, üstünde aşyklarnyň patyşasy. Şirin – Perhat, Leyli – Mežnun, her tarapdan
ýüz keniz, ýere düşdüler we aýtdylar:

– Eý molla, gel bu hakykat şerabyny alyp, Zöhre gyz birlen özüňiz içiň! – diýdiler.

Molla baryp görse, gyzyldan legen, içinde dokuz piýala şerap: molla göterip tördüsini
içdi we başisini Zöhre gyza berdi. Ikisi-de içip, beýhuş boldular. Ondan soň elti Mollany,
Göwher keniz hem Zöhräni göterip, şähre gitdiler.

Indi habary Tahyrdan eşidiň. Sandyk derýanyň ortasy bilen akyp giderdi. Derýada bir
girdap bar erdi. Sandyk şol girdaba düşüp, bir gije onda durdy, emma sandyga hiç zat zyýan
bermedi. Soňra sandyk ýene ýola rowana boldy. Tahyr beg sandygyň ýola düşenini duýup,

il-gün, dogan-garyndaşlaryndan aýrylanyna ýüregini daglap, oda düşüp, joş urup, bir söz aýtdy:

Şum pelekniň gerdişinden, İçde
çoh armanym galdy. Aýryldym
ýaryň gaşyndan, Gaşlary
kemanym galdy.

Pelek maňa sütem kyldy,
Gözel ýardan aýra saldy,
Dertler meniň bilen boldy, Tebibim,
dermanym galdy.

Sapaly menzil-mekanym, Ýarym
gitdi, ýandy janym,
Gan dökdi çeşmi-girýanym, Gülüm,
gülüstanym galdy.

Ýar mekany özge boldy,
Wysal ýolun rakyp aldy, Gury
jeset munda geldi,
Ýar ýanynda⁵ janym galdy.

Asman başyna ýykylyp,
Gözünden ýaşlar dökülip,
Kamaty nun dek bükülip, Ol
serwi-rowanym galdy.

Aýra düşüp, aklym çaşyp, Rakypdar
bilen baş goşup,
Ýar uzadyp, ýollar aşyp,
Mahy-mähribanym galdy.

Daş galdy tagtym, saraýym,
Derýadyr menzirim, jaýym,
Indi dogmaz günüm, aýym,
Ol ýagty jahanym galdy.

Mydam hyzmatda durdugym,

⁵ Gaşynda.

Saz bile söhbet gurdugym,
Janymdan eziz gördüğim,
Yzzatly myhmanym galdy...

Tahyr diýer, dünýä ýalan, Sen,
sen synama ot salan, Daşynda
kyrk keniz bilen,
Aglap Zöhre janym galdy.

Tahyr sözüni tamam etdi. Sandyk akyp barar erdi. Ol şu röwüşde üç aý derýa bilen akdy. Tahyryň ýanynda bişirilip goýlan nahar köp erdi, emma suwy az erdi. Ol derýa suwunyň nemini sorup, mydar eder erdi.

Şol barşyna bir gülgüzarlyk ýere ýetişdi. Ol ýerde suw adamlary bar erdi. Ol suw adamlary sähraýy adamlardan köp gorkar erdiler. Olar: «Adam ysy gelýär!» diýip gaty kän gygyryşdylar we sesleriniň ýeten ýerinden kän-kän goşun ýygnap, bir sagatda üç ýüz mün goşun jemlediler. Soňra daşlaryna garawul goýup: «Bu adam biziň bir tarapymyzdan çykar, onuň bilen urşarmyz» diýip taýýar boldular. Şol wagt sandyk hem ýetişdi. Emma olar: «Bela bu sandygyň içindedir...» diýip, her kaýsy bir ýana gaçdy, uruşlary hem bolmady.

Tahyr gelýän zenzeläniň nämedigini, kimdendigini düşünmez erdi. Birazdan soň gulagyna owaz gelmedi. Tahyr olaryň gaçanyny duýdy; sandyk ol ýerde biraz saklandy.

Soň derýa ýene çaykanyp, tolkun atyp, sandygy alyp gitdi. Sandyk baryr erdi, ýene bir girdaba düşdi. Ol girdapda uly-uly balyklar bar erdi. Derýanyň kenarynda ağaçlar gögerip durardy. Ol ağaçlaryň başy asman bilen barabar erdi, kölegeleri suwuň üstüne düşer erdi. Ağaçlaryň üstünde uly guşlaryň höwürtgeleri bar erdi. Ol ağaçlaryň üstünden iki sany guş çykyp, suwuň üstüne düşdüler. Görseler, daşy nagyşly bir ajap sandyk gelir.

Guşlar muny enaýy görüp, höwürtgeleriniň üstüne çykardylar. Sandyk bu ýerde birnäçe gün galyp gurady. Tahyr begiň ýüregine howsala düşüp: «Munda bolanymdan, derýa bilen akyp gidenim ýagşy erdi, ahyry bir welaýatyň ujundan barar idim we biri görer idi. Emma bu agajyň üstünde meni kim görüp, kim eşider...» diýip, hudaýa ýalbaryp, bir muhammes aýtdy:

Eý sahyby-mahlukat²²⁵, galdym bir ça içinde,
Bu halymga rähm eýle, üşbu mäwa içinde,
Bir sandyk içre zyndan, dilim sena içinde,
Yşkyň ýüki arkamda, kamatym ýa içinde,
Läşim her ýana tartar guşlar aşýa²²⁶ içinde.

Seýpel Methaljamal diýp, deňizde sürdi döwran,
Bulkys diýp Süleýman, seýr, etdi suýy-asman²²⁷,
Ýusup jan diýip Züleýha, dowamat çekdi arman,

Warka-Gülşa tapmady yşkyň derdine derman.
Myrat hasyl bolmady, ötdi arman içinde.

Aşyk Perhat Şirin diýp, aglap ýügürdi her ýan,
Daşlary lagl ederdi, gözlerinden akan gan,
Gara daga gez urup, ýasandy köşki-eýwan,
Wysal diýip aglady, ýetişdi ruzy-hijran,
Şirin diýip jan berdi, Perhat gaýa içinde.

Mejnun däli-diwana istäp ol Leyli ýaryn,
Leyli gyzyň ýüzünde görerdi hak didaryn.
Mydam aglap gezerdi, çagyryp biribaryn.
Bir gün huda duş etdi, eşidip ahy-zaryn, Şol
wagtda jan berdi, Mejnun sähra içinde.

Wamyk Uzra yşkynda, şirin jandan geçerdi,
Ýüzün görmegen çagda, agzyndan ot saçardy,
Wamygyna rähm edip, kähä ýüzün açardy,
Gammar Arzy jan diýip, kä ýanyp, kä öçerdi,
Gör, Tahyr Zöhre diýip, akdy derýa içinde.

Elkyssa, Tahyryň nalyşyny Hudaýtagala eşidip, bir gün bir güýçli bahar şemaly turup,
uly harasat gopdy, ýel agaçlary biri-birine urup, Tahyry suwa düşürdi.

Derýa Tahyry ýene akdyryp barar erdi. Tahyr pakyr suwsuzlykdan gaty horlandy. Ol:
— Eý hudaý, bu derýa meniň ölmeli ýerim boldy...— diýip, pelegiň keçligine, bagtynyň
şumlugyna ýanyr erdi. Ýene özüne aramlyk berip: «Sabyr — wagthoşlugyň açarydyr».

«Geler bolsa, geler Şamu-Yrakdan: Gider
bolsa gider gaşu-gabakdan».

«Her aşyk maksadyna sabyr ile ýeter. Men sabyrly bolaýyn» diýip, bir ebýat okady:

Kapas içre laçyn kibi howalap,
Per kakyp uçmagyl her ýana, köňlüm. Zöhräniň
didaryn alladan diläp,
Şükr eýle ýaradan subhana, köňlüm.

Ataş jyda bolmaz yşk içre hysdan,
Yşk içre ölgen ýeg yşksyz näkesden,

Ýaryň arzuwynda çyksyn kapasdan, Halawut²²⁸
salmagyl bu jana, köňlüm.

Köňlüm, merdana bol, mertligiň söýle,
Çykarsen derýadan, akmaz sen beýle,
Ynjama, daralma, bir dem sabr eýle,
Ýeter sen maksatly mekana, köňlüm.

Täki baryp tirmey Tatar gülünden,
Jamy meý sunmasa iltap²²⁹ golundan,
Başym gitse hergiz dönmen ýolundan,
Bolsa bu gün ahyrzamana, köňlüm.

Dözmüşem bu janym hijran zährine,
Mydam intizaram wysal bährine,
Gitseň, tiz ýeter sen Bagdat şährine, Mahym
atly söwer janana, köňlüm.

Tahyr diýer, rakyp derbe-der bolsun,
Häki-zemin²³⁰ bilen serbe-ser bolsun,
Bu ýolda haýr olsun, ýa ki şer bolsun,
Girgil meniň bilen meýdana, köňlüm.

Tahyr sözün tamam etdi, köňlünü bire baglap, ýola rowana boldy. Birden sandyk suw zarby bilen derýanyň ýakasynda bolan bir uly daşa baryp degdi — sandygyň çüýleri gowşady, emma özi döwülmedi, sandyk ýene akyp gitdi. Bu derýa Fyrat derýasyna baryp goşular erdi. Fyrat derýasy Bagdat şäheriniň, ortasyndan geçip gider erdi. Sandyk Bagdat şäherine ýetişdi.

Bu şäheriň patyşasynyň adyna Adyl şah diýer erdiler. Adyllykda Nowşirwança²³¹, sahylykda Hatam Taýça²³² bar erdi. Ol patyşanyň üç gyzy bar erdi, ulusyna Jahangir, ortanjysyna Şähri jan we kiçisine Mahym jan diýer erdiler. Patyşa bularyň her birine bir köşk we kyrk keniz berip erdi. Olar patyşanyň görer gözi erdi.

Bir gije Mahym jan düýş gerdi. Düýşünde bir ýigit gündogar tarapa garap oturypdy. Mahym gyz oňa jan-tili bilen aşyk bolup, her niçe: «Bäriňi bak» diýse hem bakmaz erdi. Onda ýene Mahym:

«Eý janym! Haýsy şanyň ogly sen, haýsy aýyň bölegi sen, haýsy bagyň güli sen we haýsy gülüň bilbili sen, haýsy bakjanyň nary sen, haýsy gözeliň ýary sen, kaýdan uçup, kaý ýerge gonar sen, adyňa kim diýerler?» diýip sorady. Emma ol ýigit, gözi ýaşly, ýüregi başly, jogap bermedi. Mahym gyz ýene:

«Eý ýigit, rähim edip, maňa bir seret» diýip, aglap ýapyşdy. Onda ol ýigit:

«Eý jan, men bir allanyň bendesi, yşk gülgüzarynyň bilbili men, özüm Tatar welaýatyndan, nesip tartyp geler men. Men bir güle aşyk, ýene hem ol gülüň wysalyňa gider men. Atamyň ady Bahyr, öz adym Tahyrdyr. Menden saňa jepa ýeter, wepa ýetmez» diýdi. Bu sözüň üstünde Mahym ah urup oýandy. Görse, hiç kim ýok, düşüşi eken. Mahym janyň ýüregine ot düşüp, enesiniň ýanyna ylgap baryp: —Eý ene, men bir düşüş gördüm, saňa aýdar men. Sen ony maňa ýorup ber — diýdi. Enesi: —Ýagşy bolýar, balam — diýdi.

Mahym jan gören düşüşüni beýan edip, bir muhammes okady:

Üşbu derýa içre gördüm bir ajap zyba ýigit,
Sözlegende, hoş suhandyr, bilbili-şeyda ýigit,
Nägehan gördüm ýüzün mundag ajap berna ýigit, Aldy
janyň ýüzi enwer, kamaty ragna ýigit,
Asly adamzadadan, hiç bolmagaý peýda ýigit.

Bir zaman gördüm žamalyn, aklymy haýran eder,
Pyrvat eýýamynda daýym, gözlerim girýan eder,
Ýarymy sandykda gördüm, suw era seýran eder,
Görmegen: «Gül dek ýüzün görsem!» diýip arman eder, Men
köýer men ol diýip, bizden ki biperwa ýigit.

Egnide begres lybasy, begmidir, soltanmydyr, Ýa
ki bir yşka köýen serkeşteýi-haýranmydyr,
Bilmenem bir jadymu ýa Ýusuby-Kenganmydyr,
Ýar diýip waspyn okaýdyr, dürmüdir, destanmydyr,
Her peri düşüşüge girmez beýle bir mürzä ýigit.

Neýleýin, aşyklygyn söwdasy düşdi başyma,
Garadyr bagtym meniň—rähm etmedi gözýaşyma, Aýdabilmen
bu syrym. genlär diýip deň-duşuma,
Günde ýüz görsem ýüzün, gelse, otursa gaşyma,
Şamçyragdan, aýy-günden görki bir turpa ýigit.

Gollarynda bahry-laçyn, hem ütelgi bahry baz²³³,
Awlagy sowsan sona, köllerde gezgen guba gaz,
Sözlese, bilbil nowa, geldi gulagymga owaz,
Mahym aýdar, gözlerem men dagy-daşy serferaz,
Dünýäde özi kibi hiç bolmamys peýda ýigit.

Elkyssa, Mahym jan sözünü tamam etdi. Enesi aýtdy:

— Eý Mahym jan, gulak sal, men saňa düşüşüni ýorup bereýin — diýip bir söz aýtdy:

Eý Mahym janym, bu düýşüň
Saňa zerre wepasy ýok.
Aglap, gözden dökme ýaşyň,
Bir zerre intifasy²³⁴ ýok.

Janam diýip jan ýakar sen,
Gözleriňden gan döker sen,
Bu gün mähnet kän çeker sen, Erte
geljek sapasy ýok.⁶

Bir bilbil gonmuş gülüne,
Baş gün seýr eder iline,
Nägehan düşse goluňa,
Bir göwherdir, bahasy ýok.

Yşk derýasyna düşüp sen,
Şazadaga ýolguşyp sen,
Müň dürli derde düşüp sen,
Bu derdiňiň dowasy²³⁵ ýok.

Wepasy ýokdur bu sözüň,
Batyl ugra tutma ýüzüň,
Aşrat ýüzün görmez gözüň,
Süržek zowky-sapasy ýok.

Öçer ýigitlik çyragy,
Synaňda aýrylmaz dagy,
Saňa ýeter jepa tygy.
Dowa bolar, şypasy ýok.

Dowamat yşka ýanarsen, Ýanar
sen, kaçan sönersen!
Hijran meýinden ganarsen,
Wysalga ibtidasy²³⁶ ýok.

Eneň ýordy, üşbu düýşüň,
Örtenersen ýazu-gyşyň,
Degil wepaly ýoldaşyň,
Köýmekligiň rowasy ýok.

⁶ Sürjek zowky-sapasy ýok.

Enesi sözünü tamam edip aýtdy:

— Eý Mahym jan, men seniň düýşüňi ýordum: saňa gündogar tarapdan bir gözel ýigit geler, emma saňa onuň wepasy ýokdur, onuň öz derdi özüne ýeterlikdir, ol bir periniň dildarydyr, seniň bilen işi ýokdur. Bu düýşüňi hiç kişä mälüm etmegin, masgara bolarsen, gaty daşa teşe uran dek bolarsen.

Mahym jan her niçe özüne teselli berip oturjak bolsa hem, oturyp bilmedi, gijegündiz aramy-karary galmady, elmydam gündogar tarapyny gözläp ýörer erdi, Soňra: «Enem muny ýorup bilmedi, ýorgudy bu-ha däl bolsa gerek. Muny gyzlara hem bir aýdyp göreýin. Olar näme diýýärler, sözlerini eşideýin, belki, olar başga tüýsli ýorarlara» diýip, Mahym gyzyň yşky dembe-dem göterilip, takat getire bilmeý, kenizlerini istedi, olar gelip:

— Näme üçin beýle bıkarrar bolduň?—diýip soradylar. Onda Mahym gören ahwalyny beýan edip, bir gazal aýtdy:

Düýşümde bir bilbil gördüm,
Ürküp gelmiş gülzaryndan. Kaýsy
bagyň bilbilidir,
Kaýsy bakjanyň naryndan.

Görmüşem säher çaglary,
Synamga goýmuş daglary,
Başda gara gupaklary, İnçedir
sünbül taryndan.

Gurban bolarman özüne,
Şeker ezilmiş sözüne,
Dowamat baksam ýüzüne,
Gözüm doýmaz didaryndan.

Ýüzi aý dek şugla salar,
Husny pelekden paç alar,
Ýa reb, ýarym kaçan geler,
Barsam derýa kenaryndan..

Ýakdy meni bir näzenin,
Pida bolsun roýy-zemin,
Hiç bir -kimse meniň kimin
Aýrylmasyn nigaryndan,

Könlümge ahy-zarydyr,

Ýüzleri maşryk²³⁷ sarydyr,
Bilmenem kimiň ýarydyr, Habar
gelmez didaryndan.

Hiç kimsä syryn bermese,
Mahymyň halyn sormasa,
Aşyk bir zulum görmese, Aýra
düşermi ýaryndan.

Elkyssa, Mahym jan sözünü tamam etdi. Mahym janyň kyrk kenizi bar erdi. Olaryň içinde dört başlygy bar erdi, özleri gaty owadan erdi. Biriniň ady Sadap, biriniň ady Gülzada, biriniň ady Gülragna we beýlekisiniň ady Gülzyba erdi. Bu dört gyzyň her biri on gyzyň başlygy erdi.

Mahym gyz hyzmatyny şu dört gyza buýrar erdi. Gyzlar:

— Eý joralar, bu bir uly wakadyr, maslahat beriň! — diýip, biri-birine geňeş saldylar. Gülzyba:

— Biz-ä bir ýaşy kiçi adam — diýdi.

Onda Mahym jan aýtdy:

— Eý Gülragna, seniň bu kenizlerden akylyň zyýat, görkün hem zyýat. Bu düşüşi sen ýor — diýip buýurdy. Gülragna keniz bir kâse şerap içip, mest bolup, zehinini jemläp: — Eý bibim, saňa Alla uzak mür bersin! Bu düşüşüň tagbyryny men köp ýagşy aýdarmen — diýip, bir gazal okady.

Bir şazada gelmiş maşryk şährinden, Keş
eýleýir gül-gunçaly jaýlary.

Ýardan aýra düşmüş⁷ şahyň gahryndan, Köpdür
ýüreginde ahy-waýlary.

Nazar salyp sagyn, bile soluňa,
Ýaryň geler, rähm eýleýir halyňa,
Söýersen, söwdügiň düşer goluňa,
Hoş geçirsen bu günleri, aýlary.

Bagryna sanjylmyş bir gülüň hary,
Meger senden özge ýary bar, ýary.
Ne üçin gözlemiş ol maşryk sary
Seniň sary tolganmamys roýlary²³⁹.

Men tagbyr eýledim gören düşüşüne,

⁷ Jyda bolmuş.

Daglaryň tarlany gonar başyňa, Dembe-
demden ýaryň geler gaşyňa, Ol gün tutar
tomaşaly toýlary.

Gülragna diýr, içdim golumda bada,
Sözüm ýokdur indi mundan zyýada,
Alla ýetir barça gulny myrada, Hak
salypdyr saňa üşbu köýleri.

Gülragna sözünü tamam etdi. Mahym jan çisti-çäbik²⁴⁰ ýerinden turup, Gülragnaga baş-aýak şahana halat bagyşlady.

Adyl şanyň gyzlarynyň bir bagy bar erdi, oňa Bagy-Ryzwan diýer erdiler. Bu бага patyşanyň üç gyzy nobatma-nobat kenizleri birlen seýir eder erdiler. Güller açylyp, nygmatlar saçylyp, bahar eýýamy bolan wagtlar erdi. Bilbiller saz edip, gumrular dem dartyp, totular owaz edip, bagyň gülläp açylyp duran wagty erdi. Bir gün Mahym janyň, бага seýir etmek nobaty geldi. Mahym aýtdy:

— Eý gyzlar, başga wagt ýeke-ýeke seýir etsek, bu sapar jem bolup seýir edeliň. Gyzlar jany-til bilen: — Hoş bolgaý! — diýdiler. Ondan soň Mahym gyz doganlaryna:

— Bagy-Ryzwana we Fyrat derýasyna tomaşa etmäge gideýliň — diýip, bir kenizinden hat iberdi. Özi hem säher turup, hammama girip, tawus guş dek tellerini her ýana pytradyp, zerrin lybaslaryny geýip, syýa sürmelerini gözüne tartyp, zülplerini gözleriniň üstüne goýberip, özüne aráýyş²⁴¹ berip, doganlary bilen бага seýil etmäge gider boldy. Gören adamlar akyl —huşla-ryny ýitirip, haýran galar erdiler. Бага bir çadyr iberdiler we atalarynyň gowy bir gaýygyny bagyň gyrasyna getirdiler.

Olar bag içine girip, tomaşa kylyp ýörer erdiler. Bagyň ýanyndan Fyrat derýasy geçer erdi. Bular Fyrat derýasyna gaýyk bilen bardylar. Mahym gyzyň gözi derýanyň şemalynda erdi. Binägä daşdan bir gara göründi, özi altyn, kümüş dek şöhle salyp gelir erdi. Mahym ýagşy paýhas kylsa, sandyga meňzeýir. Ol siňlilerine:

— Ýokardan bir zat akyp gelir. Eger şol sandyk bolsa, içi meniňki, daşy siziňki — diýdi. Siňlileri kabul kyldylar. Görseler, akyp gelýän sandyk eken. Mahym jan: — Guwwaslara²⁴² aýdyň, sandygy çykarsynlar! — diýdi. Guwwaslar: — Dakar ýaly bir arkan gerek — diýdiler.

Arkan tapylmady. Emma Gülragnanyň kyrk gulaç saçy bar erdi. Bu saçy gören adam haýran galar erdi, saç tarlary örän näzik bolsa hem, gaty berk erdi, her ýandan on kişi dartsa hem üzülmöz erdi. Sandygy Gülragnanyň saçyna dakyp, derýanyň gyrasyna çykardylar. Görseler, sandyk mum bilen pugtаланan, daşyna köp saýkal²⁴³ edilen. Mahym gyz siňlilerine:

— Eger wadada wepa bolsa, sandygyň agzyny açarmyz — diýdi.

Doganlary:

— İçinde älemge barabar zat bolsa hem, seniňki bolsun — diýdiler. Mahym gyz hasyr-husur sandygyň agzyny açdy. Görse, sandygyň içinde bir gözəl ýigit ýatypdyr, ne jany

bar, ne demi. Mahym pikir kylsa, şol düýşünde gören oglany, iki jahan matlaby eken. Mahymyň yşky göterilip, bir ah urup, beýhuş bolup ýykyldy. Ahyna dünýä ýüzi, duman boldy, aý-günüň şöhlesi bildirmedi. Bir zamandan soň kenizler, Mahymyň ýüzüne gülap sepip, ony huşuna getirdiler, jahan ýüzi hem ýagtyldy. Şähri jan:

— Eý Mahym jan, saňa ne boldy? — diýdi. Onda Mahym zar-zar ýyglap:

— Eý doganym, sen bu işden asla bihabar eken sen. Bu ýigidi düýşümde görüp erdim. Ol wagtdap bäri mende sabyr-karar ýokdur. Bu meniň başymy tükenmez gowga salan ýigitdir — diýdi. Kenizleri:

— Eý Mahym jan, bu ýigitden habar al, heläk bolmasyn — diýdiler. Ondan soň derhal Tahyr begiň ýüzüne gülap sepip, huşuna getirdiler. Mahym jan habar sorady, Tahyr beg hem jogap berdi.

M a h y m:

Habar ber, ne ýerden düşdün bu ýaga?
Sözle, janym, kaýsy bagyň güli sen?
Sandyk bilen ne üçin girdiň derýaga? Sözle,
janym, kaýsy bagyň güli sen?

T a h y r:

Gül degilem, bilbili men bir bagyň, Gülden-güle
seýran edip gelemen.
Hem ol gülün dagy, hem seniň dagyň, Akly-huşum
haýran edip gelemen.

M a h y m:

Ne çemenden öwsüp gelen şemal sen?
Kaýsy aýdan aýra düşgen helal sen?
Ne şekerden damgan aby-zilal sen?
Sözle, janym, kaýsy bagyň güli sen?

T a h y r:

Özüm Tahyr, meniň atamdyr Bahyr,
Agyr bezirgenem, köpdür jowahyr,
Pynhan syrym saňa eýleýin zahyr,
Ol mülkümi weýran edip gelemen...

M a h y m:

Bilbil bolsaň, gülgüzaryň ne ýerde?

Göwher bolsaň, hyrydaryň ne ýerde?
Aşyk bolsaň, söwer ýaryň ne ýerde? Sözle,
janym, kaýsy bagyň güli sen?

T a h y r:

Gülün bilbili men, husny-hazyna, Çykardym
köşgüne zinebe-zine,
Bu gün jyda düşdüm, köňlüm kemine Göz
ýaşymny girýan edip gelemen.

M a h y m:

Ýa müjerretmu sen, kethudamy sen? Ýa bir
peri üçin jan pidamu sen?
Ýa galandarmu sen, ýa gedamu sen? Sözle,
janym, kaýsy bagyň güli sen?

T a h y r:

Bir garybam, medetkärüm ýok meniň,
Kowum-gardaş, howandarym ýok meniň,
Senden gaýry söwer ýarym ýok meniň, Hijran
günün duman edip gelemen.

M a h y m:

Mahym diýer, gara bagtym oýandy,
Döwletiň çyragy golumda ýandy,
Huda bagş eýledi, döwran dolandy, Meger
indi Mahym janyň güli sen.

T a h y r:

Mahym jan, eşitgil dogry sözümni,
Mydam maşryk sary dikem gözümni;
Tahyr diýer, mysapyram, özümni
Bäş gün saňa myhman edip gelemen.

Elkyssa, bu sözlerini tamam etdiler. Mahym Tahyryň aşyk ekenini aňlady. Ýöne:
«Maňa hem donuň bir ýany ýeter» diýip, hoşwagt boldy we sandygy ýany bilen alyp

köşgüne geldi. Mahym Tahyryň didaryna muştak bolup, gözünü ýüzünden aýyrmaý oturdy, emma onda hem didaryndan ganmaz erdi.

Soň Mahym: «Bu işden atamy hem habardar edeýin, ýurduň eýesidir, binäge köňlüne ýakmaý, meni ýazgaryp, Tahyry hem kowup goýbermesin» diýip, özüniň mürzelerini çagyryp, atasyna bir hat iberdi. Hatyň mazmuny budur:

Babamga bir sowalym bar,
Bagş eýlesin babam maňa. Bir
niçe arzy-halym bar,
Bagş eýlesin babam maňa.

Bir sandyk geldi derýadan, Hidýe²⁴⁴
gelipdir Alladan,
Dilegimdir adyl şadan,
Bagş eýlesin babam maňa.

Alma-enarymyz bişdi,
Bagban gelip gola düşdi, Allahym
rehnetin saçdy,
Rehim eýlesin babam maňa.

Bir sandykdyr, hana laýyk,
Beg bile soltana laýyk,
Berse, Mahym jana⁸ laýyk,
Bagş eýlesin babam maňa.

Umydym bar, atam gelse,
Sandykda ne baryn bilse, Goly
bilen her zat bolsa,
Bagş eýlesin babam maňa.

Mahym diýer, kyldym yzhar,
Babamga beýle arzym bar,
Dünýäniň maly ne derkar,
Bagş eýlesin babam maňa.

Patyşa haty okap, mazmunyny aňlap, şeýle jogap berdi: «Eý gözümiň röwşeni! Ol sandygyň içinde näme bolsa: eger sandygyň her tagtasy zeberjetden, gulpy altynkümüşden bolsa hem, ýüz müň tümenlik mal bolsa hem, eger ol sandygyň içinde dür, jöwher, ýa müşki-

⁸ Gyza.

hotan we ýa adamzat, perizat, hüýr-gulman nesli bolsa hem, älemjahana barabar zat bolsa hem saňa bagş eýledim, nesip etsin» diýdi.

Bu hat Mahym jana ýetişdi. Mahym atasyndan gelen haty okap, hoşwagt bolup, köp mallar haýrat eýläp, asmana bakyp, Hudaýa şükür kylyp, atasyň tarapyna garap, üç ýola tagzym kyldy.

Ondan soň Tahyra gymmat baha halatlar geýdirdi, başyna murassyg²⁴⁵ täç, biline altyn kemer baglap, zinet berdi. Emma Tahyryň bu zinetler bilen hoş bolmaý, Zöhre ýadyna düşüp, gije-gündiz gamgyn bolup, gözlerinden katra-katra ýaş döküp ýörer erdi. Mahym gyz bir söz diýse hem,razylyk bilen jogap bermez erdi. Şu halda Bagdat şäherinde niçe ýyl ömür sürdi. Şu ýagdaýda aradan ýedi ýyl geçdi.

Bir gün Mahym gyz özüne zibi-zinetler berip, şaýlanyp, Tahyryň ýanyna gelip:

— Eý diriligimniň sermaýasy, eý başymnyň täji, gözümniň röwşeni! Munça ýyldan bäri sabyr, jepaňy çekip geldim. Indi sabyr etmäge takat galmady. Maňa rehim edip, bir nazar salsañ — diýdi. Emma Tahyr bu söze hem jogap bermedi. Kenizler hem jogap almak islediler weli, alyp bilmediler, çünki Tahyr biçäräniň mysapyrlygy zor gelip, gepläp bilmez erdi. Onda kenizler:

— Munuň sözlemeý oturmagyrazylygynyň nyşanydyr. Şerigata dogry gelýär — diýip, nika gyýyp, Tahyr bilen Mahym gyzy bir çola ýerde goýup gaýtdylar. Mahym gyz hoşwagt bolup bir gazal okady;

Şükür, Alla, bu gün ýetdim myrada— Garyp
könlüm bir wysala ýetişdi.
Hijran çekip helal bolan kamatym.
Ragna²⁴⁶ bolup, now nahala ýetişdi.

Ýüzüm Aýa düşdi, gözlerim Güne,
Aýrallyk günlerin salmasyn ýene
Mydam çölde gezen teşne²⁴⁷ leb sona
Bu gün murguzarly²⁴⁸ köle ýetişdi.

Ýüregim gan bolup, gözler ýaş bolup,
Gizlenen syrlarym ile paş bolup,
Gül bilbile, bilbil güle duş bolup,
Ikisi myrada bile ýetişdi.

Iki aşyk bir-birine jem bolup,
Saz kimin tartylyp, ziln-bam²⁴⁹ bolup.
Şum rakybyň saba wagty şam bolup, Göz
ýaşy reň tapyp, ala ýetişdi.

Tawus jilwe eýläp guba gaz bilen,
Gumrular dem tartyp, hoş owaz bilen,
Bilbil nowa diýdi nagma saz bilen, Toty
güftar eýläp, bala²⁵⁰ ýetişdi.

Aşyklyk barçany haýran eýleýir, Beliýyat²⁵¹
dagyna seýran eýleýir,
Bilin бүкүп, kalbyn weýran eýleýir, Yşkyň,
ýüki Rüstem Zala ýetişdi.

Mahym diýer, söhbet tutdum ýar bilen,
Bilbil hemra boldy lälezar bilen,
Nazarym ýok gardaş-howandar bilen,
Aç gözlerim ýüzi hala ýetişdi.

Elkyssa, Mahym gyz sözünü tamam etdi. Bu gije wysalda boldular, emma Mahym hem Tahyra hiç zat diýmedi, Tahyr hem oňa hiç zat diýmedi. Ikinji gije Mahym jan özüne jilwe berip, perde içinde tawus dek ýaldyrap, niçe ima²⁵² yşaratlar bilen Tahyry özüne maýyl etmekçi boldy. Emma bolmady. Mahym gyzyň yşky örän göterilip, sabry elinden gidip:

— Eý Tahyr jan! Owal men seni goldap, derýadan çykardym we çykan ruhuňa täzeden jan getirdim, sen diýip, ar-namysymdan geçdim, her tarapdan duşmanlaryň dili degdi, ile masgara boldum, şazadalardan gelen sawçylaryň hiç birini kabul kylmadan, bir sen diýip, men şahyn-şalygym bilen özümi saňa mynasyp görgenimde, sen, garyp, mysapyr biwatanlygyň bilen näme üçin özüňi maňa mynasyp görmeýärsen? — diýdi. Tahyr biçäre bu sözi eşidip:

— Eý Mahym jan! Başym saňa sadaka bolsun. Emma mende bir göwheri-şamçyrag bar erdi, ol göwherden aýrylanym üçin, dünýäni özüme talak kyldym. Ýene ol göwheri görmesem, dünýäniň bütün zibi-zinetlerini özüme halal bilmeýirmen — diýip, bir söz aýtdy:

Mahym jan, arzymny beýan eýläýin,
Bir göwheri-şamçyragdan aýryldym. Bagy-meýdan
içre seýran eýläýin,
Ýar ýurdunda şähr-otagdan aýryldym.

Bahar bolsa, gyzyl güller açylar,
Müşki-anbar çar tarapa saçylar, Meýhanada
gülgün şerap içiler,
Meý mest olup gezen çagdan aýryldym.

Çarwalary sähralarda gezerler,

Gyz, gelin garyşyp, nagma düzerler, Ýigitleri
alma-nardan üzerler,
Eňňurly, injirli bagdan aýryldym.

Daglaryna çöker ebri-syýalar, Jülgesinde
gegär dürli giýalar²⁵³,
Kepderi ýaýlagy, belent gaýalar,
Tarlaň mesgen tutan dagdan aýryldym.

Tahyr diýr, sygyndym piri-ussada,
Rakybyň elinden gelmişem dada,
Meýlisi muhupbet, golunda bada— Piýalalar
sunan sagdan²⁵⁴ aýryldym.

Tahyr sözünü tamam edip aýtdy:

— Eý Mahym jan! Meniň derdim başymdan agdyk, meniň ähtipeýmanym bir perige baglydyr. Eger mundan artyk azar berseň, men özümni heläk kylmaly bolaryn, çünki Kuranda «wada karyzdarlykdyr» diýip aýdylypdyr — diýip, aralaryna kesgir gylyç goýup ýatdy. Mahym öz-özüne: «Zelesiň ýaryndan gaýtmak hem peýdadyr. Mundan artyk muňa köňlümi bersem, ile betnam bolarmen. Aşyklygymy terk edeýin» diýip, özüne köňüllik berip, bir gazal okady:

Köňlüm, saňa arzy-halym söýläýin,
Köňli başga biwepadan dön, köňlüm.
Täleýim ters gelse, bes men, neýlänin,
Ili⁹ başga biwepadan dön, köňlüm.

Çyn güli saklasaň, mün ýylda solmaz,
Biwepa jan çekseň, gadyryň bilmez
Belki diýrem — kişi ýary ýar olmaz,
Ýary başga biwepadan dön, köňlüm.

Ýedi ýyldyr yşk oduna köýersen,
Biwepa ýar üçin gamlar iýersen,
Bigana jahyly neçüýn söýersen, Ýoly
başga biwepadan dön, köňlüm.

Ança ýyllar köp jepalar çekersen,

⁹ Köňli.

Gözleriňden ganly ýaşlar dökersen,
Agýary²⁵⁵ ýar bilip, janyň ýakarsen,
Jepa çekme, biwepadan dön, köňlüm.

Goç ýigitler bir özüne zor eýlär,
Biwepaga köňül berseň, har eýlär,
Aşyk magşugynyň köňlün bir eýlär,
Köňli başga biwepadan dön, köňlüm.

Biwepanyň sözi janyňdan öter,
Her biri bir peýkam süňňüňe ýeter,
Biwepa etgeniň ýakaňdan tutar, Köňli
başga biwepadan dön, köňlüm.

«Aşyk men» diýip, derdim diýsem her jaýda.
Münde bir derdi bar^{□□} menden zyýada,
«Nämährem» diýip, gylyç goýdy arada,
Ähti ýalan, biwepadan dön, köňlüm.

Mahym diýer, ýar diýp ýandym dowamat²⁵⁶,
Ýar dälidir—janyňa bir gelen apat,
Sabyr, pişe kylgyl, eýle kanagat,
Ýary başga biwepadan dön, köňlüm.

Mahym sözünü tamam etdi. Tahyr aýtdy:

— Eý Mahym jan! Dogry aýdarsen. Meniň köňlümde ýüz mün gam bar, onuň iň kiçisi dag ýalydyr. Nesibäm çekip, bu jaýlara gelen bolsam hem, ýene gidermen, çünki men hem seniň dek bir perizada aşykdyr men. Bu ýerlere gelmek owaldan maňa kysmat ekeni — diýip, bir muhammes aýdar boldy:

Neýleýin, wahasrata, dildarydan aýrylmyşam, Iki
nerkes gözleri hunhorydan aýrylmyşam,
Haznaýy-husnunda iki marydan aýrylmyşam.
Galmyşam gam astyda gamhorydan aýrylmyşam. Ol
kaddy-şemşat, güli-ruhsarydan aýrylmyşam.

Husny huýri lagly firdöwsin²⁵⁷ şeraby köwseri,
Ýüzi on dört aý kibi, kirpigi enjum²⁵⁸ leşgeri,

□□ Munuň mün derdi bar.

Neýleýin, ajyz başym gowgaga saldy bir peri,
Pikir edip, köňlüm ýykyp, yşk odun saldy bir şeri,
Ol kaddy-şemşat, güli-ruhsarydan aýrylmyşam.

Ataşy yşk içre köýgen, men kibi awara ýok,
Sözleşem derdimni men, bir aşyky-biçäre ýok,
Mähwüşim dek pany älem içre bir mah-para ýok, Yşk
era köýgen älemde bir dili set para ýok,
Ol kaddy-şemşat, güli-ruhsarydan aýrylmyşam.

Hiç kişi mundag belalarga giriftar olmasyn,
Aýrylyp dildarydan, her dilberge ýar olmasyn,
Aşyky-biçäreler mahrumy-didar olmasyn,
Elmydam ýyglap gezip, ýarym diýip zar olmasyn.
Ol kaddy-şemşat, güli-ruhsarydan aýrylmyşam.

Tahyram, janym berip, görsem oşal jananymy,
Ýar ýanynda rakyplar döksün ýere bu ganymy,
Ýedi ýyldyr arzuw eýläp, men eziz myhmanymy,
Ömrümiň baryn gezip, sarp eýlerem bu janymy, Ol
kaddy-şemşat, güli-ruhsarydan aýrylmyşam.

Tahyr sözünü tamam etdi. Biraz mahal sözleşmeý ýatdylar. Mahymda hem söz bolmady, Tahyrda hem. Bir-birlerinden habar almadylar.

Şu boluşda birnäçe wagt gezdiler. Mahym gyзда sabyr-takat galmaý, gün-günden derdi-artyp, ýüzleri zagpyran dek saralyr erdi. Tahyra söz diýmäge hem namys edip, işi aglamak erdi.

Tahyr beg gündizler kararsyz, gijeler ukusyz, Zöhräniň hyýaly ýadyna düşüp, yşky gün-günden ýokary göterilip, hiç ýerde aram-karary bolmaý, mydama Tatar ýoluna garap gezer erdi.

Bir gije säher wagty günbatardan gündogara tarap şemal öwürdi. Tahyr täzededen täret kylyp, iki rekagat namaz okap, şemaldan Zöhre jana salam iberip, bir söz aýtdy:

Eý saba²⁵⁹, zarym meniň arz ile jananymga aýt, Kanda
görseň, ýalbaryp jismim ýakan janymga aýt,
Şamy-owkatym sypatyn mahy-tabanymga aýt,
Kamatymnyň hamlygyn²⁶⁰ serwi-huramanymga aýt, Leblerimniň,
teşneligni aby-haýwanymga²⁶¹ aýt.

Zöhre janymga habar ber, kaddymyň nun bolganyn,
Aýrallyk aklým alyp, diwana-mežnun bolganyn,

Çeşmi girýan, bagry birýan, köňli gamgyn bolgany,
Kämi²⁶² talh-u, bada zähr-u eşki-reňgin²⁶³ bolgany,
Lagly, reňgin, labzy şirin, şowhy mestanymga aýt.

«Halyňa ýar aglaýyp, agýar olanlar güldi» diýp,
Sorsaň ahwalym saba: «Ýaryň näçüýn aýryldy?» diýp,
«Apeti janyň gelip, rahat neçüýn kem kyldy?» diýp,
«Şami-hijran rozygäriň beýle neçüýn kyldy?» diýp,
Sorma menden, köňli otlug zary-hyjranymga aýt.

Delmürrip, her ýany gözläp, arzuwy-ýar olmasyn.
Zöhre janymga salam: agýara dildar olmasyn.
Ýykdyryp sabryň binasyn, beýle bidar olmasyn.
Elmydam ýarym diýip, aglap gezip, zar olmasyn. Yşkyň
ody köýdüren ol çeşmi-girýanymga aýt.

Kasyda²⁸⁴ bergil habar göz ýaşy girýandyr—diýip,
Sen periniň hijriden haly perişandyr—diýip,
Dertlk men sorgul dowamat näme dermandyr—diýip,
Tahyryň meý ornuga içdigi gandyr—diýip,
Zöhre atly mahy-peýker, ähdi ýalganymga aýt.

Elkyssa, Tahyr sözünü tamam etdi. Şemal bir sagatda Bagdatdan Tatara baryp, agaçlara degdi. Zöhräniň, serwi diýen bir agajy bar erdi. Ol özge agaçlardan beýik erdi. Şemal serwä baryp ýetişdi. Ondan bir zaryn owaz peýda boldy. Zöhre gyz köşgünde uklap ýatan ýerinden tisginip oýandy we: «Eý Hudaýa, bu owazdan Tahyrymyň ysy gelýär, ýa Tahyryň özi geldimi, ýa-da ondan bir habar geldimi?» diýip duran wagtynda, serwüden şu gazal peýda boldy:

Elkyssa, Tahyr sözünü tamam etdi. Şemal bir sagatda Bagdatdan Tatara baryp, agaçlara degdi. Zöhräniň, serwi diýen bir agajy bar erdi. Ol özge agaçlardan beýik erdi. Şemal serwä baryp ýetişdi. Ondan bir zaryn owaz peýda boldy. Zöhre gyz köşgünde uklap ýatan ýerinden tisginip oýandy we: «Eý hudaýa, bu owazdan Tahyrymyň ysy gelýär, ýa Tahyryň özi geldimi, ýa-da ondan bir habar geldimi?» diýip duran wagtynda, serwüden şu gazal peýda boldy:

Tahyryň seýr etmiş pany jahany,
Sen dek gözel hiç görmedim illerde.
Köňlümiň aramy, menzil-mekany,
Bilbiliň saýramaz özge güllerde.

Il husnuňa dahyl, görmäge zar men,

Yşkynda biçäre, köýünde bar men, Tä
ölinçäm, seniň ýoluň garar men,
Röwşen kimin gözüm galdy ýollarda.

Hanjaryň janymda, oklaryň tende,
Gamzaň oky ýeldir, kast eder günde,
Suratyň göremde, hyýalyň mende,
Ýüzüň ýüregimde, sözüň dillerde.

Ne melek sen, beşer diýrler soýuňa,
Gözüm takat bermez baksam roýuňa. Kadyr
Alla zynat bermiş boýuňa,
Hiç tapmadym sen dek sagy-sollarda.

Mis özün zam²⁶⁵ etmiş simi-zer bilen,
Muş²⁶⁶ barabar bolmuş murgy-per²⁶⁷ bilei,
Zöhre hemra bolmuş bir şıkar bilen, Enwer
dür içinde, göwher güllerde.

Säher seýle çykça, ger degse ýeller,
Ogşaşar her ýana, getirse tiller,
Zerefşan gulkaklar, syýa käkiller, Çözseň—ýere
düşer, örsen—billerde!

Ak jeren dek bolup, her ýan bakarsen,
Anbar, efşan zülpüň ýüze dökersen, Seýle
çykçaň, ak jeren dek bökersen,
Jeren hem sen kimin bökmez çöllerde.

Bir sowal getirmiş sabanyň bady,
Göndermiş magşuga—Zöhredir ady,
Gözlerinde ýaşy, bagrynda ody,
Sargydyn-sabadan, sözi ýellerde.

Arzuw eýläp, ýete bilmen jaýyňa, J
Janym pida bolsun häki-paýyňa²⁶⁸,
Yrakdan guwanar husny-roýuňa,
Tahyr sowal etmiş zebun²⁶⁹ hallarda.

Bu sözden soň, Zöhre haýran-serasyma bolup, näme ederini bilmedi.

Zöhräniň, kyrk kenizi bar erdi, olary çagyrdy, gören-eşidenini beýan edip, bir gazal aýtdy:

Gyzlar, gulak goýun, üşbu sözüme,
Bir owaz eşitdim säher çagynda;
Ýa Tahyrym gelmiş, ilmez gözüme, Ýa
saba sözlemiş serwi bagynda.

Umyt edip gezdim kadyr Alladan,
Isteýip tapmadym gedadan, şadan,
Habaryn göndermiş bady-sabadan,
Özi seýran etmiş hijran dagynda.

Ýarym munda gelmez, dolanmaz döwran,
Ýar menden aýrylyp, gör kaýda myhman,
Ýar onda, men munda galdym sergerdan,
Gözüm ýaşda, lebim zähr aýagynda²⁷⁰.

Elip katdym döndi, bir now nahala,
Ne jogap berermen gelen şemala?
Miwe, alma-narym gelmiş kemala, Ýarym
gelip gonsun¹⁰ gül pudagynda!

Zöhre diýer, akar gözümden ýaşym,
Atam-enem ýokdur, gamdyr ýoldaşym,
Birazaman sözleşsem, gelse syrdaşym,
Armanym ýok, ölsem ýar gujagynda.

Elkyssa, Zöhre sözünü tamam etdi. Şol wagt agaçlardan ýene hem zaryn owaz peýda boldy:

Kasydam Bagdat şährinden
Men bu Tatara gelmişem; Iki
gözeliň mährinden
Ah bilen zara gelmişem.

Tahyr diýip, zar aglaýan,
Jiger-bagryny daglaýan,

¹⁰ Tirsin.

Tow berip, zülpün ýaglaýan, Zülpleri
tara gelmişem.

Gara gözden akar ýaşy,
Erider dag bilen daşy,
Ol Zöhre gyzyň syrdaşy, Aşyky
zara gelmişem.

Saba her dillerde sözlär,
Çyn aşyknyň, ýolun yzlar, Tahyr
Zöhre jany gözlär,
Men bir biçäre gelmişem.

Elkyssa, kenizler bu sözi eşidip, biraz sukut boldular. Gülkamar:

— Eý Zöhre jan, biz bu owazyň nämedigini aňlap bilmedik, akylymyz ýetişmedi,
daň atandan soň, görüp bilmesek—diýdi. Emma Zöhräniň oturyp-turup takaty bolmady.
Biraz mahal geçenden soň, daň horazy gygyrdy. Gülkamar:

— Eý Zöhre jan! ýörün, bag seýline gideliň, belki ol owazdan bir nyşan taparmyz—
diýip, Zöhräniň golundan tutup, bir ebýat aýtdy:

Säher wagty^{11*} subhy-saba dem boldy, Gel,
Zöhre jan, bag seýline gideli!
Gaýgyly könlüme ýüz elem boldy, Gel,
Zöhre jan, bag seýline gideli!

Bag içinde ne sedadyr, ne sazdyr,
Bile bilmen, saňa ne gyş, ne ýazdyr, Ne
mejhu²⁷² peýgamdyr, niçik beýazdyr,
Gel, Zöhre jan, bag seýline gideli!

Şemala saz olmuş serwi pudagy,
Gyzlaryň janynda goýdy bu dagy, Baryp
agtaraly bagy-çarbagy,
Gel, Zöhre jan, bag seýline gideli!

Seýr edeli Tahyr gezen jaýyny,
Nakgaşy-manzarlar²⁷³, gül saraýyny,
Gaýtarmagyl Gülkamaryň raýyny, Gel,
Zöhre jan, bag seýline gidelp!

¹¹ Niçe wagtlar.

Gülkamar sözünü tamam etdi. Turup бага şeýle gitdiler. Olar bagy ertidenagşama-
çenli aýlansalar hem hiç zat görmediler. Onda Zöhre jan gözi ýaşly, gamgyn bolup, bir söz
aýtdy:

Höwesim ýok, söwer ýarym bolmasa,
Niçik takat kylam ulug illerde.
Bag eýesi—bilbil zarym bolmasa, Köňlüm
takat bermez täze güllerde.

Elmydam gül ýüzün görmäge zar men,
Ýagşydan aýrylyp, ýamanga ýar men,
Gitmäge ejiz men, köp bikarar men,
Köňlüm arzuwynda, gözüm ýollarda.

Kaýsy bir ataşda ýüregin daglap, Kaýsy
peri bilen köňlüni çaglap, Ýaryndan
aýrylyp, gör kanda aglap, Kaýsy
sähralarda, kaýsy çöllerde.

Hanjary janymda, oklary tende,
Hijri öldürmäne kast eder günde,
Suraty gözümde, hyýaly mende,
Ýüzi ýüregimde, sözi dillerde.

Zöhre diýer, ýarym göçdi ýurdundan,
Gözlerimge sürtsen paýy-gerdinden²⁷⁴,
Süteýedi köp Babahanyn, derdinden Tahyrym
gelmedi aýda, ýyllarda.

Elkyssa, Zöhre jan bu sözünü tamam edip, beýhuş bolup ýykyldy. Kenizleri onuň
goltugyna girip, göterip köşge çykardylar. Zöhre bir gije-gündizde özüne gelip, şeýle güýçli
aglady ki, onuň sesinden yns we jyns lertzana geldiler... Kenizleri gelip:

— Eý Zöhre jan! Beýle bikarar bolma. Sen bikarar bolsaň, biz hem bikarar bolarmyz.
Dünýäni sabyr etmek bilen alarsen—diýip, maslahat berdiler. Emma Zöhräniň gözleri
girýan, jigeri birýan, ýanyp, köýüp, gije ukudan, gündiz rahatlykdan galyp, ata-enäni
unudyp, jahanyň zowkundan geçip, dünýä ýüzüne çykmaý, bir hüjrede öli dek bolup ýatar
erdi. Onuň ýüzi zagpyran dek saralyp, ölüm kararyna ýetdi.

Zöhräniň enesi gyzyny örän ýagşy görer erdi. Zöhräniň bitakat bolanyny eşidip, ony
görmäge geldi. Görse, Zöhre edil öli dek bolup ýatypdyr. Muny görüp, saçyny ýaýyp aglap,
Hudaýtagalaga mynajat etdi: «Eý päk-ä perwer-digär-ä! Meniň bu ýalňyz çagama özüň

rehim et! Tahyry getirseň, Zöhre jan hoşwagt bolsa, men hem hoşwagt bolsam» diýip aglady. Şol wagt Gülzada keniz telip görse, enesi Zöhräniň başyny dyzynyň üstüne alyp oturypdyr. Gülzada:

— Eý ene, Zöhräniň öler wagty ýetipdir. Indi ne çäräň bolsa göreber! — diýdi.

Enesi pakyr ne ederini bilmeý, şahyň ýanyna ylgady. Gelip, gyzynyň halyny habar berdi:

— Eý şa! Gyzyňy Tahyrdan aýyrdyň, Zöhre ölere ýakyn ýetipdir, yşk oňa sütem edipdir. Indi näme pikirň bolsa ýagdaýyňy gör! — diýdi.

Şa bu habary eşidip, karary gaçyp:

— Zöhre jany getirin! Men hem bir göreýin—diýdi.

Onda enesi Zehre janyň ýanyna gelip:

— Eý balam, ataň seni görmek isleýär, baraly — diýdi. Zöhre:

— Eý ene, men atamyň ýanyna barmasmen, ýüzüni hem görmesmen! Meniň atam, enem, dogan-garyndaşym ýokdur! Olar menden geçendirler, men hem olardan bizardyrmen. Meniň Tahyrdan özge hemdemim ýok. Eger Allatagala bir wagt Tahyry maňa miýesser etse, bu garyplyk başymdan geçer. Bolmasa, garyplykda ölsem, men hem bir Allatagalanyň gazap eden bendesidirmen... Men Tahyr bilen dowzah içinde otursam hem, bu köşgi-eýwan içinde oturanymdan ýagşy görermen. Tahyryň gaşynda ölsem, armanym ýok. Bar, şaga aýt, meni öldürsin, meni yşk odunyň içinde goýandan, öldürenini ýagşy görermen. Eger öldürse, şa üçin köp haýyr-sogap ýazylyr. Bu hili edip goýanyňa razy däldirmen. Men atamyň ýanyna barmasmen! — diýip zar-zar aglap, bir ebýat okady:

Men hergiz barmanam atam ýanyna.

Barsaň, atamga diý: öldürsin meni! Otlar

saldy aşyklarnyň janyna,

Barsaň, atamga diý: öldürsin meni!

Ne atam bar, ne enem bar jahanda,

Ýakyn-gardaş, ne howandar bar mende,

Barabilmen atam kanda, men kanda,

Barsaň, atamga diý: öldürsin meni!

Tutam ýakasyndan magşar günü men,

Aýyrdy Tahyrdan, köp naryza men, Bu

dertden gutulsam, ölsem, razy men,

Barsaň, atamga diý: öldürsin meni!

Ozal başda neçüýn geldim jahana,

Bu yşkyň derdinden boldum diwana,

Geçdim hemmesinden, boldum bigana,

Barsaň, atamga diý: öldürsin meni!

Ýar diýip, barçadan agýar olup men,
Atam gazabyna duçar olup men,
Tahyrdan başgadan bizar olup men, Barsaň,
atamga diý: öldürsin meni!

Çykman melamatdan, namys-arym ýok, Aglamakdan
gaýry kesbi-kärim ýok,
Yşk ýükün çekmäge ygtyýarym ýok, Barsaň,
atamga diý: öldürsin meni!

Zöhre diýr, Tahyrsyz ömür sürmenem,
Öter men dünýäden, bir dem durmanam,
Ölinçäm, atamyň ýüzün görmenem.
Barsaň, atamga diý: öldürsin meni!

Zöhre sözünü tamam etdi. Enesi baryp, gyzyň habaryny şaga aýtdy. Onda patyşa:
«Gyzym kemala gelipdir» diýip güman etdi we oňa «mynasyp» bir adam gözläp, pikir
derýasyna gark boldy.

Patyşanyň bir dogany bar erdi, adyna şazada Ermanus diýer erdiler. Onuň Garabatyr
diýen bir ogly bar erdi. Ol uruşmaga gatý ökde erdi we bütin goşunlaryň ygtyýary şonuň
elinde erdi.

Patyşa gyzyň şu Garabatyra meýil edip, wezir-wüzera, erkan-döwletini çagyryp,
Garabatyry hem çagyryp:

— Mende bir gül kemala gelipdir. Ony dogan ogla-ym Garabatyra bermek isleýärim
— diýdi. Ol wagt wezir-wüzeralar Garabatyra: «Gutly bolsun!» diýdiler. Soňra hazynadan
Garabatyra giýewilik halatlar bagyşlady we kazyny getirip, güwäler häzirläp, Zöhre jany
Garabatyra nikalap berdi. Garabatyr şahyň gyzyň alan adam bolup, murtuny towlap,
özünde bar hazynany çykaryp, şäherleri çyragan edip, ähli erkandöwletine halat berip, köp
pakyr we pukarlara gyzyň bagyşlady. On baş gije-gündiz toý-tomaşa berdi. Soň gije
Garabatyr Zöhre gyzyň, köşgüne baryp, gol gowşuryp, oňa salam berdi we atasynyň
Zöhräni oňa bagyşlanyny aýan etdi. Bu söze Zöhre gyzyň, bagry ýanyp, Garabatyra gahar
bilen aýtdy:

— Eý Garabatyr! Göwheri itiň boýnuna daksan, göwher hem aglar, it hem. Sen kim,
men kim? Ikimiziň ortamyzda sulh berip, nika baglan nähili akmak eken! Göýä zagpyrany
eşegiň aldyna döken ýaly bolur. Bar, ýok bol! Gözüme görünme! — diýip, bir ebýat aýtdy:

Gitgil mundan, Garaçomak!
Men seniň ýaryň degilem.
Saňa «berdim» diýgen akmak,
Men seniň ýaryň degilem.

Bir garga sen har içinde,
Aşyk bolan zar içinde,
Seýr eder gülzar içinde, Söwer
gülzaryň degilem.

Bir aşyk biçäre bolsaň,
Men diýip awara bolsaň,
Eger göwher para bolsan, Men
hyrydaryň, degilem.

Bu gün atama agýar men, Her
zulmuň içinde bar men,
Tahyr diýp hassa-bimar men,
Seniň, bimaryň degilem.

Atam zulm etdi başyma,
Rehm etmedn göz ýaşyma,
Dilberim geler gaşyma, Seniň
dildaryň degilem.

Meniň aşyklygym hakdyr,
Dahyl eýlegen akmakdyr,
Mende bir maksadyň ýokdur, Hiç
kylar käriň degilem.

Pida bolman pidalygña, Höwesim
köp jydalygña,
Zöhre diýer, gedalygña, Men
sebäpkäriň degilem.

Elkyssa, Zöhre jan sözünü tamam etdi. Garabatyr söz gatyp bilmedi, el hem urup bilmedi we masgara bolup, öýüne gaýtdy. Ondan soň Zöhre jan ýakasyny ýyrtyp: «Eý bar Hudaýa! Ýa bu amanady al, ýa Tahyrdan derek ber! Seniň Tahyry getirmäge we Garaçomagy öldürmäge gudratyň ýetmeýärmä?» diýip, zar-zar aglap, beýhuş bolup ýykyldy. Bir zamandan son, huşuna gelip, Gülzada kenize:

— Dünýäniň, zynaty, döwleti maňa gerek imes, sen bulary köçä çykaryp, pakyrpukaralara sarp et — diýip, hazynanyň, açaryny berdi.

Zöhräniň aglamakdan başga işi ýok erdi. Ol Tahyry ýatlap, mejnuny-diwana bolup, ahy-perýat edip ýörer erdi. «Eý Tahyr jan, sen gaýry bilen mübtela bolduň, ýa bir bela duş bolduň, meni ýat etmediň, köňlümi abat etmediň. Men ýesiri haýranyň bolup galdym, yşkyňda diwana boldum. Gör, sen kaýsy periler bilen döwran sürersen, kaýsy baglarga seýr

edersen? Men sensiz ejiz galyp, saralyp soldum, ölmäge ýakynlaşdym. Seniň bilen süren döwranlarym ýat boldy, soltanetler berbat boldy, dostlar talh, şekerler zäher, ýarlar agýar boldy, gözlerim ýoluňda intizar boldy... Ýaryndan aýrylan bir binewa, gülüstandan aýrylan bir bady-saba men. Sensiz bu köşkler, bu baglar, saraýlar gözüme dowzahdan hem ýaman görner. Seniň wysalyňa ýetmek barmukan?» diýip, Zöhre gyz zar-zar aglap, ýene bir gazal aýtdy:

Senden aýry men ýesiri derdi-hijran galmyşam,
Ölmeýin galdym bu gün, halymga haýran galmyşam.

Barçalar aşrat donuda gezdiler seýran era, Neýleýin,
zulmat era men zary-girýan galmyşam.

Ýarym agýar ile bezm eýlär ki döwran bagyda,
Men bu gün hary-mugylan²⁷⁵ içre seýran galmyşam.

Telbe könlüm köp hewes eýlär oşol dildaryny,
Däli sergerdan bolup, serkeşte ynsan galmyşam.

Patyşahy-husn idim, tagtym era soltan idim,
Tagty-täjim sil apardy, munda myhman galmyşam.

Bilbilim uçdy bu gün, azm etdi hijran bagyna, Men
hazanly gülşen içre bagry birýan¹² galmyşam.

Ýar agýar ile ýar oldy ki, ýaryn terk edip,
Men ki terk eýleý diýsem, neýleý ki, bijan galmyşam.

Zöhre diýr, ýar-bilbilim uçdy hazanga bagydan, Ataşy-hijran
elinde eýläp efgan galmyşam.

Elkyssa, Zöhre sözüni tamam etdi. Kenizleri munuň aglamagyna takat getirip bilmeý, ýygnanyşyp: «Bir saz-söhbət edeliň, belki, Zöhre gyzyň, köňli açylgaý» diýip, maslahat edişdiler we Zöhräniň ýanyna gelip:

— Sen nalyşyňy goýsaň we bize rugsat berseň, biz saz-söhbete başlasak — diýip ýalbardylar. Zöhre gyz rugsat berdi. Kenizler saz-söhbət, uly mejlis etdiler. Zöhräniň şahdi açylyp, uka gitdi. Ol wagt kenizler oturyp, maslahat etdiler. «Zöhräniň abat-sag wagtynda halat-serpaýlaryny alyp, tagamyny iýip, başyna beýle iş düşen wagty bolsa çäresini tapmasak, nan ýagysy boldugymyzdyr» diýişdiler, Ol wagt Göwher:

¹² Beýtil ahzan.

—Eger Tahyry getirmesek, Zöhräniň başga çäresi ýokdur — diýdi. Onda beýleki kenizler:

— Sen hemmämiziň serkerdämizsen. Bu işiň, çäresini sen taparsen — diýdiler. Göwher:

— Men bu işiň çäresini taparmen. Ertir turup, Zöhräniň hazynasyndan zer alyp, galandar eşigine girip, şäherme-şäher gezip, Tahyry gözläp, tapyp getirermen. Eter tapmasam, özüm hem gaýdyp gelmezmen. Enşaalla, taparmen — diýdi.

Göwher on dört ýaşly, täze kemala gelen, uzyn boýly, gözel gyz erdi. Ol eline aýna alyp, ýüzüni görende: «Men on tördi gijäniň aýy bilen barabardyrmen» diýip, pikir eder erdi.

Kenizler:

— Eý Göwher, sen bu maslahaty makul gören bolsaň, Zöhräni oýadaly — diýdiler.

Göwher:

— Men başymy Zöhräge sadaka edermen — diýeninden soň, Zöhräni oýatdylar. Zöhre aglap turdy. Gyzlar eden maslahatlaryny oňa beýan etdiler. Zöhre gyz begenjine hem oturyp, hem turup, Göwheriň boýnundan gujaklap: — Saňa ýol gutly bolsun! Tahyr jany görseň, meniň ahwalymy birin-birin aýt. Eger diri bolsa — janyny, öli bolsa—teninden bir nyşana getirersen we aýdar- sen: «Aşyk bolan adam zulum görmelidir, bag içinde alma-narym kemala gelipdir, Garaçomak her gün gelip, alma-narymdan ýoljak bolup, ýüz-müň gaýgy-pikirde goýadyr. Men bagymyň, derwezesine garawul goýup, mydar edermen. Şanyň zulumy agyr gelip, Garaçomak maňa zalym goluny ýetirjek bolsa, özümi öldürermen diýip gorkarmen. Tahyr beýle hyýanata galmasyn!» — diýip aglady. Göwher gyz:

— Eger Tahyry getirmesem, namart boldugym — diýip äht etdi.

Şondan soň Göwheri ibermek üçin, ýol esbabyny tutup, oňa galandar eşigini geýdirip, bir horjun tylla bilen ýelmaýa mündürüp, Zöhre gyz kenizleri bilen ugradyp, Tahyry berk sargap, bir ebýat aýtdy.

Göwher jan, sen gitseň ýaryň soragna, Barsaň,
ýaryň aman bardy – diýgeýsen.

Seni diýip, otlar düşüp ýüregne, Bagryn
bölüp, göweün ýardy—diýgeýsen.

Ýar diýip aglady niçe eýýamy,
Dilinde ýar bilen okan kelamy,
Kasytdan gönderdi saňa salamy,
Özün daga-daşa urdy—diýgeýsen.

Kähi telbe kimin delmürüp durup,
Kähi ýetimler dek boýnuny burup,
Kähi hastalar dek reňgi sargaryp,
Uzadyp ýanymdan ýördi — diýgeýsen.

Rakypylar ot saldy şirin janyna,
Duşman hoşwagt bolup, sygmaz donuna,
Wysal isläp Zöhre janyn, ýanyňa Çomak
maýyl bolup bardy—diýgeýsen.

Aşyk bolan şirin jandan geçmezmi?
Janan söýen ýar lebinden içmezmi?
Gorkarmy ölümünden, ýaryň guçmazmy?
Zarlanyp, zynharlap sardy—diýgeýsen.

Diýenim aýt, bawar etsin sözüme,
Gara bolsun Babahanyň ýüzüne! Şa
gazap eýleýip ýeke gyzyna, Ol
Garaçomaga berdi—diýgeýsen.

Barsaň Tahyra diý: tizden-tiz gelsin!
Wagtymyň teňligin sözümden bilsin,
Täleýi ters gelse, Zöhre neýlesin, Pelek
onuň bagtyn ýordy¹³—diýgeýsen.

Elkyssa, Zöhre gyz sözünü tamam etdi. Göwher jany ýelmaýa mündürip, jylawyny eline alyp, bagdan daşary çykdy. Ýene bir düýäni hem zer-zerbapdan, lagly-jöwherden ýükläp: «Her ýerde pakyr-pukara, ýetim-ýesirler bolsa, bu zatlary Tahyr janyň başyna sadaka üçin sarp edersen. Belki, sadakanyň güýjünden Tahyrym tapylsyn...» diýip, Zöhre aglap, Göwhere tabşyrdy. Soňra:

— Kaýsy şähre barsaň, hökümdarlar bilen tanyş bolgun, olar her ýerden habarly bolarlar we başyňa iş düşse, asan açylar. Eger Tahyryň özüni görseň ýa habar eşiteseň, aýt: «Tizden-tiz gelsin!»—diýip, Göwheri şäherden ýarym mezil ugradyp barar erdi.

Şol eýýamda Wahyt diýen bir galandar bar erdi. Ol Şähri jan atly gyza aşyk bolup, onuň hasretinden köýüp, mest bolup, şäherme-şäher, çölme-çöl sorag salyp gezer erdi. Şu galandar bulara duçar boldy. Ol aýtdy:

— Eý Zöhre jan, seýil mübärek bolsun! Sen bu ýerlere ne sebäpden geldiň?

Zöhre gyz jogap bermeý, onuň duşundap geçip gideberdi. Onda Wahyt ýene Zöhräniň öňüne geçip, baş egip, salam berdi we:

— Eý aşyklaryň patyşasy! Syryňy maňa aýt! — diýip aglaberdi.

Zöhre gyz aýak saklai:

— Eý diwana, bu ýyl ýedi ýyldyr, maňa rehim edip, bu zeýilli habar gatan adam görmedim. Sen nähili beýle rehimli-şepagatly adam, menden habar alarsen? — diýdi.

¹³ Bozdy.

Wahyt:

—«Zer gadyrny zergär biler» diýipdirler. Eger sen maňa habaryňy aýt-masaň, özümni heläk edermen! — diýip, Wahyt galandar galman gideberdi. Onda Zöhre gözünü ýaşa dolduryp:

— Eý galandar! Sen hem meniň üçin mähnet çekme, her näme çeksem, özüm çekeyin, emma habar sorasaň, habarymy aýdaýyn — diýip, zar-zar aglap, bir gazal aýtdy:

Wahyt, menden habar sorsaň,
Bir ýar üçin sergerdan mem.
Käşki ýardan habar berseň,
Dildar üçin sergerdan men.

Sargaryp soldy gül ýüzüm,
Zäher boldy şirin sözüm,
Tahyr gitdi, galdym özüm, Azar
üçin sergerdan men.

Görsem ýaryň katdy-boýun,
Hak miýesser kylsa roýun, Gam
alypdyr kalbym öýün,
Gamhor üçin sergerdan men.

Weýran bolsun täji-tagtym,
Ýar diýip ýüregim ýakdym,
Ukudan oýanmaz bagtym,
Bimar üçin sergerdan men.

Baglarda sowsan-sünbülem,
Ter gunça dek täze gülem,
Gülden aýrylan bilbilem,
Gülzar üçin sergerdan men,

Ýedi ýyl derýada akan,
Şum täleýi aýra çeken,
Zöhre diýip bagryn ýakan,
Ol nar üçin sergerdan men.

Geldi aýrallyk leşgeri,
Men neýläýin simi-zeri, Ýara
gönderýän Göwheri,
Ol ýar üçin sergerdan mep.

Siz aýyp etmäň Zöhräni,
Gözleýirmen Tahyr jany, Neýlerem
ýagty jahany,
Didar üçin sergerdan men.

Zöhre sözüni tamam etdi. Wahyt:

— Eý Zöhre jan! Biraz sabyr et, saňa bir arzym bar, isleseň aýdaýyn! — diýdi.

Zöhre: – Bolýar, aýt! — diýdi. Wahyt:

— Göwher jan bir gymmatbaha daşdyr, oňa hemme adam hyrydardyr. Göwheriň daşyny her zatdan bezeseň hem, içinden mälüm bolar. Eger-de siz Göwheri galandar geýimine salyp, uzak ýollara ugratsaňyz, ýoldaky garakçylar muny tutarlar. Elbetde, Göwher her kimiň goluna düşse, boýnuna tumar edip dakynar, seniň hyzmatyň hem jaýyna düşmez. Eger kabul etseň, Göwheriň hyzmatyny men bitirermen. Meniň özüm owganly, Kābil şäherinden. Men hem Tahyr ýaly bir galandarmen. Men Bagdatda Şähri jan diýen gyza aşyk. Elbetde, galandar halyny galandar biler. Men bir erkek adam, maňa hiç kim el we til ýetirip bilmez. Seniň bu işiňi men bitirermen, menden başga kişi bitirip bilmez. Göwher jan baglara seýil edip ýörmäni biler — diýdi. Onda Zöhre:

— Men bir täleýi pes adam. Sen hem wada berip, ýene bir şäherde bir gyza duşup, meni ýadyňdan çykararsen diýip gorkarmen — diýdi.

Wahyt:

—Eý Zöhre jan, ikimiziň aramyzda Hudaýtagalanyn uly adyndan äht bolsun, men Tahyry tapyp, saňa gönderýänçäm, aram almazmen — diýdi.

Bu söz Zöhrä we Göwhere makul göründi. Olar maslahatlaşyp, Göwheri gaýtaryp, Wahydy ibermekçi boldular. Zöhre Wahyda bihet gyzyllar berip, ýelmaýany hem tabşyryp:

— Eý Wahyt, şerigatda şerim ýok: meniň alma-narym kemala gelipdir, muňa Garaçomak hyrydar bolup, her gün gelir, emma bir telbis²⁷⁶ bilen saklarmen, miwe bişip ötüşe, tilki, şagal zaýa eder, ýarym tizden-tiz gelsin — diýip, Wahyda ak pata berip, aglap bir ebýat aýtdy:

Wahyt, gider bolsaň mundan,
Janym söýen jany getir,
Derdim zyýada gün-günden,
Şirin janym çykar tenden,
Pinhan syrym ýokdur senden,
Sen hem el göterme menden.
Maňa dost bolmaz her kandan.
Geler wagtyň çykça çenden, El
götärmen bu watandan.
Öldüm aýralyk derdinden, Derdime
dermany getir.

Meniň üçin ýanyp-köýen,
Gulpagyn her ýana ýaýan,
«Çyn hakykat dost men» diýen,
Yşkyň seriştesin iýen,
Her kime bir syryn diýen,
Ýüregimde daglar goýan,
Gaşymda zer-zerbap geýen,
Rakyp didaryndan doýan,
Ýanar oduma suw guýan, Ýalançyda
köňlüm söýen,
Oýan, gara bagtym, oýan! Tükenmez
döwrany getir.

Göwnüm talwas eder ýary,
Möwç urar yşkyň bazary,
Kemal tapmys²⁷⁷ alma-nary,
Bilbilim ýok, kylsa zary;
Görünse, ýarşş didary,
Didarynyň hyrydary, Sadaka
dünýäniň bary.
Inçedir gulpagnyň, tary,
Aşkyň, ýok namys-ary,
Bu gün ýedi ýyldan bäri,
Kärim ýaryň ahy-zary, Ol
çeşmi-girýany getir.

Gam derýasyna gark olan,
Şa janyňa gazap kylan,
Söwer ýaryndan aýrylan,
Mejnun dek diwana bolan,
Leýli kimin bagryn tilen,
Yşkyň tygyn jana çalan,
Gül meňzi sargaryp solan,
Deregin bilmez hiç gelen,
Aşraty ýok biziň, bilen,
Bilmen tirikmu ýa ölen,
Biziň, bilen wada kylan
Ol ähti ýalgany getir.

Ýarym onda, akly haýran,

Gözlerim ýolunda girýan,
Pelekden çäki-griban, Ýüregim
gan, bagrym birýan, Baglarym
galdy biseýran.
Ýarym kanda çeker arman,
Aşyklardan ötdi döwran,
Kararym ýok ýüzüň görmän,
Tapmaýyp derdime derman,
Ýakdy meni rozy-hijran
Zöhre diýer, men sergerdan,
Biakyl, nadany getir.

Zöhre sözünü tamam etdi. Wahyt:

— Eý Zöhre jan, Tahyry nähili nyşanlar bilen tanarmen? — diýdi, Onda Zöhre:

— Her şähre we gala barsaň, dat edip, «yşkyň elinden meniň ýaly köýen barmu?» diýip gygyrsaň, seniň ahy-nalaňy eşitse, Tahyr bir salym hem durup bilmez. Özi orta boýly, galam gaşly, zerefşan käkilli, yşk oduna köýen zyba ýigitdir — diýdi. Wahyt galandar pata alyp, atyny goýup, ýelmaýa mündi we kerwene goşulyp, nirede sen derýanyň aýagy diýip, ýola rowana boldy.

Wahyt bir niçe mezil ýol ýöräp, dag söküp, çöl kesip, ahyr bir uly şähre ýetişdi. Bu Bagdat şaheri erdi. Wahyt bu şähriň içine girip, köçelerine, metjit-medreselerine aýlanyp, sorag edip:

«Bu şäherde meniň dek yşka köýen däli-diwana barmu?» diýip, gygyrar erdi. Emma hiç-kimden ses çykmaz erdi.

Wahyt bu şäherden özüne ýoldaş tapmaý şäherden çykyp, sähralara ugrady. Ýolda bir uly bagyň gyrasynda oturyp: «Eý halk, meniň dek yşk ýolunda awara bolan barmu?» diýip gygyrdy. Bu çarbagda bir näçe sahyplar, şa ogly şazadalar, beg ogly begzadalar seýil edip ýörer erdiler. Bularyň içinde bir zyba ýigide Tahyra Wahydyň gözi düşüp:

— Dost, yşkyň elinden meniň, deý bagry köýen barmudyr? — diýip gygyrdy. Bu söz ýigidiň gulagyna hoş geldi. Ol:

— Eý ýigitler! Siz bir salym aýak saklap duruň, men ol adamyň bir habaryny alaýyn — diýip ugrap, şu muhammesi aýtdy:

Dilber-a, ýadyň bilen synamga gam kän oldy, gel!
Hasretinden bozulyp, halym perişan oldy, gel!
Jemg olup gam leşgeri, dil içre myhman oldy, gel!
Sen sebäpli zary könlüm şähri weýran oldy, gel! Lahta-lahta
tyg-hižrinden jigerim gan oldy, gel!

Her güle seýr eýlemen, rugsary-bagyň bolmasa,

Kim erer hemdem maňa? Hijrany dagyň-bolmasa
Şeb²⁷⁸ erer gündizlerim, husny-çyragyň bolmasa,
Istemen ganduhesel, şirin dodagyň bolmasa,
Nezdi-könlüm²⁷⁹ dähri bagy, bagy-yhsan oldy, gel!

Serwi kat, rugsary-hoş, simin beden²⁸⁰, gül ýüzli ýar,
Isteýip bezmi-wysalyň, derde galdym bişumar.
Asmanyň enweri sen, ýer ýüzünde lälezar,
Elmydam waslyň diläp, ten içre könlüm bikarar,
Ýar diýip, agýardan mahrumy-döwran oldy, gel!

Gaşlaryň ýaý, kirpigiň ok, muztaryp²⁸¹ janymga ot.
Ger meni katl eýlese, oldur bu janymga kerat.
Lebleriniň şerbetin datgan tapar daýym haýat.
Aşygyn magşuk eger öldürse, bolgaý ruhy şat. Rehim
kyl, ýetgir maňa, suraty bijan oldy, gel!

Näzeninim seýre çykmyş, waspyny eýleý beýan.
Patyşahy-husn erer, bişekki müslimdir aýan. Käkili
serw üzre janymga beläýy-nägehan.
Tuby boýlug, mähweşim bolgaç nazarymdan nyhan. Her
tarap boý çekmedi serwi hyraman oldy, gel!

Tahyr-a, ýat eýlerem şamu-säher ol mähweşi,
Aýra saldy Zöhre jandan bu pelekniň gerdişi,
Isterem dildardan müžde²⁸² getirse bir kişi,
Hižriden Kaknus kibi synamga salyp ataşy,
Üşbu halymny görüp, käpir musulman oldy, gel!

Tahyr sözüni tamam etdi. Wahyt bu yşk eserli ýigidiň Tahyr ekenini bilip, mestimestana
bolup, Tahyryň gaşyna baryp, şu gazaly aýtdy:

Dostlar-a, rozy-ezel könlüm era ja kyldy yşk,
Günde ýüz mähnet bilen başymny gowga kyldy yşk.

Telbe itler deý gezermen çar tarapga delmürüp,
Naidy²⁸³ ýemrüm hasylyn bir demde ýagma²⁸⁴ kyldy yşk.

Gamly bagrymny kebab etdi, salyp synamga dag, Leblerimni
teşne, göz ýaşymny derýa kyldy yşk.

Aglaýyp, şu gözlerimden eşk döküldi, neýleýin! Gözlerimni
kör edip, köňlümni bina²⁸⁵ kyldy yşk.

Günde ýüz katla ölermen, kim ýene ýüz direlip,
Mahramy-möwt²⁸⁶ olmuşam, mahrumy-dünýä kyldy yşk.

Hijri wadysyda²⁸⁷ sergerdan gezermen, beçeler, Başymga
daş ýagdyryp, älemde riswa kyldy yşk.

Ýardan çekdim aýak, bir dem parahat bolgaly, Köňlüm
içre ja olup, ýaryn temenna kyldy yşk.

Bir perige beg bolup, geldim ki Tatar şähriden,
Ýar köýünde bes ony mejnuny-şeyda kyldy yşk.

Wahyt aýdar, wahydam, yşk ýoluda merdana bol. Aşrat
öýün bent edip, mähnet derin wa²⁸⁹ kyldy yşk.

Wahyt sözüni tamam etdi. Şol wagt Tahyr gelip, Wahytdan habar sorady, ol hem
jogap berdi:

T a h y r:

Habar bergil, Wahyt, kandan gelersen?
Nä sebäpden düşdüň biziň bu jaýa?
Her dem alganyňda, ýüz ah urarsen,
Ahyň oka menzär, kamatyň — ýaýa.

W a h y t:

Keş eýleýip çykdyň Tatar ýurdundan, Özüm
kibi sergerdany gözlärmen.
Eý şazada, sorsaň mepiň derdimden,
Derdim çohdur, bir dermany gözlärmen.

T a h y r:

Tatar diýp sözlegen diliňden dönem,
Senden zyýadarak sergerdan menem,
Elmydam bir gyzyň yşkynda ýanam,
Saçy gijä meňzär, ýüzleri — aýa.

B a h y t:

Çarh urup gezermen sagy-sollarda,
Zöhre göndermişdir, gözi ýollarda,
Tapmasam, durmanam ulug illerde,
Jismin alyp giden jany gözlärmen.

T a h y r:

Wahyt, neçüýn köp ah çekip sözlärsen? Bir
pinhan syryň bar, menden gizlärsen,
Kaýsy bagyň bagbanyny gözlärsen? Rastyň
diýgil, bende bolsaň Hudaýa.

W a h y t:

Bir peri gönderdi, özi ol jaýda,
Hijran zährin ýutar, golunda bada,
Şahyň gazabyndan däli derýada
Akyp giden binyşany gözlärmen.

T a h y r:

Bilbiller saýraýyr ýaryň bagynda,
Gyzlar seýran edip gezen çagynda,
Niçik galandar sen ýar soragynda?
Otlar saldyň kalbym içre saraýa.

W a h y t:

Getir diýip, meni tizden gönderdi,
Aýagymdan öpüp, ança ýalbardy,
Oňa sen ýar degil, wagtyň hoş erdi, Yşka
köýen natuwany gözlärmen.

T a h y r:

Tahyr diýer, gelmegeýdim jahana,
Zöhräniň derdinden boldum diwana,
Bu gün bolar maňa ahyrzamana,
Ger ýetmesem onuň kibi hubroýa.

W a h y t:

Wahyt diýer, başym saldym meýdana,
Kerbela kelbi^{29a} deý gezdım her ýana,
Şähri gyza aşyk bolup gaýbana,
Açylmagan ter gunçany gözlärmen.

Elkyssa, Tahyr: «Bu hem meniň kimin bagryny yşka ýakan galandar eken. Emma galandar halky ýalançy bolar. Ýalan sözläp, meni öňküden hem beter diwana eýlemesin. Ol Zöhräni görüpmi, görmänmi, bileýin» diýip düýäniň owsaryndan iki eli bilen towlap tutup:

— Eý aşyklaryň şahyn-şahy! Owat Hudaýyň, soňra hazret pygamber resulyllanyň haky üçin rastyňny aýt_g meniň yşk hijranynda köýen bagrymy ýene ýakma! — dişýip aglap, bir ebýat aýtdy, galandar hem jogap berdi:

T a h y r:

Wahyt, tizden habar ber sowalymnyň jogabyn, Habar
ber, näzli ýarym sen niçik halda gördüs?
Özümgä ýoldaş etdim ýaryň salgan azabyn,
Itlerge şam kylarmen köýen bagrym kebabyn, Habar
ber, näzli ýarym sen niçik halda gördüň?

W a h y t:

Saňa jogap eýleýin ýaryň kylgan sowalyn,
Mydam ýar diýp aglaýyr, men şeýle halda gördüm.
Nerkes kimin gözünden akdyryp eşki-alyn²⁹¹, Hijran
şebinde istär ýaryň şemgi-jemalyn,
Gije-gündiz aglaýyr, men beýle halda gördüm.

T a h y r:

Mähweşim soragynda dagy-daşy gezermen,
Aý-gün kibi sergerdan, köýünde derbedermen,
Kaknus kimin ot çeýnäp, ataşga seýr edermen.
Bu gün bu halda, erte gör ne hala ýetermen. Habar
ber, näzli ýarym sen niçik halda gördüň?

W a h y t:

Köşgün, üstünde bidar²⁹² çekdigi ahy-zardyr,

Sabryň öýün syndyryp, elmydam bikaardyr,
Göz ýaşynyň reňkinden gül ýüzi lälezardyr, Tagty
özüne zyndan, jahan gözüne dardyr, Men seniň näzli
ýaryň men beýle halda gördüm.

T a h y r:

Gül ýüzüni görmesem her hepdede, her aýda,
Bu köňlüm takat bermez matamhana²⁹³ saraýda,
Dönmek bolmaz ýolundan, çyksa janym şu köýde,
Görmesem Zöhre janym, durabilmen bu jaýda.
Habar ber, näzli ýarym sen niçik halda gördüň?

W a h y t:

Şahyň gyzy şazada, köýünde bir garypdyr, Hijriňde
zagpyran dek gül ýüzi sargarypdyr,
Ejiz jana agyr ýük—yşk içre kim görüpdür, «Maksada
ýetmedim»... diýip, tört ýana telmurypdyr, Men senin,
näzli ýaryň men beýle halda gördüm.

T a h y r:

Jananyma jan çekip, şirin janym berermen.
Ýanynda görsem agýar, özüm oda urarmen.
Ýalňyz başym ýolunda, hyzmat eýläp durarmen...
Çyn aşyky-didar men, ýar jamalyn görermen. Sen
meniň näzli ýarym sen niçik halda gördüň?

W a h y t:

Gpje-gündiz uky ýok, köşgüň üstünde bidar,
Sütem okun atarlar daşynda jemgy agýar,
Ýar salamyn ýetirdim, gaşynda kyldym yzhar,
Lal olupdyr dilleri, sözlemez toty-guftar,
Gam gijede gark olmuş, men beýle halda gördüm.

T a h y r:

Bilmedim, ýar lebinden kaýsy teşne ganypdyr.
Bilbil uçup ýurdundan, zaglar gelip gonupdyr,
Ahym çykar asmana, bagrymda ot ýanypdyr...

Ýedi aşyk ötüpdür, kim men dek örtenipdir.
Tahyr diýr, Zöhre janyň sen niçik halda gördüň?

W a h y t:

Gyzlar içinde serhoş, ajap serwi-hyraman,
Hasretinden köp aglar gül ýüzli mahy-taban.
Istihanyň²⁹⁴ kül etmiş aýrallyk ruzy-hijran
Könlünde ýüz mün arman, gözleri huny-girýan.
Wahyt diýr, Zöhre janyň men beýle halda gördüm.

Wahyt bilen Tahyr sözlerini tamam etdiler. Wahyt:

— Eý ýigit, Tahyr sen bolsaň, men Tatar welaýatyndan saňa gelen sawçy, Tatar gyzlarynyň şahyn-şahy Zöhre janyň, ýüregi gan, jigeri birýan, didesi girýan, akyly haýran, baglary biseýran, aşyfta²⁹⁵ döwran, orny özüne zyndan, işi efgan, duşmanlar şadyýan, köňli elemde²⁹⁶, gözi nemde, hatyry gamda, jany sütemde, dünýäden geçip, gijegündiz seniň, ýoluňa garap, seni arzuw edip duradyr. Garaçomak ony almak üçin Zöhre gyzyň üstüne günde baş wagt gelip gidýär, emma Zöhre gyz ýalbaryp we mekir-hileler edip, mydar edýär. Ol Tatar welaýatynda bir mysapyr dek bolup oturadyr. Eger gider bolsaň, tiz şaýyňy tut. Eger gitmeseň, maňa rugsat ber, men seniň habaryňy tizden-tiz eltermen —diýdi. Tahyr munuň Zöhre tarapyndan gönderilen adam bolanyny bilip, turup, gujaklaşyp görüşdi we:

— Zöhräni öz gözün bilen gördüňmi? Sözüni gulagyň bilen eşitdiňmi? — diýip sorady. Wahyt: — Beli, özüni hem gördüm, sözüni hem eşitdim. Seniň üçin bar derdini mälim etdi.

Ine şu salam haty hem saňa gönderdi – diýip, bir haty çykaryp berdi. Tahyr haty owal gözüne sürtüp, soňra açyp okady. Hatyň mazmuny şeýle erdi:

«Owala bismilla-errahman-yrrahym we soňra Muhammet-mustapa alayhyssalama sena we drut²⁹⁷. Men yşk oduna köýen Zöhre garyp tarapyndap aly jenap Tahyr janyňa, päki-damanyma²⁹⁸, hesretli serwi hyramanyma, muhupbet mahytabanyma!

Arzym şudur: hudaýym siz jenap alyny hemme bela-beterlerden aman saklap, bir-birimize mydamlyk gowuşmagy miýesser etsin. Siz, men ejizi hesret dagynda we aýrallyk zulumynyň içinde taşlap gitdiňiz. Siz gideliňiz bäre, her günüm ýyla dönüp, ahy-zarymdan Babahan amana geldi we «gyzym kemala gelipdir» diýen pikire düşüp, meni goşun başy Garabatyra nikalap bermekçi boldy. Men hem bu sözi eşidip, özümi üç ýola hanjara goýbermek isledim. Emma kenizlerim aňlap, meni goýmadylar. Bir gün Garabatyr meniň bagymda hylwata girmek isledi. Men Garabatyry urup, kowduryp goýberdim. Garabatyr ýene hem meniň göwnümi tapmak isläp gelip durur welin, men kä hile bilen, kä gahar bilen kowup goýberermen. Ýene bir gün şanyň gazaby bilen Garanyň pikiri bir bolup, menin, işim harap bolarmyka diýip gorkarmen. Oňa görä, şu hat ýetişen zaman ýa menden bizarlyk hatyny berip goýber, ýa-da bu бага gelip eýelik et. Kişi aşyklykda jebir-sütemi çeker. Bir sapar şanyň gazabyny gördüm diýip, munça kemala gelen bagy eýesiz goýmagaýlar. Söz gutardy, Hudaý salamat saklasyn!»

Tahyr haty okap, beýhuş bolup ýykyldy. Soňra huşuna gelip: «Zöhräni gören gözleriňden aýlanaýyn!» diýip, galandaryň aýagyna ýykyldy. Tahyryň ýüregine ot düşüp, oturanynaturanyna göz ilmez erdi, göýä aýnanyň ýalkymy dek her ýana ýügrer erdi.

Soň Tahyr maslahatlaşyp, Wahydy mysapyrlaryň düşýän kerwensaraýyna eltdi. Wahydy şonda düşürip, oňa gul kimin hyzmat edip, naharlap:

— Eý şahy-galandar! Sen bu ýerde az garaşyp otur. Men hem bu şäherde bu köşgüň eýesine myhman. Baryp, rugsat alyp geleýin – diýdi.

Tahyr Adyl şanyň ýanyna baryp, baş egip salam berdi. Patyşa salamyny alyp, oturmaga ýer görkezdi. Tahyr:

— Eý keremli şahym, kyblagähim, Süleýman soltanet, Iskender şewket! Jenap alyňyza iki keleme arzym bar — diýip, bir ebýat aýtdy:

Zöhre janym maňa salam göndermiş,
Şahym, maňa rugsat berer günüdür.
Köşgünde aglaýyp, bıkarak ermiş,
Şahym, maňa rugsat berer günüdür.

Mysapyram bu Bagdadyň şährinde, Dowamat
köýermen yşkyň bahrynda,
Gözüm ganda, lebim hijran zährinde,
Bu gün maňa rugsat berer günüdür.

Ýarym onda aglar, maňa «gelsin» diýp,
«Gelip, dal gerdene golun salsyn» diýp,
«Ýa-ha Zehre jandan jyda bolsun» diýp,
Bu gün maňa rugsat berer günüdür.

Meni köp zarlamyş näzenin dilber,
Onuň yhlasyna köýermen egser²⁹⁹, Didaryn
dilärmen tä ruzy-magşar,
Maňa bu gün rugsat berer günüdür.

Bir kasyt getirmiş ýaryň peýamyn,
Göz ýaşyndan ýazmyş ýarym salamyn,
Ýat etmiş sapakdaş okan kelimyn,
Tahyr diýer, rugsat berer günüdür.

Tahyr sözüni tamam etdi, şahyň aýagyna ýykylyp aglady. Beýleki oturan adamlar hem aglaşdylar jaýlary göýä ýashana döndi. Şanyň hem köňli bozulyp:

— Owaldan seniň bilen aşna bolmasak, ýagşy bolar erdi... «Aşna bolmak asan, aýrylyşmak müşgöl» diýipdirler. Ol nakyl çyn ekeni — diýdi. Patyşa ýene bir zaman pikire gidip:

— Eý Tahyr jan, bu hyýaldan el göter, isleseň, patyşalygymy we gyzymy hem bereýin — diýdi.

Tahyr:

—Eger rugsat bermeseňiz, hökman heläk bolarmen — diýdi. Patyşa:

—Tahyr, başyňy göter. Her ýana gitseň hem, babaň rugsat berer — diýip, bir ebýat aýtdy:

Şa rugsat bermez diýp, hazar eýleme¹⁴, Gider
bolsaň, uzak ýollar seniňdir.

Emma özge jaýdan güzer eýleme,
Şahyň mülki, ulus-iller seniňdir.

Şemal öwser pasly-bahar çagynda,
Giýa gögär, duman olar dagynda,
Seýran etsen şähri-Bagdat bagynda,
Ter açylan täze güller seniňdir.

Begler bilen meýlis gursaň, meý içseň,
Bagdada bil baglap, özgeden geçseň,
Sag-sola pytradyp, her ýana saçsaň,
Şahyň hazynasy, pullar seniňdir.

Gadryň bilen jaýda gezseň hem geçseň,
Döwlet berar etmez, her ýana göçseň,
Dal bedewler munüp, hur gyzlar guçsaň,
Uzyn boýly, inçe biller seniňdir.

Adyl şa diýr, meniň gadrym bilmezsен,
Günde ýüz ýalbarsam, pendim almazsen,
Ölersen, ýitirsen, gaýdyp gelmezsен,
Gözleriňde ganly syllar¹⁵ seniňdir.

Patyşa sözünü tamam edip:

— Eý Tahyr jan, menden saňa rugsatdyr! Emma ýedi ýyldan bäri ene hökmünde seni bakyp bejeren Hanymdan rugsat al we köp wagt saňa hemra bolan Mahym gyzyň özünden hem rugsat algyn, indi bize seni görmek ýa bardyr, ýa ýokdur, bizden razy bol! — diýdi.

¹⁴ Gamgyn bolmagyl

¹⁵ Ýaşlar.

Tahyr pakyr hoşwagt bolup, Hanym bilen Mahym gyzyň ýanyna baryp, gol gowşuryp, rugsat diläp, bir ebýat aýtdy:

Janym enem, rugsat bergil ogluňa,
Keşť eýlesin şähri-Tatar ýurduna! Muhabbet
şerbetin alyp goluňa,
Dowa eýle, men garybyň derdine!

Söwdüгим gamgyndyr Tatar ilinde,
Arzuwym köňlünde, adym tilinde,
Bir telbe nadanam yşkyň ýolunda,
Sygynmyşam erenleriň merdine.

Zöhre jan sallansa, men nazar salsam,
Armanym köp galar, görmeýen ölsem,
Zöhräniň aldynda set para bolsam,
Menem tutam tenim tygy gerdine.

Kül bolsun, sowrulsyn suratym, janym, Bilmesin
bir kimse namu-nyşanym,
Dilberim gaşynda dökülsin ganym, Etlerim
şam bolsun ýaryň gurduna.

Tahyr diýer, rähm eýlegil bu hala,
Teşne guly gönder bahry-wysala³⁰⁰
Dilim nowa tartar ýüzde müň nala,
Gulak sal, köklümiň ahy-serdine.

Elkyssa, Tahyr beg sözünü tamam etdi. Ondan soň Mahymyň enesi Hanymyň Tahyryň bu aýdanyna gahary gelip, şu sözi diýdi. Mahym jan hem Tahyr jan oňa jogap berdiler. H a n y m:

«Gider meň» diýp, bizden rugsat dilerseň, Bil
baglaýyp, Zöhre gyzyň ýoluna.
Bagty gara natuwany neýlärsen?
Rehm etmezmiň Mahym janyň halyna!

M a h y m:

Tahyrymga beýle sözler diýmegil, Barsyn,
gelsin ol maksatly jaýyna,
Köýen men bolaýyn, ol bir köýmesin,¹⁶
Men bu gün batmyşam gamyň laýyna.

T a h y r:

Zöhre jananymdyr, Mahym gyz—janym Aglama,
Mahym jan, gitsem, gelermen.
Niçik terk edermen sen mähribanym, Aglama,
Mahym jan, gitsem, gelermen.

H a n y m:

Janyn gurban etdi Mahym jan saňa,
Hiç perwa kylmadyň sen ondan ýaňa,
Agzyndan ot çykar, gulak tut muňa, Nazar eýle
gözden akan sylyna!

Mahym:

Geçmişem dünýäde sim ile zerden,
Ýaşym akdyrarmen bu çeşmi-terden,
Zöhre diýp, Tahyrym gitseň bu ýerden,
Bakmazmen dünýäniň günü-aýyna.

T a h y r:

Başyma düşüpdür aýralyk günü, Saňa
pida kyldym jan bile teni.
Razy bol, Babahan öldürse meni,
Aglama, Mahym jan, gitsem, gelermen.

H a n y m:

Mahym saňa boldy derýada rähber³⁰¹

¹⁶ Ýanan men bolaýyn, Zöhre ýanmasyn.

Sandykdan çykardy, geldi diýp dilber,
Bagrynda dag goýduň tä ruzy-magşar, Pehm
etmedi sen mekkaryň alyna.

Mahym:

Sandykdan çykardym — maňa «ýar» diýdi,
Ýene sordum — «gaýry ýarym bar» diýdi,
«Tatar gyzlaryna gözüm zar» diýdi, Ol
gün talaň düşdi köňlüm öýüne.

T a h y r:

Biri tawus, biri köňül sonasy,
Ýakdy meni iki gyzyň nalasy.
Rugsat bersin Mahym janyň enesi,
Aglama, söwdüğim, gitsem, gelermen!

H a n y m:

Mahym bilen baş gün oýnap gülmediň, Itifat³⁰²
göz bilen nazar salmadyň,
Saňa köňül berdi, könlün almadyň, Neçün
geldiň şähri-Bagdat iline?

M a h y m:

Gül ýüzün görmäge könlüm höwesdir,
Biwepaga jan çekmeklik hebesdir³⁰³, Zöhre
döwran sürse, bizlere besdir,
Bir baş gün guwandyk kaddy-boýuna.

T a h y r:

Waý, gamzaň öldürdi, beýle söz gurma,
Tyg bile öldürgil, söz bile urma.
Náz bile ýandyrma, gaşlaryň burma,
Názlim, gamgyn bolma, gitsem, gelermen!

H a n y m:

Hanym diýer, rugsat bereýin, balam,
Ahymdan örtenir bu külli älem,
Mahym bilen aglap, men munda galam, Haçan
seýr edersen Bagdat gülüne?

M a h y m:

Mahym diýer, elip kaddym бүкүldi,
Rakyp sazy şadyýana kakylady,
Ýoluň garap, gözüm nury döküldi,
Owal neçün düşdün yşkyň ýoluna.

T a h y r:

Tahyr diýer, söýdüm iki perini,
Tatarda—Zöhre jan, Bagdatda—seni, Özüň
köp ýyglaýyp, ýyglatma meni,
Rugsat ber, Mahym jan, gitsem, gelermen!

Elkyssa, bu sözler tamam boldy. Hanym:

— Eý Tahyr jan! Kanda bolsaň, aman bol! Menden saňa rugsatdyr. Ýöne sen meni uly derde goýduň. Gyzym senden jepa gördi, emma wepa görmedi — diýdi. Ondä Mahym jan: — Eý ene, Tahyryma beýle sözler diýme. Tahyrym garypdyr. Garybyň könli näzik bolar. Men munuň jepasyny hem wepa ornunda görermen. Men ömrümi Tahyr diýip geçirmeli boldum. Men munda ençe wagt didar wysalyňa gowuşdym. Indi bolsa men didaryň hijrany bolmaly, çünki rahat azapdan soňradyr — diýdi. Şol wagt Tahyr çisdiçäbik ýerinden turup, Mahym gyza mähriban suratda gulluk etdi. Şondan son, Mahym derhal hazyna girip, Tahyra şahana lybaslar getirip geýdirdi we başyna murassyg täç, üstüne döwlet çetrini³⁰⁴ saýa etdi, egnine şa gylyjyny dakyp, köp bezeg berdi. Şol halda Mahym gyzyň nazary Tahyra düşüp, beýhuş bolup ýykyldy. Kenizler gülap sepdiler. Mahym bir sagatdan soň, huşuna gelip: — Eý nury-didäm! Seni ýene bu zibi-zinet bilen görmek bolarmy? — diýip aglady.

Hazynada gadym-eýýamdan bäri bir guşak bar erdi. Ol guşagy Süleýmanyň aýaly Bulkys jyn patyşalaryna höküm edip dokudyp erdi. Ol guşak tilsimlidi, ony bir adam biline baglap, ýüz ýyl syýahat etse hem hiç ýadamaz erdi we mydama ýigrimi baş ýaşynda dek bolar erdi. Ol guşagy Adyl şa özüniň ogly bolmany uçin, kiçi gyzy Mahym jana sylag berip erdi. Mahym jan guşagy hazynadan çykaryp, Tahyryň biline baglady we boýnuna goluny salyp, köp aglady.

Tahyryň elinde Zöhräniň ady ýazylan bir ýüzük bar erdi. Ol ýüzügi Tahyr derýa taşlanjak bolanda, Zöhre oňa ýadygärlik üçin berip erdi. Mahym gyz:

— Eý Tahyr jan, şu ýüzük senden we Zöhreden maňa ýadygärlik galsyn. Her wagt könlüm seni höwes edende, bu ýüzügi görsem, seni gören dek bolup, könlüm teselli tapar

— diýdi. Tahyr kabul etdi. Ondan soň Mahym gyz Tahyra hazynadan bir horjun tylla getirip, ony bir ýelmaýa mündürip, bir jylawynda özi, bir jylawynda enesi, ýanlarynda kyrk kenizi bilen ýöräp:

— Eý Tahyr jan! Eziz ömrümi seniň üçin berbat etdim. Şanyň gyzy — şazadany görüp, onuň bilen aýşy-aşrat sürseň, munda men biçäreni hem unutma-gyl...— diýip aglady. Enesi hem aglady, halklar hem aglaşdylar.

Tahyra rugsat berdiler. Mahym aýrallyk oduna köýüp, zar-zar aglap, bir gazal aýtdy:

Eý Tahyrym, gitseň Tatar ýurduna,
Bar, Tahyrym, sag bar, aman gelgeýsen! Dowa
eýle men garybyň derdine,
Jan Tahyrym, sag bar, aman gelgeýsen!

Mundan gitseň, uzak ýollara düşüp,
Ençe-ençe belent daglardan aşyp, Zähre
jana sag-salamat gowuşyp,
Bar, Tahyrym, sag bar, aman gelgeýsen!

Pyrkatdan soldurma güli-ruhsaryň, Pirler
medet bersin, hak bolsun ýaryň,
Ýene tizden nesip etsin didaryň,
Bar, Tahyr jan, sag bar, aman gelgeýsen!

Ötdi wysal, geldi aýrallyk güni, Könlümiň
hoşluga, gözüm röwşeni,
Ýagty dünýäm güman ederdim seni,
Tahyr janym, sag bar, aman gelgeýsen!

Gulak salyp, eşit meniň bu sözüm,
Özgäni gözlesem, kör bolsun gözüm,
Mydam seniň sary bolar gül ýüzüm,
Bar, Tahyrym, sag bar, aman gelgeýsen!

Men niçik çekermen bu ýowuz derdi, Bu
gün haram boldy Bagdadyň ýurdy,
Mahym jan gaşyňda rugsatyň berdi, Bar,
Tahyrym, sag bar, aman gelgeýsen!

Mahym sözünü tamam etdi, ýelmaýany jylawlap, aglap baryr erdi. Tahyr Mahymyň ýanynda bolsa—Zöhräniň aýrallygy, Zöhräniň ýanyna barsa—Mahymyň aýrallygy, ikisi hem ýowuz dert boldy. Ol näme ederini bilmeý, ikisiniň arasynda aljyrap, haýranserasyma bolup,

Zöhre tarapyna bir gözläp, Mahym tarapyna bir gözläp, ýüregine ot düşüp, aýrallyk jebrinden bagry köýüp, akyl-huşuny ýitirdi. Mahym jan hem gözünde ýaş, bagrynda daş, ýüreginde arman: «Ýüzlerçe derdime derman sen idiň. Senden niçik geçermen» diýip aglaýyr erdi.

Tahyryň gözi Mahyma düşüp, oňa teselli berip, bir söz diýdi:

Tatarda Zöhre jan, Bagdatda—Mahym, Gözlerimniň
agy-garasy gyzlar.

Daglary ýandyrar bu çeken ahym, Bitmez
synalarmyň ýarasy gyzlar.

Zöhre diýp ýüzlensem men bagry birýan,
Mahym janym aglar ýüregi girýan,
Iki gyzyň arasynda sergerdan,
Ýakdy meni yşkyň höwesi gyzlar.

Biri tarlan kibi bakar her ýana,
Biri zülpün darar, golunda şana³⁰⁵, Ikisi
duş-duşdan ot saldy jana,
Ýakdy meni yşkyň söwdasy gyzlar.

Biri gözün güldir, biri gaş kakar,
Birisi gulpagyn gerdenne döker, Biri
suw sepelär, birisi ýakar,
Janymnyň apaty, belasy gyzlar.

Mahym jan dolan aý, şöhlesin salar,
Zöhre jan aşyknyň köňlüni alar, Birine
ýüzlensem, birisi galar,
Jismimde janymyň galasy gyzlar.

Biri—Aý, biri—Gün, ýetebilmesmen,
Ikewin bir golda tutabilmesmen,
Şeker leblerinden ýutabilmesmen,
Mysaly kölleriniň sonasy gyzlar¹⁷.

Hiç kimse köýmesin köýen oduma,
Arzymny aýdarmen perizadyma,
Ruzy-şeb dowamat düşer ýadyma,
Tahyryň diliniň, senasy gyzlar.

¹⁷ Kölleriniň ýaşylbaş sonasy gyzlar.

Elkyssa, Tahyr sözünü tamam etdi. Uly-kiçi jem bolup, şäherden daşary çykdylar. Barýarkalar, Tahyryň yşky mest bolup hem aýralyk derdinden ejizläp, beýhuş bolup ýykyldy. Şol wagt Adyl şaga: «Tahyr gidip baradyr. Mahym gyz ýelmaýanyň, jylawyny tutup, aglap baradyr» diýen habar ýetişdi. Patyşa bu habary eşidip, wezirleri we erkandöwleti bilen gelip, Tahyryň başyny dyzynyň üstüne alyp:

— Eý Tahyr beg! Bu gün bizden aýrylyp, Tatara gitmek isleýirsen, emma sen bizin ýüregimizde jaý alypsen, mal-mülk, şan-şöwket, at-esbap, gül-sünbül, toty guşlar gerek bolsa we inçe bil, badam gabak, pisse dahan, mürçe miýan gerek bolsa — hemmesi bizde tapylar. Mahym jany munça har-zarlyk bile, ataşy-hijrana ýakma! — diýip, köp töwella etdi. Onda Tahyr:

— Patyşahym! Döwletniň kem bolmasyn! Meniň sizden hiç bir ýetmez zadym ýokdur — diýip, bir muhammes aýtdy:

Simi-zer derkar imesdir, simi-rugsarym gerek, Toty
guşny neýleýin, ol toty guftarym gerek, Gül
gerekmesdir maňa, gülçähre gülzarym gerek,
Sünbülü ursun hazan, sünbül kibi tarym gerek, Yşk
era Mejnun bolup men, Leyli deý ýarym gerek.

Mahymym Bagy-Eremdir, men-Eremniň bilbili,
Zöhre jan şahy-jahandyr, men ki şanyň bir guly,
Iki dilberniň belasyn kysmat etmiş owwaly,
Biri naýnyň şekeridir, biri jennetniň güli,
Aýy-ruhsarym bile hurşydy-didarym gerek.

Aldy aklym bir periweş ol mahy-şirin zyban,
Ýagşylardan ýagşy sen-sen, men—ýamanlardan ýaman,
Galmyşam haýrany-haýran, pyrkat içre köýdi jan,
Munda söýsem Mahymy, ol ýerde aglar Zöhre jan,
Yşkyň söwdasyn salan gyzykly bazarym gerek.

Sagynyp gulman kibi her bakyşy janym alan, Gülşen
içre bellidir, seýr eýlese gyzlar bilen,
Zülpleriniň zineti müşk birle anbardan bolan,
Gözleýip iba bilen, synamga ýüz otlar salan, Iki
nerkes gözleri, nâz birle bimarym gerek.

Tahyr aýdar, arzuw eýlärmen oşol dildarymy, Zöhre
atly mahy-peýker, gözleri hunhorymy, Bu ýalan dünýä
gerekmez, görmesem ol ýarymy, Men niçik terk

eýleýin Mahym—güli ruhsarymy, Munda—Mahym,
onda—Zöhre zülpi-şamarym gerek.

Tahyr sözüni tamam etdi. Patyşa Tahyra rugsat berdi. Şäheriň jemi adamlary Tahyry ýola salyp gaýtdylar. Tahyry dost-ýarlary ugradyp barar erdiler. Bular bir niçe ýol ýöräp, Gün ýaşan wagtlary «Aýralyk» diýen köşge ýetişdiler. Bu gije bu ýerde boldular.

Daň atdy.

Mahym jan:

— Tahyr begi getýriň. Bir didaryň göreýin — diýip, kenizleriniň birini iberdi. Kenizi bu habary Tahyra ýetişdirdi.

Tahyr şahana geýimlerini geýip, zerefşan käkilleri arkasyna taşlap, zerrin gulpaklaryny çekgesinden goýberip, Mahym janyň ýanyna bardy. Mahymyň gözi Tahyra düşüp, bir söz diýdi:

Gel, Tahyrym, bir dem görem jemalyň,
Seniň didaryňa muştak olupmen. Ýetdi
aýralygyň, ötdi wysalyň,
Seniň didaryňa muştak olupmen.

Ýykylsyn, ýumrulsyn bu pelek naşat,
Ot alsyn, tutaşsyn, ýedi semawat³⁰⁶,
Gulak goý, gaşyňda kylaýyn perýat,
Seniň didaryňa muştak olupmen.

Tillerim şeydadyr, köňlüm höwesdir,
Ystyhanym naýdyr, ahym nepesdir,
Saňa Zöhre men dek muştak imesdir, Seniň
didaryňa muştak olupmen.

Eý Tahyrym, bu gün gitseň gaşymdan, Bilmen,
ne gowgalar öter başymdan,
Gara daşlar lagla döner ýaşymdan, Seniň
didaryňa muştak olupmen.

Mahym gyz diýr, maňa bu jan gerekmez, Bu
soltanet, tagty-rowan gerekmez,
Maňa sen gerekseň, jahan gerekmez, Seniň
didaryňa muştak olupmen.

Elkyssa, Mahym jan sözünü tamam etdi. Soňra «Aýralyk» köşgünden gündogar tarapa ugradylar. Bir niçe ýol ýöräp, Kenar şäherine baryp düşdüler.

Daň atdy, Tahyr:

— Eý Mahym jan! «Uzadandan ýoldaş bolmaz», saňa-welaýat, maňa ýol mübärek bolsun! — diýip, rugsat diläp, bir ebýat aýtdy:

Rugsat berseň, Mahym janym, Ýetişsem
şähri — Tatara.
Ýürekde galmaz armanym, Goşulsam
Zöhre dildara.

Kamatym ýaý dek, egildim,
Meger yşk astynda galdym,
Mejnun dek sargaryp soldum,
Ýete bilmeý Leýli ýara.
Ýüregim köýdi yşkynda,
Könlüm rakybyň reşkinde³⁰⁷
Zöhräm aglaýyr köşkünde,
Bu derde tapmaýan çäre.

Aýryldym galam gaşymdan,
Şöhle salan kuýaşymdap,
Bir katra ganly ýaşymdan Lagla
döner seňgi-hara³⁰⁸.

Zöhrämiň didaryn görsem. Baryp
baglaryna girsem,
Dürli miwesinden tirsem, Golum
ýetse alma-nara.

Mahym jam, söýmüşem seni,
Solmasyn husnuň gülşeni,
Hyrydarsen, algyl meni —
Özümi saldym bazara.

Zülpleriň meňzär sünbüle,
Hoş geldiňiz gyzlar bile,
Sen gaýtgyl, güle-güle, Tahyr
galsyn derde-zara.

Tahyr sözüni tamam etdi we iki syýyny biline çalyň, dutaryny boýnundan asyp, zarzar aglap, aýagyňy üzeňňä basyp, ýelmaýa mündi. Soňra Mahymyň ýüzüne garap:

—Eý Mahym jan! Masa rugsat edip, ak pata ber! — diýip, goluny göterdi. Emma Mahymdan pata bolmady.

Ol:

—Eý Tahyrym, sen meni öldürip gitgil! — diýdi.

Şol wagt Mahymyň enekesi aýtdy:

—Eý Mahym jan! Senden başga ýedi aşyk geçipdir, hemmesi myrada ýetmändirler. Sen hem hakyky aşyksen diýip, umyt edermen. Tahyra ak pata ber, belki, maksadyna ýetip, soňra Allatagala saňa hem miýesser eder, Tahyr seni naryza edip, gidip bilmez—diýdi. Mahym nan ah urup, beýhuş boldy. Bir azdan soň huşuna gelip: — Eý gözümniň röwşeni! Ýüzüme bir rehim bilen nazar et, belki, ýüregimiň ody teselli tapar we menden rugsat bolar — diýdi.

Tahyr beg gözünü ýaşa dolduryp, ýelmaýadan özüni oklady. Mahym jan bilen gujaklaşyp, özlerinden gidip ýykyldylar. Kenizler üstlerine çadyr dikkiler. Ruhlary çykdymyka diýşip, ýas tutup oturdylar.

Bir gije-gündizden soň huşlaryna geldiler. Mahym gyz

Tahyryň boýnuňy gujaklap, bir söz aýtdy:

Biliň baglap düşsen, uzak ýollara,
Ýol başynda galan ýaryň unutma!
Seýran etseň sowsan-sünbül güllere,
Yşka köýen nowbaharyň unutma!

Buýy-bet³⁰⁹ goşmagyl müşşki-anbara,
Mugylan sepmegil bostanly ýere,
Gözüň düşse menden özge dilbere,
Dal kamatly bu dildaryň unutma!

Sen gitseň, galaram men munda aglap,
Aýralyk oduna bagrymy daglap,
Gaýry bir dilbere köňlüni baglap, Köňli
saňa bagly ýaryň unutma!

Häkisterem, aşyk boldy göwhere,
Yşkyň tygy saldy synamga ýara, Ýusup
kimin özüň saldyň bazara,
Züleyha dek hyrydaryň unutma!

Mejnun kimin bolduň däli-diwana,

Men Leýlimen, başym saldym meýdana,
Zöhre bilen meşgul bolsaň döwrana,
Mahym atly intizaryň unutma!

Mahym gyz sözünü tamam etdi we Tahyra rugsat berdi. Tahyr ýola rowana boldy. Onuň ýüzi aňryk dönende, Mahymyň tenine bir titreme düşdi. Mahym aýnanyň eksi dek her ýana tovlanar erdi, oturyp turanyňa göz ýetişmez erdi, köp bitakat boldy we ýüzünü ýyrtyp, zülpüni perişan edip, saçyny ýaýyp, reňki zagpyran dek bolup, ýakasyny çäk edip, aýrallyk sebäpli bagry köýüp, haly zebun bolup, özünden gidip ýykyldy. Şol wagt Tahyr yzyny garady. Görse, Mahym gyz bitakat bolup, topraga agnap ýatypdyr... Ol dolanyp, başujuna gelip, Mahymyň, başyny dyzynyň üstüne alyp, köňüllik berip, bir muhammes okady:

Neçüýn ola sen gamgyn, bir turpa jenan sen-sen,
Baglarda açylgan gül hem serwi-rowan sen-sen,
Gün gözgüsinden³¹⁰ röwşen, bir göwheri-kän sen-sen,
Dilmurgyny³¹¹ saýt etgen³¹², saýýady-zaman sen-sen
Aklymy eda³¹³ kylgan, bir apaty-jan sen-sen.

Köýünde kuýun³¹⁴ dek men, gam deştide³¹⁵ sergerdan, Kim
görse jemalyňny, elbetde, bolar haýran,
Gül yşkynda bilbilniň işi ki erer efgan, Wasl
içre köýer jany, ýadyga düşse hijran,
Bilbil perini gyrgan, gül-gunça dahan sen-sen.
Husnuň zyýat ermiş¹⁸, bag içre gyzył gülden,
Owazy hoş elfazyň⁸¹⁶ ýegdir maňa bilbilden,
Zülpüňni görüp köňlüm, rem³¹⁷ eýledi sünbülden; Arzuwy-wysal
eýläp, waspyň ýazaram tilden,
Hoşgähi köňüllernin, hem şowhy-zyban sen-sen.

Matluby-köňül³¹⁸ sen-sen, gaýryga nazarym ýok, Yşkynda
kadam goýdum, köýünde güzarym ýok,
Her mehweşiň waspyny destanda ýazarym ýok,
Gel öltüru, gel tirküz, jan senden azarym ýok,
Çoh murdany tirküzen ruh bagşy nyşan sen-sen.

Kalbymda mekanyňdyr, köňlümde diger bolmaz,
Janymny talap kylsaň, jismimde habar bolmaz,
Budur pelekniň işi, gül bolsa semer³¹⁹ bolmaz,
Bu pany jahan içre sen deý ki meger bolmaz,

¹⁸ Erer ahsen.

Gulmany-behişt olsa, köñlümge güman sen-sen.

Gitsem ki gelermen tiz, Mahym maňa zardyr diýp,
Öpsem ki ýañakyňdan, ter alma enardyr diýp,
Halyňa nazar kyldym, hup nagşy nigardyr diýp,
Her kişi ki bäs etse, sen deý gözel bardyr diýp, Ol
misli sadap ermiş, bir dürri-merjan sen-sen:

Şamu-säher oýgansam, köñlümde seniň ýadyň,
Özgäge düşüp yşkyň, galdy maňa perýadyň,
Synamda eda bolmaz her günde ýakan oduň,
Neýleý ki wysal ylmyn, ders etmedi ustadyň, Tahyr
begni öltürgen ak gollary gan sen-sen.

Tahyr sözüni tamam etdi. Mahym jan aýtdy:

— Eý Tahyr jan! Maňa sen gerek, seniň saglygyn gerek. Tä seni görýänçäm, bu dünýä
maňa zyndandyr... — diýip, köp aglady. Mahym ahyry:

—Tahyr jan! Saňa ýol gutly bolsun, maňa—ýurt! — diýip, Tahyra rugsat berip, bir gazal
aýtdy:

Tahyrym, gitseň yraga,
Gutly bolsun ýollar saňa!
Kaýdan salarmen soraga,
Pida eýläp janlar sasa.

Işim şum aýrallyk boldy,
Dostlar aglap, duşman güldi, Bagdat
ili munda galdy,
Höwes eýlär güller saňa.

Mydam sen diýp gezermen,
Suratyň dilde ýazarmen,
Piýalada gant ezermen,
Şähdi-şeker, ballar saňa.

Aşyk gol boýna salsyn diýp,
Myradyn hasyl kysyn diýp,
Baga seýrana gelsin diýp,
Höwes eýlär güller saňa.

Duşman köpdür sag-soluňda,

Kär etmesin bu halyňda, Mydam
gözlerim ýoluňda,
Dileg eýlär tiller saňa.

Anda agladyp Zöhräni,
Munda goýup Mahym jany,
Mejnunyň gezen meýdany
Rehm eýlesin çöller saňa!

Elkyssa, Mahym jap sözünü tamam etdi. Tahyr ýelmaýa münüp, Allaýarlaşyp:
— Eý Mahym jan! Bu gün aýrallyk günüdür. Ýene görüşmek bolarmyka? — diýip, bir
gazal aýtdy:

Gidermen Tatar iline,
Begler, hanlar, hoş gal indi!
Baş gonmuşam ýar ýoluna,
Dost-ýaranlar, hoş gal indi!

Ýedi ýyl bakdyň, bejerdiň,
Süýt ornuna şeker berdiň,
Çyn mähribanym sen erdiň, Janym
enem, hoş gal indi!

Yşk ýolunda köpdür ahym,
Gözlerim — iki güwähim,
Gadrym bilen gözel şahym, Adyl
babam, hoş gal indi!

Men gidermen Zöhre ýara,
Neýleýin, boldum biçäre,
Gözi ýaş, bagry ýüz para,
Mahym gülüm, hoş gal indi!
Sizler siz baglaryň güli,
Uçdy içinden bilbili, Bu
gün öwürdi hijran ýeli,
Kyrk kenizler, hoş gal indi!

Mahym janym, bir arzym bar,
Menden başga bolma dildar, Bu
sözümni tutgul zynhar,
Söwer ýarym, hoş gal indi!

Tahyr diýer, dönmen senden,
Sen hem el göterme menden,
Habarym geler kyrk günden, Halaýyklar,
hoş gal indi!

Elkyssa, Tahyr sözüni tamam etdi. Soňra ýola rowana boldy. Özgesi bu ýerde galdy, emma Mahym jan Tahyry ugradyp, onuň bilen bir niçe ýol ýöredi. Tahyr Mahym gyza garap; «Gal, janym!» diýip, bir gazal aýtdy;

Gider boldum Zöhre gyzyň gaşyna,
Güler ýüzli Mahym janym, gal indi!
Başymny goýmuşam mähnet daşyna,
Şirin sözli, zülpi tarym, gal indi!

Gara gözli, galam gaşly nigarym,
Baharym, bostanym, gülüm, gülzarym,
Sensiziň hiç ýerde ýetmez kararym,
Jellat gözli now baharym, gal indi!

Şemsi-kamar ýüzli, gaşy helalym, Men
saňa aşyk men—özüňe mälüm, Mejnun
men yşkynda, Leýli mysalym, Gyzyň
gülüm, alma-narym, gal indi!

Boýnuň burup, melul¹⁹ bolma, Mahym jan?
Şirin janym saňa eýläýin gurban, Tiz
gelermen, saňa dolanar döwran, Toty
suhaň³²⁰ hoş guftarym, gal indi!

Aşyk menem, yşkym ile äşgäre,
Yşk tygyndan ýüreklerim ýüz para,
Aýrallyk derdine tapmadym çäre, Eşit
meniň ahy-zarym, gal indi!

Tahyr diýer, mydam aglap ötermen,
Zöhräiň hijrinde ganlar ýutarmen, Rugsat
berseň, soňra Tatar gidermen,
Husny-genjim, zülpi tarym, gal indi!

¹⁹ Melul.

Elkyssa, Tahyr sözüni tamam etdi. Mahym gyz aglap, Tahyra berk ýapyşdy: —Men hem seniň bilen bile gidermen — diýip, bir söz aýtdy:

Sen-sen köňlümiň hoşgähi, Galmanam,
senden galmanam.
Şeýda köňlüm seýilgähi,
Galmanam, senden galmaýaam.

Bagrym ýakdy yşkyň derdi, Söýmüsem
seniň dek merdi,
Harap bolsun Bagdat ýurdy,
Galmanam, senden galmanam.

Men hem barsam Zöhre jana, Isterem
bolsam hemhana³²¹,
Goýmagyl meni armana, Galmanam,
senden galmanam.

Maňa zyndandyr bu jahan,
Sensiz maňa bolmaz döwran.
Ýakar her dem ruzy-hijran.
Galmanam, senden galmanam.

Mahym diýer, ýandym bu gün, Synamdadyr
dagy-dügün,
Örtär hijran bogun-bogun, Galmanam,
senden galmanam.

Elkyssa, Mahym sözüni tamam etdi. Şol wagt bularyň yzlarynda bir gert peýda boldy, Mahym, şanyň atlysy bolsa gerek – bizi alyp giderler diýip, güman etdi we Tahyra: — Indi näme pikýriň, bolsa, ýagdaýyny gör!—diýdi. Tahyr ugramakçy boldy. Mahym gyz ýene berk ýapyşyp, bir gazal aýtdy:

Tahyr jan, kanda bararsen?
Rehm etmeýip men biçärä.
Zöhräniň ýüzün görersen,
Tiz ýetişgil bu diýara³²².

Her kim sana könül baglar,
Aýralyk jigeriň daglar,

Tatarda Zöhre jan aglar,
Bagdatda—Mahym biçäre.

Jaýyň bar göz garasynda,
Goluň göwher parasynda, Iki
gyzyň arasynda
Sen hem bolmagyl awara.

Yşk oduna ýana-ýana,
Rehmiň gelmezmi bu jana?
Duşman bolup Babahana,
Nägä çekilmegil dara!

Mahym diýr, gezem bagynda,
Keş eýleşem otagynda,
Gelmesineň, geler çagynda,
Özüm kylar men ýüz para.

Ondan soň Mahym jan aglaý-aglaý rugsat berdi we Tahyr bilen hoşlaşyp galdy. Tahyr beg Tatar gitdi, Mahym jan Bagdada gaýtdy.

Tahyr ýelmaýany münüp, kä uçup, kä gonup barar erdi; ýol kaýsy, yz kaýsy bilmez erdi. Binäge sag tarapdan bir ak sakgal kişi peýda bolup, Tahyra salam berdi, Tahyr hem salamyny aldy. Aman-saglyk soraşanlaryndan son, ol kişi aýtdy:

— Eý köşegim, kandan gelip, kanda bararsen? Tahyr:

— Bagdatdan gelip, Tatara bararmen. Zöhre janyň aşyky men — diýdi.

Ol kişi:

— Eý balam, ýoluňy bilmeýirsen. Bu barýan ýoluň tersdir, muňa Ruhy-pyrak diýerler, bu ýol Adem şäherine barar, oňa giden adam kyýamata çenli hem wysala ýetmez. Bäri gel, men seni dogry ýola salaýyn—diýip, gün ýaşynça ýoldaş bolup ýöredi. Agşam boldy, ýyldyzlar çykdy. Ol ak sakgal baba aýtdy:

— Eý oglum! «Ugradandan ýoldaş bolmaz, ýolda goşulan ýolda galar» diýen bir nakyl bardyr, ine şu ýyldyzy belle: muňa Demirgazyk ýyldyzy diýerler, giden tarapyň gündogar bolsa, bu ýyldyzy çep tarapyňa alyp gidiber. Ol daga Wasyl dagy diýerler, ol daga bolsa Hijran dagy diýerler. Sen ol Wasyl dagyna git. Bara-bara bir çeşmä ýetişersen. Oňa Sagyra çeşmesi diýerler. Ondan düýäni ýakarsen, özüň hem içersen, mes bolarsen, owal dokuz aýda barsaň, indi dokuz günde bararsen, yşkyň zyýada bolsun! — diýip, ak pata berip, gözünden gaýyp boldy.

Tahyr begiň Zöhre gyz ýadyna düşüp, gözünde ýaş, bagrynda daş, mesti-haýran bolup: «Hi, maňa Zöhre jan miýesser bolarmyka ýa-da ýedi ýyldan bäri meni unudyp, başga birine köňül berdimikä?» diýip, sazyny eline alyp, ýelmaýanyň üstünde üzeňnä galyp, bir söz aýtdy:

Pyrkat eýýamynda, yşkyň bahrynda, Wysala
göz tutdum, döwran ýetişmez.
Yşkdan mün elem bar, köňlüm şährinde, Dilberden
birine derman ýetişmez.

Sözün eda bolmaz sözlemek bilen,
Yşkyň pinhan bolmaz gizlemek bilen,
Gözüm gana doldy gözlemek bilen, Indi
gözlemäge perman ýetişmez.

Tä ölinçäm menden çykmaz hyýalyň.
Dürdäne dişleriň, şeker zulalyň,
Janymda jaý tutdy suratyň, halyň, Jan
bitakat boldy, janan ýetişmez.

Lebiňe leb goýup, sorsam lebiňden,
Ýazdyryp düwmäni, tirsem gülünden
Boýnuňa gol salyp, näzik biliňden
Guçanyň janypa arman ýetişmez.

Tahyry köýdürdi görkäne-ýüzler,
Saňa gurban bolsun gelinler, gyzlar,
Mübärek jemalyň görmäge gözler,
Waspyň sözlemäge zyban³²³ ýetişmez.

Tahyr sözünü tamam etdi. Ol bu barşyna çeşmeýi Sagyra ýetişdi. Ol çeşmeden duýesini suwa ýakdy, özi hem içip, mest boldy we ýelmaýanyň syrtyna bir taýak urup, ýola rowama boldy. Gonanyň gol bildi, geçenini ýol.

Şol eýýamda kyrk sany garakçy bar erdi. Olar ýol urup ýören garakçylar erdi. Şu garakçylar adam suratly bir zadyň ýol bilen gelyänini görüp, ýakyn geldiler. Emma sagdygyny, diwanadygyny bilmediler. Olaryň her kaýsy ýoluň bir ýanyndan çykyp, at saldylar. Tahyr orta düşdi. Garakçylar Tahyry tutup:

— Eý ýigit, kandan gelip, kanda bararsen? Kaýsy halkdan bolarsen? — diýdiler.

Tahyr:

— Men tatarly, Babahan atly patyşaňyň Zöhre diýen gyzyna aşyk boldum. Babahan maňa duşmanlyk edip, meni sandyga salyp, Fyrat derýasyna taşlady. Sandyk üç aý diýende, Bagdat şäherinden çykdy. Bagdat patyşasy Adyl şanyň gyzy Mahym maňa ýedi ýyllap garaşyk etdi. Ine men ýedi ýyldan beri şanyň gaçgagy bolup, Bagdatda gezip ýörkäm, ýarymyň gelsin diýen habaryny eşidip, Bagdatdan Tatara barşym — diýdi.

Tahyryň bu sözüne garakçylaryň hemmesi ynandy, emma içlerinde biri — şekgak ynanman: — Hany, yşkyň odundan bir nyşan görkez!—diýdi. Tahyr: — Nyşan görer bolsaň bäri gel!—diýdi. Şekgak³²⁴ ileri süýşdi. Tahyr Zöhre jany ýadyna düşürip, kükregine urup, ah tartydy — Tahyryň agzyndan ot çykyp, garakçynyň ýüzüne ýapyşdy. Garakçynyň ýüzi, sakgaly tamam köýdi. Garakçylar haýran-serasyma bolup:

— Eý Tahyr! Sen hak aşyk ekensen. Bu batyrlaryň şanyna bir söz aýt, seni azat edeli — diýdiler. Şol wagt Tahyr eline sazyny alyp, öz sergerdanlygyndan bir efsana okady:

Bahadyrlar, meni ýollaň²⁰ ýoluma,
Arzym budur, söwer ýara ýetişsem,
Aşyk menem, rehm eýläňiz halyma,
Mysapyram, bir diýara ýetişsem.

Ýar didaryn istäp, galmyşam derde,
Merdana aşykmen, duşmuşam^{□□}merde, Ýedi
ýyl bolupdyr wadaly ýerde,
Zöhräm bilen bir ykrara ýetişsem.

Bir garybam aýralygyň dagynda,
Sergerdan gezermen ýar soragynda, Bilbil
erdim bir dilberin bagynda,
Höwesim köp ol gülzara ýetişsem.

Kyrk böri siz, ady äleme dolan,
Niçe duşmanlary derbe-der kylan,
Zöhre jan diýp, söweş etsem şa bilen, Häzir
boluň, oşol käre ýetişsem.

Tahyr diýer, pida kyldym bu jany, Başym
bolsun Zöhre janyň gurbany,
Dünýä gelen çeker çoh-çoh armany, Armanym
ýok, ol nigara ýetişsem.

Tahyr sözuni tamam etdi.

Garakçylaryň başlygyna Moýsepit serdar diýer erdiler. Ol batyrlykda mün adama, şejagat³²⁵ babynda Rüsteme barabar erdi, asyl nesli hem Rüstem öwladyn-dan erdi. Bir keren Rüstem Şähri-Jürjany³²⁶ alanda, onuň häkimi gyzyny Rüsteme berip, ondan hem şu

²⁰ Goýuň.

^{□□} Gelmişem.

Moýsepit serdar emele gelip erdi we häli hem Jürjan häkimine boýun egmän, kyrk atly bolup, dagda-çölde gezer erdi. Moýsepit:

— Eý Tahyr jan, men seniň hak aşyk ekeniňi bildim. Sen owal Hudaýy, ikinjiden, Zöhräni söýýän eken sen. Biz hem owal Hudaýy, ondan soňra Hudaýy söýeni söýermiz. Bizdan saňa zyýan ýokdur. Alla ýaryň bolsun! Her ýerde başyňa iş düşse, enşaalla, häzir bolarmen—diýip, rugsat berdi. Tahyr beg baş egip, bulardan gitjek ýoluny sorap, ýola rowana boldy.

Tahyr garakçylardan gutulanyna hoşwagt bolup, sagyna-soluna garap barar erdi. Birdenkä öňünden ýene bir gara peýda boldy. Ýakyn gelip görse, bular hem bir hudabizar garakçylar ekeni... Bular at saldylar. Tahyr gaçmady. Olar gelip, Tahyry taladylar, Tahyryň egnindäki dokuz gat donuny aldylar. Garakçylar Tahyryň zer-zerbapdan tikilen bu lybaslaryny, jemyg ýerine tylla suwy berlen, biline dökülip duran käkillerini we egnine düşüp duran gulpaklaryny — şeýle bir zyba ýigidi görüp, haýran galdylar. Olar:

— Eý ýigit! Kaýdan gelip, kaý ýerge bararsen? Kaýsy jemagatdan bolarsen, kaýsy bagyň güli, kaýsy bilbiliň çemeni sen, şamu sen, şazadamu sen, ýa aşyky-zarmu sen? Habar ber! — diýdiler. Onda Tahyr:

— Men aşyky zardyrmen. Biziň halkymyzyň habary saz bilen bolar — diýip, bir efsana okady:

Ýakdy meni yşk ataşy,
Könlüm perişandyr meniň,
Derdimi soramaz bir kişi,
Enduhy-gamdyr ýoldaşy,
Waý, Zöhre janyň göz ýaşı
Gowgaýa saldy bu başy,
Görsem ýene ol mähweşi,
Göz röwşeni, könlüm hoşy,
Tatar uçar kalbym guşy,
Istäp mesahyp³²⁷ ýoldaşy,
Gözler döküp gülgün ýaşı,
Bagrym doly gandyr meniň.

Serwi kaddu, simin beden,
Oldur meni mejnun eden,
Sorsaň, ki ahwalymny sen, Bir
dilberiň köýünde men,
Her bakyşy — ýüz müň tümen,
Koýnunda bostanu-çemen.
Katg-taryk³²⁸, rahy zen.
Boýnumga baglap sen kemen,
Ykbalym keç, bagtym ýaman, Ornum ki
zyndandyr meniň.

Her aşyk istär ýaryny,
Bilbil söýer gülzaryny,
Arzuw kylyp didaryny, Görsem
oşol dildaryny,
Berse jahanyň baryny, Bermen
saçnyň bir taryny,
Daýym çekermen zaryny,
Rahat bilip azaryny,
Koýnunda tirsem naryny,
Derdinge dermandyr meniň.

Aglap zebun halymga, waý. Diýdiň
ki ýaryň, waspyn aý, Kaddy elipdir,
gaşy ýaý, Enwer ýüzi on tördi aý,
Weýrana bolsun bu saraý, Ýa
reb, niçik jaý bu jaý?
Neýleý, meni kadyr Hudaý,
Kyldy meni ýardan jidaý,
Çün kyldygym janym pidaý Bir
mahy-tabandyr meniň.

Aýtaý sözüm men, mübtela,
Ýar ýolunda boldum geda,
Derdim meniň bolmaz eda, Hijran
meni kyldy jyda,
Men eýlerem janym pida,
Dilberge bolsam kethuda,
Tatar bakyp, kysam neda³²⁹,
Ýetmezmi, begler, bu seda?
Rehm etmese kadyr Huda,
Işim ki efgandyr meniň.

Geldim ki Bagdat şährinden,
Bahyr—atam, Tahyr—özüm,
Aşygy goýmaň ýolundan,
Zöhräni görsün bu gözüm,
Bolsam bu zyndan içre men,
Tatar sarydyr bu ýüzüm,
Geliň, begler, azat ediň,
Arzym size, budur sözüm,

Malym, başym, janym, tenim Zöhräge
gurbandyr meniň.

Tahyr sözünü tamam edip:

— Eý ýigitler, men bir aşyky-zarmen, Tatar da bir jenana giriftarmen. Öz janymny ölümge howala kylyp bararmen. Maňa ýol beriň — diýdi.

Atlylaryň serdaryna Kamarylzaman diýer erdiler. Özi Moýsepit serdaryň ýegeni erdi. Bir söz üstünde Moýsepit serdardan kinedar bolup, atly ýygnap, öz başyna ondan aýry gezer erdi. Kamarylzamanyň Tahyra rehmi gelip, alan zatlaryny gaýtaryp berdi:

— Eý Tahyr jan! Men saňa kyýamatlyk dogan. Ne ýerde başyňa iş düşse, enşaalla, ýetişermen. Eger Tatar şahy saňa gyzyny bermese, şäherini başyna zyndan edip, gyzyny saňa alyp berermen, häkimligi nökerime berermen! — diýip, bir ebýat aýtdy

Yşkyň söwdasyna salypsen başyň,
Bar, gardaşym, seni azat eýledim!
Kanda barsaň, Huda bolsun ýoldaşyň,
Bar, gardaşym, seni azat eýledim!

Ýüzüň sargarmasyn, reňgiň solmasyn,
Dostlaryň şat bolup, dusman gülmesin,
Bizden peýda bolsun, zeled bolmasyn,
Bar, gardaşym, seni azat eýledim.

Hak yşkyna düşen äriň-äri sen,
Sähranyň börüsi, dagyň şiri sen, Sen
hem aw istegen kyrkyň biri sen, Bar,
gardaşym, seni azat eýledim!

Kyrk ýigitdir bir-birinden zyýada,
Jümläni goldagan begu-begzada, Hak
bersin myradyň iki dünýäde, Bar,
gardaşym, seni azat eýledim!

Kamar diýer, seni azat eýlärmän,
Kyrkyň dogany sen, bir janu-bir ten,
Meni kyýamatlyk dogan diýgeý sen,
Bar, gardaşym, seni azat eýledim!

Elkyssa, Kamarylzaman sözünü tamam etdi. Soň barça uly-kiçi allaýarlaşyp ugratdylar. Tahyr beg ýelmaýa münüp, ýola rowana boldy, Görer bolsaň, yşkyň ataşy galyp gelip, Zöhräniň şowkunda örtenip, kä beýhuş bolup, kä huşuna gelip, kä uçup, kä ýörip,

Hudaýdan Zöhräniň wysalyny istäp: «Eý bar Hudaýa! Meni bu gije Zöhre janyň köşküne ýetirsen!» diýip, bir muhammes aýtdy:

Ýokdan bar etgen Alla, saldyň meni bu hala,
Bir dilberniň köýünde, çekdim pyganu-nala,
Medet istäp özüňden, girmişem men bu ýola,
Jepa çekip, jan berip, ýetsem ol now nahala,
Asy ajyz[□] guluň men, ýetgir meni wysala!

Yşk mülküniň şahy men, gaşymda mähremim ýok,
Syrym diýip sözleşsem, dildary-dilberim ýok, Ýar
jemalyn bir görüp, ölsem zerre gamym ýok,
Sen-sen puşdy-penahym, bir gaýry-hemdemim ýok, Ýaryň
ugrun gararmen, bakmazmen özge ýola^{□□}.

Elip kibi kamatym hijran şebinde ýaýdyr, Ýarsyz
her gijäm—bir ýyl, her günlerim bir aýdyr, Pany
dünýä daşymda matamhana saraýdyr, Rakyp-
ýaryň, gaşynda, menzilgähim bu jaýdyr, Haýsy
agýara sunar gola alyp pyýala.

□ Asy japy.

□□ Sagy-sola.

Hijran dagyndan aşyp, söwer ýara ýetişsem,
Semender³³⁰ deý sargaryp, öz-özümde tutaşsam,
Halyl kimin önünde ýertensem, oda düşsem, Otlar
maňa gülzardyr, Zöhre jana gowuşsam, Bilbil
kimni köşkünde kylyp pyganu-nala.

Gyzyl güli dost bilip, bilbil işi pygandyr,
Balu³³¹ perin gyrdyryp, mydam bagrynda gandyr,
Yşk ýoluna düşmedik bu zulmatdan amandyr,
Tahyr bir ýar yşkynda çyn ryswaýy-jahandyr, Hiç
bir kimse düşmesin meniň dek bu hyýala.

Tahyr sözüni tamam etdi, ýelmaýasy tiz-tiz sürüp barar erdi.

Ol Zöhräniň yşky bilen şu gije dokuz mezil ýol ýöredi. Binäge ýoluň önüni bir gara dag aldy, Tahyr haýran bolup, oýan-buýan gitdi, emma hiç bir ýerden ýol tapman, ýene aýlanyp, ýol başyna geldi we naçar bolup, nä ederin bilmeý aglady. Soňra: «Bu dagda ölmek

maňa owaldan kysmat eken... «Garyp ölse, gamhor ýok» diýip eşidip erdim, ol nakyl çyn ekeni» diýip, daga ýüzlenip: «Eý seňgihara garadag, men saňa näme etdim? Men bir biçäre aşyk, haly perişan, didesi girýan, meniň halyma rehim edip, maňa ýol ber!» diýdi. Emma dagdan ses çykmady. Oňda Tahyr gamgyn bolup, bir gazal aýtdy:

Kylgyl meniň ýolum rowan,
Çar pasly baharly daglar.
Senden karar tapar jahan,
Mydam bir kararly daglar.

Hakdyr seni belent kylan,
Hemdem bolgul pestler bilen,
Bahar eýýamy mest bolan, Çisginli,
jybarly daglar.

Men—gedalaryň gedasy, Janym
Zöhräniň, pidasy,
Aşyklaryň yktydasy,
Üsti belent garly daglar

Gaýalary gyzyl gülli,
Gülleri şeýda bilbilli, Dereleri
däli silli,
Ümürli, gubarly daglar.

Gaplaň gürlär gaýasynda,
Jeren gezer paýasynda,
Barça haýwan saýasynda,
Mesgenli, mydarly daglar.

Boz laçyn uçar serinde,
Gözi bürgüdiň perinde, Julgesinde,
kemerinde,
Aždarly, şamarly daglar.

Asmandan aşypdyr başyň,
Ýer götermez agyr daşyň,
Eňňur, injir degre-daşyň, Almaly,
enarly daglar.

Senden geçdi niçe merdan,

Göreňleriň akly haýran,
Saňa çykyp kylsa seýran, Neşeli,
humarly daglar.

Aýraklar gezer daşynda,
Umgalary güneşinde,
Çeşmeleriň gözbaşynda, Arçaly,
çynarly daglar.

Pähm eýle gudrat leşgeri,
Hak etdi³³² asmany, ýeri,
Ýedi gat ýeriň leňneri,
Dünýäge derkarly daglar,

Ýüzleri ýaşyl hynaly,
Ser belent, ala synaly, Tahyrdan
köňli kineli,
Aşyklardan arly daglar.

Tahyr sözünü tamam etdi, emma dagdan ýene ses çykmady. Tahyr beg: «Men muny taryp etdim, emma owaz bolmady. Bu bir mahluk, biziýbandyr³³³. Muňa ýalbaryp hem göreýin» diýip, täzeden täret kylyp, iki rekagat namaz okap, kyblasyna garap, bir söz diýdi:

Maňa ýol bergil seriňden,
Ýa hajary³³⁴ seňgi-hara.
Saňa diýr men bu syrymdan
Sen derdime eýle çäre.

Owal Allanyň hakyndan,
Pygamberiň hormatyndan,
Umyt etseň rähmetiňden,
Goýma meni beýle zara.

Saňa diýdim üşbu günde,
Ýolum alyp, kylma bende,
Ýar onda aglar, men munda,
Meni ýetir nüzli ýara.

Eşit meniň ahy-zarym,
Köňlümnden gitsin gubarym,

Saňa berdim ygtyýarym, Goýma
meni intizara.

Habarym ýok ýoldaşymdan,
Gark olupmen göz ýaşymdan,
Yşkyň derýasy başymdan, Aşym
gitdi bara-bara.

Yşk derýasy joşar serde,
Çäre tapmanam bu derde,
Bir göwherem garyp ýerde, Ýetebilmen
hyrydara.

Ýol berse daglar başyndan,
Tahyr begiň göz ýaşyndan,
Zöhre gyzyň nalyşyndan Bolsa
daglar para-para.

Tahyr sözünü tamam etdi. Görer bolsaň, Allanyň gudratyndan, Resulyň şepagatyndan, Tahyr begiň ahy-hesretinden, Zöhräniň nalyşyndan, iki aşygyň yşky-muhupbetinden, bir owaz çykdy, göýä kyýamat gopan dek boldy — dag para-para bolup, her kaýsy birýana dagap ýol açyldy. Tahyr begiň, endamy lerzan urup, beýhuş bolup ýykyldy. Soň huşuna gelip, dagyň, ýarylanyna hoş-wagt bolup, ýol gaýgydan azat bolup, dagdan sag-salamat ötdi. Dag yzynda galdy. Tahyr beg Hudatagalany ýat edip, ýelmaýanyň otuny hem üstünde berip: «Sen meni gaty sürýär diýip kine etme, syrymy özüň bilersen» diýip, tiz-tiz sürüp barar erdi. Şu gidişde Zöhre ýadyna düşüp, zar-zar aglap: «Eý bar Hudaýa, şu gije ýeriň tanapyny dartar günüdür!» diýip baran wagtda, daň atyp, jahan ýagtyldy. Ol Tatar ýoluna göz dikse, daşdan bir gara görüldi, ýagşy paýhas etse — Tatar welaýaty eken. Tahyr şadyýan bolup, eline sazyny alyp, ýelmaýanyň üstünde bir gazal aýtdy:

Şükür indi, ýar mekany görüldi, Gözüм
düşdi ýarym ýören ýerlere. Ýaryň bagy,
gülüstany görüldi,
Gözüm düşdi sonam duran ýerlere.

Babahan jebrinden nalalar çekip,
Gara gözden ýaşyn dür kimin döküp,
Ýaryndan aýrylyp, her ýana bakyp,
Gözüm düşdi sonam gezen ýerlere.

Bilbil pygan eder güller başynda,
Syýa karkarasy tiller başynda,
Ýaşylbaş sonaly köller başynda,
Gözüm düşdi sonam gezen ýerlere.

Köşkünde «ýar!» diýip, zaryn aglagan,
Yşk oduna jiger-bagryn daglagan, Şu
sebäpli pelek bagtyn baglagan,
Gözüm düşdi ýarym duran ýerlere.

Duşmanlar daşynda çarh urup her ýan,
Rakyplar gaşynda didesi³³⁵ girýan,
Ýüreginde ýüz dag, könlünde arman, Gözüm
düşdi sonam duran ýerlere.

Bagrym set paradyr tygy-tiz bilen.
Nazarym ýok gaýry gelin, gyz bilen, Bagyna
keşt edip kyrk keniz bilen,
Gözüm düşdi ýarym duran ýerlere.

Ýar onda mysapyr, men ýara bende,
Gözlerim kör bolsun hijran şebinde, Tahyry
uzadyp derýa lebinde,
Gözüm düşdi ýarym duran ýerlere.

Tahyr sözüni tamam etdi we ýelmaýany haýdap, kä huşunda, kä beýhuş bolup, Ferhdat diýen şähre ýetişdi. Bu şäher perileriň çarbagy erdi, onuň ortasyndan ýol öter erdi. Tahyr geçip barganda, gözüne bir surat göründi. Onuň ýüzi nykaply erdi, emma nykabyň aşagyndan äleme şöhle salar erdi. Tahyr beg onuň niçik surat ekenini bilmeý, haýran-serasyma bolup, bir ah urdy we suratyň, ýanyna gelip: «Hudaýyň hak hormatyna, ýüzüňi az-kem görkez!» diýdi. Surat nykabynyň bir tarapyňy göterdi. Tahyr ony görüp, beýhuş bolup ýykyldy. Bir zamandan son, huşuna gelip:

— Eý peri-peýker! Ol ruhy Muhammet Murtapa üçin, maňa özüňi äşgäre et — diýip, bir ebýat aýtdy;

Niçik zat sen, akyl-huşum alypsen,
Göwhermu sen, ýa dürmu sen, näme sen? Şöhle
salyp, älem üzre dolupsen,
Kuýaşmu sen, kamarmu sen, näme sen?

Bag içinde bilbilmu sen, gülmu sen?

Ýa bilbide ogşaş şirin tilmu sen?
Heselmu sen, ýa gantmu sen, balmu sel?
Şirinmu sen, şekermu sen, näme sen?

Müjgäniň hanjary bagrym dilipdir,
Ol nykapdan ýüzüň, şöhle salypdyr, Telbe
könlüm görüp, maýyl bolupdyr,
Dildarmu sen, dilbermu sen, näme sen?

Aşyklar aýdarlar, gaşyň helaldir,
Men waspyň diýmäge tillerim laldyr,
Häzirdir görünmez niçik jemaldir,
Perimu sen, peýkermu sen, näme sen?

Ak ýüzüne nukta hallar gelişer,
Jan, til-kalbym seni görmek dileşer, Ýüzüne
gözlesem, gözüm gamaşar,
Hurşytmu sen, enwermu sen, näme sen?

Seni istäp serim saldym söwdaýa,
Ne bolgaý saçlaryň eýlesen saýa?
Koýnuň buýy³³⁶ behişt, girsem ol jaýa,
Ýa müşkmu sen, anbarmu sen, näme sen?

Seýr edip gezerdim gülde, çemende,
Meniň janym zerdap boldy bu tende, Tahyr
beg Zöhräge hem saňa bende,
Barçalardan bähtermu sen, näme sen?

Tahyr sözüni tamam etdi:

— Eý jan, perimu sen, periştemu sen ýa adamzatmu sen? Bir didaryňy göreýin, çünki «ýagşyny görmek parzdyr» diýipdirler — diýdi. Onda surat:

— Eý aşyklaryň patyşasy! Meniň didarymy görüp bilmezsen: görseň, Zöhräni ýadyňdan çykararsen, enşaalla bir-birimizi jennetde görermiz. Biz hurlar taýpasyndandyrys. Men hurlaryn. şasy, adyma Hurlukga diýerler. Erte guşluk galanda, Zöhre gyza ýetersen — diýip, pata berdi.

Tahyr ýola rowana boldy. Ýolda bir köne harabalygyň üstünden geldi. Ol harabanyň çep tarapyndan ýüzünde dowzah ody görnüp duran bir ak sakgal adam çykyp, Tahyra salam bordi. Tahyr salamypy aldy. Ak sakgal adam:

— Eý balam, kaýdap gelip, kanda bararsen? — diýdi. Tahyr:

— Bagdatdan gelip, Tatara bararmen. Özüm Tatar welaýatynyň adamy. Tatarda bir gyza griftardyrmen. Onuň adyna Zöhre diýerler. Onuň husny-ruhsaryna

muşdakdyrmen. Ýedi ýyldan bäri Bagdatda gezer erdim, indi umyt bilen Zöhräniň hyzmatyna bararmen — diýdi. Ak sakgal bu sözi eşidip aglaberdi. Tahyr haýran bolup:

— Ýa reb, bu niçik syr boldy? Eý baba, ne üçin aglaýyrsyz? Tiz habar beriň, ýüregim ýaryldy... — diýdi. Ak sakgal:

— Sen hak aşyk ekensen. Emma seniň zähmetiň köýdi. Meniň adyma Mollamelgun

— Şeýhi — Alaýhyllagna hem diýerler. Öten agşam Zöhräni Garabatyra nika etmek üçin meni istediler. Men baryp, Zöhräni Garabatyra nika kylyp gaýtdym. Eger sen barsaň, Zöhre saňa ýol bermez, özüňi nähak ölüme alyp baryrsen, belki, şu wagt hem Garabatyr bilen Zöhre hylwata meşgul bolsalar gerek... Häli hem wagtydyr — gelen yzyň, bilen gaýt, balam, puşman edersen! — diýdi. Onda Tahyr:

— Seniň, adyň Mollamelgun bolsa, seniň bu sözüň, bilen gaýtmasmen! Baryp görermen, eger Zöhreden beýle iş çyksa, ýüzümni bosagasyna sürtüp gaýdarmen... — diýdi.

Onda Mollamelgun.

— Eýle bolsa, maňa bir gazal aýt. Men hem seniň sözüňi eşidip galaýyn — diýdi. Tahyr:

— Indi mende gazal hem galmady, gözel hem galmady... — diýip, ýola rowana boldy. Mollamelgun: — Eý balam, entek dur, bir ak pata bereýin — diýdi. Tahyr:

— Seniň habaryň beýle şum, pataň gör maňa ne azap görkezer? Özüň hem gura, pataň hem gurasyn! Men senden bizar! — diýip gidiberdi.

Tahyr beg:

— Wahasrata, munça ýyllap çeken azabyma we gören horlugyma wepa görmedim... — diýip, haly perişan, jigeri birýan, gözleri girýan, aklyly haýran, ýüreginde ataşysuzan, ýüz nala, efgan bolup, bir söz diýdi:

Mydam arzuw eýläp güli-ruhsaryň,
Mübärek jemalyň görebilmedim.
Açylan bagynda alma-enaryň,
Keşt edip gülleriň tirebilmedim.

Aşyk doýmaz öz ýarynyň ýüzünden,
Käski baryp habar alsam özünden,
Rakybyň elinden, ilin sözünden Bir
dem nazarynda durabilmedim.

Sen gezersen gözellere şa bolup,
Men gezermen elip katdym ýaý bolup,
Zöhräniň waslyndan hantama bolup,
Mahym jana²¹ könül berebilmedim.

²¹ Gaýry ýara:

Gül ýüzüň görmesem, eziz jan köýer,
Seniň hesretiňden boldum derbe-der,
Indi barsam, duşman görer, il duýar,
Zowky-sapalaryň sürebilmedim.

Tahyr diýer, aşnalarym ýat oldy,
Dostlar gamgyn bolup, duşman şat oldy,
Kimse bilmez, jiger bagrym ot aldy,
Dowam hyzmatyňda durabilmedim.

Tahyr biçäre Zöhreden bu işi tama etmeý, köp aglady. Soňra ýelmaýany haýdadyp, bidir gitdi. Ýelmaýa aç bolup otlamaga ýüz ura: «Eý janawar, men seni otlamaga goýsam, talapdan galarmen. Sen biraz mütdet kanagat et, Zöhräniň gaşyna salamat ýetişsem, seni köp bakarmen, saňa ýorunja hem berermen, baglaryň güllerinden hem berermen, miwelerinden hem berermen» diýip, oňa arzy-halyn sözläp, şähre bardy we derwezeden girdi. Görse, özi bilen mekdepde sapakdaş bolup okan bir ýigit durupdyr. Tahyr beg onuň bilen salamlaşyp, soňra Zöhräni sorap, bir söz diýdi, ol ýigit hem jogap berdi.

T a h y r:

Beg ogly, habar ber bize;
Zöhre gyz kandadyr, kanda? Mejnun
bolup çykdyň düze,
Zöhre gyz kandadyr, kanda?

Ý i g i t:

Habar alsaň, wezir ogly.
Zöhre jan bagdadyr, bagda. Peri
sypat, hur synaly,
Zöhre gyz bagdadyr, bagda..

T a h y r:

Pyrkatyndan jepa çekip, Gözümden
ganly ýaş döküp, Görebilmen, her
ýan bakyp,
Zöhre jan kandadyr, kanda?'

Ý i g i t:

Seýr etmäge бага girdi,
Kyrk kenizler bile ýördi,
Ýürekde derdi sen erdi,
Zöhre gyz bagdadyr, bagda.

T a h y r:

Mollamelgun owal günü,
Çoh habardar etdi meni,
Garaçomak almyş ony,
Zöhre jan kandadyr, kanda?

Ý i g i t:

Bakjasy günde talaňdyr, Bilbil
pyganda galandyr, Aglama, ol
söz ýalandyr,
Zöhre gyz bagdadyr, bagda.

T a h y r:

Gözümi gırlp
eýlegen,
Aklymy haýran eýlegen,
Gara bagrym gan eýlegen Zöhre
jan kandadyr, kanda?

Ý i g i t:

Tahyr diýip, köýer jany,
Bu şähriň, eziz myhmany, Kyrk
kenizleriň soltany
Zöhre gyz bagdadyr, bagda.

T a h y r:

Terk etdim dünýäniň baryn,
Dünýäge bermen bir taryn,
Köýdüm, görmeýin didaryn, Zöhre
jan kandadyr, kanda?

Ý i g i t:

Ýar diýip aklyn çaşyryp,
Derdini ilden ýaşıryp, Aglar,
ýüregne daş urup,
Zöhre gyz bagdadyr, bagda.

T a h y r:

Başgañ oduna ýanmasmen,
Ölsem ýolundan dönmesmen,
Rastyň diýgil, ynanmasmen!
Zöhre jan kandadyr, kanda?

Ý i g i t:

Seýr eder säher çagynda,
Gyzyl güller gujagynda, Aglar
aýrallyk dagynda,
Zöhre gyz bagdadyr, bagda.

T a h y r:

Dokuz aýlyk ýoldan geldim,
Hyzyr bile hemra boldum,
Tahyr diýer, görmän galdym,
Zöhre jan kandadyr, kanda?

Ý i g i t:

Beg ogly sözlär hemişe —
Rastymy diýmäýin nişe?
Kylmagyl taýgy-endişe,
Zöhre jan bagdadyr, bagda.

Bular sözünü tamam etdiler. Beg ogly:

— Zöhräni şu wagtlar köşgünden taparsen. Säher wagty kenizleri bilen bag seýline gidip erdi, ýañyrak gelip, rahata meşgul bolan bolsa gerek — diýip, ýola salyp goýberdi. Tahyr şatlanyp, köşgüň ýanyna baryp, ýelmaýadan düşdi, ýelmaýany çökerip, ýüzünden sypady we öpdi. Soň ýelmaýany şol ýerde goýup, özi köşgüň binasyndan çykyp, harem saraýyna³³⁷ girdi.

Görse, Zöhre jan tagtyň üstünde uklap ýatypdyr — inçe bil, badam gabak, pisse dahan, näzik beden gyz. Tahyr beg Zöhräniň uklap ýatan suratyna haýran galyp, oýadyp bilmän, daşyndan üç ýola perwana dek aýlandy, emma Zöhre oýanmady.

Onda Tahyr: «Zöhre jan beýhuş bolup ýatyrmyka, ýa näz edip ýatyrmyka, ýa başga biri bilen bezm edip, bimar bolup ýatyrmyka, ýa bitap bolup ýatyrmyka, ýa menden öýkeläp ýatyrmyka, ýa mendigimi bilmeý ýatyrmyka, ýa Garabatyryn tawuşydyr diýip ýatyrmyka, ýa meniň aýrallygyma çydap bilmeý meý içip, mes bolup ýatyrmyka, ýa döwperi urdumyka, ýa al-arwah, jyn kakdymyka?» diýip, gorkup, ne ederini bilmeý, haýran we serasyma bolup durdy. Zöhräniň, oýan-buýanyňa geçip: «Ne üçin oýanmady!» diýip, bir muhammes aýtdy:

Gark olup gaflatda ýatma, näzli dildarym, oýap!
Agzy gunça, dişleri dür, zülpi zunnarym oýan!
Bilbili-zaryň gelipdir, husny ruhsarym, oýan!
Al ýaňakda kekili-owsunçy şamarym³³⁸, oýai! Biz
gelende elmydam, ukuda bimarym, oýan!

Dost sözüge tut gulak, agýary pendin tutmagyl,
Şum rakyp pitnelerini ukudan oýgatmagyl,
Özgelerge til berip, halym perişan etmegil,
Mün tümenlik hatyramny bir deremge satmagyl, Ýüz
elemli janymga jebri-sütemkärim, oýan!

Synada hijranyň ody, gelmişem men bu mahal, Söwdügim,
turgul ýeriňden, kylmagyl hergiz haýal,
Patyşa sen, men geda, aşyklygym ruzy-ezel,
Keş edip älem-jahany, görmedim sen deý gözel, Ala
gözli, şowhy sözli, toty güftarym, oýan!

Saçlaryň welleýli³³⁹ ermiş ýüzleriňdir wazzyha³⁴⁰,
Tilleriň ýasyny-taha, iki älemge baha, Nuktaýy-
halyn ýüzünde misli zeýn-essema³⁴¹, Dilbera,
koýnuň seniň ählen we sählen³⁴² merhaba!
Kamaty zyba tewilen³⁴³ äkei-enwarym, oýan!

Zöhre jan, sensiz bu pany dünýä zyndandyr maňa,
Bir mübärek ýüzleriň görsem, ne armandyr maňa!
Bu perişan halymy kim görse, haýrandyr maňa! Men
seniň köýünde köýsem, günde döwrandyr maňa,
Tahyryň halyn görüp, indi eşit zarym, oýan!

Tahyr beg sözünü tamam etdi. Emma Zöhre munda hem oýanmady. Tahyr: «Bu pahyr beýhuş boldumyka? Ýa-da Garabatyr bilen keýpini kökläp, menden köňlüni üzdümikä?» diýip, eline sazyny alyp: «Ýene bir oýatjak bolaýyn, eger bu sapar hem oýanmasa, menden geçdigidir» diýen pikir bilen bir ebýat aýtdy:

Ýedi ýyl çekdim pyrkatyň, Zöhre
janym, oýanmazmyň?
Içdim aýrallyk şerbetin,
Wysal meýinden ganmazmyň?

Belent-belent daglar aşyp,
Ýowuz günlerge ulaşyp,
Bu gün geldim, ýolum düşüp, Sagdan-sola
dolanmazmyň?

Dembe-demden geler masy³⁴⁴
Kylgaly myradym hasyl,
Iki aşyk boldy wasyl,
Rahmet meýinden ganmazmyň?

Sen diýp Bagdatdan gelermen,
Kä sargaryp, kä solarmen,
Bu gün gelsem, erte ölermen,
Bir gün ömre guwanmazmyň?

Uzakdan geldim ýatmana,
Şirin lebiňden datmana,
Gözüm gyýmaz oýatmana, Özüň
bilip oýanmazmyň?

Köýen köp yşkyň derdine, Kim
ýetipdir myradyna?
Tahyryň ýanan oduna, Zöhre jan,
sen hem ýanmazmyň?!

Tahyr sözünü tamam etdi. Zöhre Tahyry Garaçomakmyka diýip güman edip, ýorganyny üstüne çekip, beýlesine agdarylyp ýatyberdi. Tahyryň köňlüne wehim düşüp: «Zöhre maňa biwepa boldy, menden özge ýary bar eken...» diýip, bir söz aýtdy:

Gel, Tahyr, sen hem ýüz öwür.
Zöhre ýüzün öwürmişdir. Ýüz

öwürip men telbeden, Garaga
köňül bermişdir.

Yrak düşdi wysal ýoly,
Rakyp aldy sagy-soly,
Mydam öwsüp hijran ýeli
Külüm göge sowurmyşdyr.

Jeýhun bilen Bagdat baryp,
Ýene gelmişem agtaryp, Zöhre
özgä köňül berip,
Menden özün aýyrmyşdyr.

Menin halym harap eýläp,
Özün Garaga ýar eýläp,
Gury jismim kebab eýläp,
Gara bagrym gowurmyşdyr.

Habar berdi Mollamelgun,
Neçüýn gaýtmadym men, mejnun?
Ýüregim — gan, jigerim—hun,
Şirin jandan doýurmyşdyr.

Taňry gul, resul ummaty
Çekmesin men deý pyrkaty, Ozal
günde şum kysmaty,
Möwlam bize buýurmyşdyr.

Tahyr diýr, geldim gaşyna,
Kelam ýokdur hak işine,
Pelek aşyklar başyna
Mundag gowga²² gaýyrmyşdyr.

Tahyr sözünü tamam etdi. Ol Zöhreden öýkeledi. Gelenine puşman edip: «Eý Tahyr! Sen Zöhre diýip, Mahym dek yhlasly peri-peýkerden aýryldyň. Belki seni onuň yhlasy urandyr» diýip, dutarynyň taryny gowşadyp: «Nirde sen Bagdat?» diýip, ugrajak boldy.

Zöhre gyz ukusynyň arasynda bir hümrüdi eşidip, gözünü açdy, görse Tahyr durupdyr. Zöhre bilmedi Tahyrmy ýa Tahyryň suratynda arwah-jynmy, ýa düşmi, hyýalmy? Emma

²² Söwda.

ýagşy nazar salyp garasa, Tahyryň özi... Zöhre ýerinden turup, bir ah urdy we beýhuş bolup ýykyldy. Soň huşuna gelip:

— Waý, meniň Tahyrymmy sen, ýüregimniň armanymy sen, derdimiň dermanymy sen, ýa ruhumyň rowanymy sen? Gitseň, meni öldürip git! — diýip, hem gülüp, hem köýüp, Tahyryň boýnundan ýapyşdy. Tahyryň gözi Zöhräniň gül ýüzüne düşüp, beýhuş boldy. Bir zamandan soň huşuna gelip, bir-birleriniň boýunlaryna gol salşyp, lebleri ýañakda goýup, ençeme aglaşdylar. Şol wagt Tahyr Zöhräniň oýanmazlygyna köňli galan dek bolup, kine getirip, şikaýat edip, bir gazal aýtdy, Zöhre hem jogap berdi.

T a h y r:

Dokuz aýlyk ýoldan sen diýp gelmişem, Oýanmadyň
bu efgana, Zöhre jan!
Günde ýüz tirilip, ýüz mün ölmüşem, Gelmegeýdim
bu jahana, Zöhre jan!

Z ö h r e:

Niçe günler gezdim ýarym geler diýp,
Ýoluň garap, aklym haýran eýledim.
Baglaryma bilbil zarym gonar diýp, Bu
gün güllerime seýran eýledim.

T a h y r:

Oýanmadyň munça belent saz bilen,
Çaýlar oýanmazmy guba gaz bilen?
Ýa gaflatda galdyň, ýa ki nüz bilen,
Otlar saldyň şirin jana, Zöhre jan!

Z ö h r e:

Sen maňa diýmegil beýle sözüňni,
Töhmet edip başga tutma özüňni,
Diýdigiň, rast bolsa, görmen ýüzüňni, Diýgil:
kime ähtipeýman eýledim?

T a h y r:

Harabadan çykdy ak sakgal özi,

Garadyr esbasy, syýadyr ýüzi, Şeýhi-Lagna
habar berdi bu sözi,
Gitdi köňlüm bet gümana, Zöhre jan!

Z ö h r e:

Şeýhi-Lagna diýrler, şeýtandyr ady
Hakyň melgunydyr ähli öwlady, Ýalan
sözläp, saňa salandyr ody,
Hak edipdir—ornum zyndan eýledim.

T a h y r:

Söwdügam, rehim eýle bagry paraýa,
Melhem eýle rakyp goýan ýaraýa, Seni
diýip, gylyç goýdum araýa,
Gözlemedim Mahym gyza, Zöhre jan!

Z ö h r e:

Ýedi ýyl bolupdyr gideliň bäri,
Bu köşk içre ýalňyz çekdim azary.[□] Janymyň
rahaty, tenim mydary,
Suratyň kalbymda myhman eýledim.

T a h y r:

Gurban olam ýaryň Zöhre adyndan,
Men garyby çykarmamyş ýadyndan, Aýrallyk
derdinden, yşkyň odundan
Kül bolmuşam ýana-ýana, Zöhre jan!

Z ö h r e:

Şum rakyp tagnyndan güle bilmedim,
Atam gazabyndan öle bilmedim,
Zöhre diýr, Tahyrym, bile bilmedim,

[□] Ýedi ýyl bolupdyr gideliň bäri Bu
köşk içre ýalňyz çekdim bu zary...
Janymyň apeti tenim azary

Garaçomak diýip güman eýledim.

T a h y r:

Tahyr diýer, uzak ýoldan gelmişem,
Özüm yşkyň bazaryna salmyşam,
Bu diýen sözüme toba kylmyşam,
Dolanaly o döwrana, Zöhre jan!

Elkyssa, bular sözlerini tamam etdiler. Zöhre: — Eý Tahyr jan! Bu ýyl gideliň — ýedi ýyldyr. Seniň hijriňde semender kimin köýüp, gözümden sil dek ýaşymy akdyryp, haçan meniň nalyşym Hudanyň dergähinde kabul bolarka diýip gezer erdim. Sen gideliň bäre, atam gazabyndan, il melamatyndan, seniň aýrallygyňdan mende habyrahat³⁴⁵ galmady, ähli dünýäni terk etdim. Hususan, düýn ýüregim gysyp, bag seýline gitdim, onda hem köňlüm açylmaý agşam gelip, täret kylyp, iki rekagat namaz okap; kybla garap «seniň didaryňy görmek barmyka?» diýip ýatyrkam gözüm uka gidipdir. Düýşümde seni görüp, hal-ahwal soraşyp oturan wagtymda, seniň owazyňa oýandym we seniň mübärek jemalyňa miýesser boldum. Şükür alhamdylylla, mükedder³⁴⁶ köňlüm minewwer³⁴⁷ boldy! — diýip, gujagyna gysyp, ýañagyndan öpdi, gamyň oduna ot saldy.

— Bu gün myradyma ýetdim, indi ölsem-de armanym ýok! Wysaly-myz uzak gider ýaly, işimizi birneme hufýa³⁴⁸ eýlemek gerek — diýip, bir söz aýtdy: Hoş geldiň, Tahyrym, biziň illere, Döwletli, döwranly jaýdyr bu jaýlar. Gel, ikimiz keşt edeli güllere,

Gülşenli, seýranly jaýdyr bu jaýlar.

Gapyl bolsaň, şum rakyplar duýarlar,
Baryp, şa babamga syryň aýarlar,
Seni öldürerler, meni goýarlar,
Dostdan köp duşmanly jaýdyr bu jaýlar.

Sözün kabul bolmas şanyň gaşynda,
Gözüm ýaşda, başym mähnet daşynda,
Günde ýüz zulum bar mazlum başynda,
Barçalara ganly jaýdyr bu jaýlar.

Ger duýsalar jellatlara buýyrlar, Aşyklara
sütem işler gaýyrlar,
Seni—menden, meni—senden aýyrlar, Nalyşly,
efganly jaýdyr bu jaýlar.

Zöhre diýer, saňa syrym aýarmen,

Ýüzüm ýyrtyp, syýa saçym ýaýarmen,
Kaýsy bir derdime ýanyp-köýermen, Bir
zalym soltanly jaýdyr bu jaýlar.

Elkyssa, Zöhre jan sözünü tamam etdi. Tahyr;

– Eý Zöhre jan! Welaýatyňda ne habar bar? – diýip sorady.

— Eý Tahyr jan, şol kene göreň ot almyş Tataryňdyr, köne zalym patyşadyr. Eger birden zalymyň gulagyna habar ýetse, seni öldürüp, meni hem Çomaga nika kylyp berer, habardar bolmak gerek — diýip, bir söz aýtdy:

Tahyrym, maslahat sorsaň,
Saňa, ötgen zaman ýokdur,
Äşgär bolup, munda dursaň, Öldürerler,
güman ýokdur.

Şum rakyplar duýar bizi,
Atama diýrler bu sözi, Kör
bolsun duşmanyň gözi,
Aşyklara döwran ýokdur.

Terahhym³⁴⁹ ýokdur bu şada,
Zulm eder ýakyna, ýada, Gaçaly
şähri-Bagdada,
Bize munda mekan ýokdur.

Pelek saldy ýowuz derde,
Duşdum atam deý namarda,
Ölseň, ölermiz bir ýerde, Indi
bize aman ýokdur.

Eger duýsalar bu işi,
Dembe-demden geler kişi,
Sen-sen ýagşylardan ýagşy, Atam
kimin ýaman ýokdur.

Gel, keş edeli bu бага,
Ýel degmesin şamçyraga, Töwekgel
kylsaň Hudaga,
Öldürse hem zyýan ýokdur.

Zöhre diýr, kim gelse dada,

Deňlik tapmaz bu dünýäde,
Sypahylar — haramzada,
Adalatly soltan ýokdur.

Zöhre sözünü tamam etdi.

Tahyr:

— Eý Zöhre jan, men Bagdatdan seniň habaryň bilen geldim. Meni ataň isläp getirmedi. Ataňa rehim gelip, imany täzelenip, rehimdar bolmadygyna akylym ýetedir. Indiki maslahaty özüň bilersen. Git diýseň, gidermen, munda bol diýseň, munda bolarmen. Mübärek ýüzüni bir gördüm—armanym ýok. Emma ataň meni öldürer diýip, ölümden ätiýaç etmezmen. Seniň gaşyňda öl-sem, zerre armanym ýokdur! — diýdi. Bu sözüň üstünde agşam boldy. Şol wagt Zöhre jan Tahyra geňeş berip, bir gazal aýtdy:

Gel, süreli bu dünýäni,
Bu gije ötmesden burun;
Ýarymyň gelen beýany
Duşmana ýetmesden burun.

Rakyp duýsa, atam duýar,
Ýene gazap donun geýer,
Seni öldir, meni goýar, Bir
orun tutmasdan burun.

Takdyra dogry duraly,
Yşk ýolunda jan bereli, Tahyrym,
döwran süreli,
Näge daň atmasdan burun.

Köňülden çykar bu gamy,
Köp çekme derdi, elemi, Ganymat
bilgil bu demi,
Tä çykyp gitmesden burun.

Zöhre diýer, eý dildarym! Hoş
gelipsen, söwer ýarym,
Ter açylgan gülguzarym Hazana
batmasdan burun.

Zöhre sözünü tamam etdi. Ikisi biri-birine goşulyp, gyzyl gül dek çyrmaşyp, gujaklaşyp, öpüşip, döwrana meşgul boldular...

Birden daň atdy, adamlar oýandylar, aşyklar ne ederini bilmediler. Emma Zöhre hiç kim duýmanka, Tahyry sandyga salyp, bir hüjräniň içinde gizledi we ýalandan ýaryň ahuzaryň çekip, hemişekisi ýaly pygan eder erdi. Emma çekýän ahy owalkylar ýaly zarply däl erdi. Göz ýaşyň deregine suw sepip, gözüni gyzardar erdi. Şu röwüşde gijesine Tahyry çykaryp, mejlis gurup, gündizine ah tartyp, ençeme wagt geçirdi.

Tahyryň gelmeginiň şatlygy Zöhräniň ýüregine sygmaý, ol bir gün bitap bolup ýykldy.

Zöhräniň bir enesi bar erdi. Ol Zöhrä köp mähriban erdi, Hindistan patyşasynyň gyzy erdi, özi hem tebib erdi. Zöhre: «Eneme özümi görkezeýin» diýip, onuň ýanyna geldi. Enesi görse, Zöhre ýüplük ýaly bolupdyr. Enesi Zöhräniň dem alyş damaryny barlap, bir meýdan ýüzüne bakyp oturyp:

— Eý gyzym! Men sende bir kesel görmedim. Emma sende bir gizlin syr bar, belki hem ol şatlyk syrydyr, meger uly şatlygyň üstünden barypsen! Tahyryň geldimi? — diýdi.

Zöhre aglap:

— Eý ene, seniň pähim we idrägiňe kaýyl men! — diýdi.

Enesi kenizleriň her kaýsysyny bir işe buýrup, öýi çolardyp: —

Eý guzym! Rastyňy aýt, men alaç edermen—diýdi.

Zöhre:

— Eý ene, menden eşiden sözüňi ile bildirmejeğiňe ähtipeýman bagla! — diýdi. Enesi ähtipeýman baglady. Onda Zöhre pakyr enesine ýüzlenip, zar-zar aglap, bir söz diýdi:

Ýedi ýyldyr, söwer ýardan aýryldym, Niçe
ýyllar arzuw-didar eýledim.

Bu gün ýarym geldi, men saňa geldim. Rakyplardan
gorkup, azar eýledim.

Kyblam enem sen-sen puşdy-penahym,
Geldim hyzmatyňa ötgül günähim! Tahyrym
getirdi kadyr Allahym,
Mährem enem, saňa yzhar eýledim.

Ene, saňa dogry sözüm sözlärmen,
Ýalandan «ýar!» diýip, ogryn gözlärmen,
Gündiz bolsa, bir hylwatda gizlärmen, Gijelerde
janym nisar³⁵⁰ eýledim.

Rakyp duýsa, bizi eder äşgäre,
Atam bilse, bizi eder set para,
Eýäm rehm eýlesin aşyky-zara,
Ýar bilen bir ýerde karar eýledim.

Zöhre diýer, gamgyn köňlüm açyldy,
Dürli rahmet çar tarapa saçyldy, Ýar
golundan gülgün şerap içildi,
Hazan köňlüm pasly-bahar eýledim.

Elkyssa, Zöhre sözünü tamam etdi: — Eý ene jan! Iki aşyk seniň hyzmatkäriňdir, indi bize bir maslahat berseňiz— diýdi. Enesi:

— Balam, Tahyryň hoş gelipdir, gözüň rõwşen bolupdyr, garaňkylykdan ýagtylyga çykypsen. Sen ony maňa ber. Mem Tahyry hiç kim görmes ýaly ýerde gizläýin — diýip, bir ebýat aýtdy, Zöhre hem jogap berdi.

E n e s i:

Maňa tabşyr, balam, söwer ýaryňny,
Ulus görmez ýerde pinhan eýleýin. Hak
eşitsin nalyşyňny, zaryňny, Çemen içre
ýaryň myhman eýleýin.

Z ö h r e:

Ýarsyz munda meniň bir günüm ötmez,
Ene jan, ýarymy saňa tabşyrdym.
Gündizde gün ötmez, gije daň atmaz,
Ene jan, Tahyrym saňa tabşyrdym.

E n e s i:

Gündiz bolsa gül pudaga tabşyrmen,
Bilbilleriň mekanynda ýaşyrmen,
Agşam ýaryň ýene saňa gowşyrmen, Ýolun
seniň sary rowan eýleýin.

Z ö h r e:

Seniň, bu syryňy duşman bilmesin,
Ýene ýardan bizi aýra salmasyn,
Ol sebäpden gül dek reňnim solmasyp, Ene
jan, Tahyrym saňa tabşyrdym.

E n e s i:

Aýrallyk oduna bagryň daglama²³,
Wehm eýleýip, bolmaz işi çaglama,
Zöhre janym, mähribanym, aglama,
Seniň, bu derdiňe derman eýleýin.

Z ö h r e:

Häzir bol, syryňy duşman duýmasyn,
Atam duýup, ýene aýra goýmasyn,
Gury jismim zulm oduna köýmesin,
Ene jan, ýarymy saňa tabşyrdym.

E n e s i:

Eger ataň duýsa eden işimi,
Seniň üçin gurban kylam başymy,
Dogram-dogram edip eziz läşimi, Seniň
bu derdiňe derman eýleýin.

Z ö h r e:

Gadrym bilen gadyrdanym sen meniň,
Mährem enem, şirin janym sen meniň,
Zöhre diýer, mähribanym sen meniň,
Ene jan, Tahyrym saňa tabşyrdym!

E n e s i:

Garyp eneň saňa rastyn söýlesin,
Aşyklar hakyna gulluk eýlesin,
Seniň maksadyňy hakdan dilesin, Seniň
bu müşgiliň asan eýleýin.

²³ Aýrallyk oduna özüň çaglama,
Wehim eýleýip, jiger bagrym daglama,
Zöhre janym, mähribanym aglama,
Seniň bu derdiňe derman eýleýin. –

diýen warianty hem bar.

Elkyssa, bular sözlerini tamam etdiler. Zöhre Tahyry enesine tabşyrdy. Enesi Tahyry gündiz gizläp, gije çykaryp, Zöhrä gowşurar erdi. Bu rewüşde köp wagtlar geçdi.

Zöhräniň enesiniň öýünde bir garry kempir bar erdi, ol munuň hyzmatkäri erdi. Bu syry oňa aýtmaý, gizlin saklar erdiler. Emma ol betbagt bu syrdan habarly erdi. Sandygyň kaýsy ýerde gizlenýänini hem biler erdi.

Garrynyň köňli kineli erdi. Bir gün enesi, Zöhre we kenizleri бага seýle çykdylar. Garry Tahyryň ne ýerdedigini bilip, onuň ýanyna gelip aýtdy:

— Eý Tahyr beg, sen meni duşman bildiň, emma men seniň her ne edýän işiňi bilermen. Sen meniň şanyma bir aşykana gazal aýt, ýogsa seniň bu edýän işiňi soltana habar berip, deriňi soýduryp, süňkleriňi bir-bir köýdürdermen. Tahyr:

— Eý garry betbagt! Altmyş ýaşdan soň seniň gazal nämäňe gerek? Bu şugullygy edip, Alla rahmetinden naumyt bolma! — diýip, bir ebýat aýtdy:

Mama, sen gaýtgyl päliňden, Maňa
rehim kylgyl, mama!
Azaşan bolsam ýolumdan, Dogry
ýola salgyl, mama!

Rakyba syrym diýmegil,
Aşyklara dag goýmagyl,
«Köýdürermen!» diýp köýmegil,
Alladan utangyl, mama!

Görkez aşyklar ýoluny,
Sorgul garyplar halyny,
Köňülden şeytan pälini Jähenneme
salgyl, mama!

Başyňdan ýaşlyk ötüpdür,
Agzyňdan dişiň gidipdir,
Aşyklar saňa ne edipdir? Maňa
mährem bolgul, mama!

Gezgil, mama, öz halyňa,
Islegiň düşer goluňa, Rehm
eýle Tahyr ogluňa,
Meniň pendim algyl, mama!

Elkyssa, Tahyr sözüni tamam etdi. Garry gitdi Tahyr aglap: «Eý bar Hudaýa! Meni barçadan ejiz ýaratdyň, özümçe bara-ýoga mätäç etdiň, garrysyna, ýigidine, her kaýsysyna bir söz aýdyp, hile birle mydar edip, günümi geçirermen. Ozal günde başyňa yşkyň

söwdasyny saldyň. Zöhräniň höwesi bilen tenimde janyň galmady, namysym, aýym hem galmady. Atam-enem, kowum-garyndaşym hem ýok, gije-gündiz gaýgy-gamda men, bela, gama giriftar men... Eger seniň kasdyň janymda bolsa, bu jany al, jan seniňdir, ýa-da ýşk derdiniň dermanyny ber! Men maksadymy yzarlap, ençe wagtlar gezdim, eger myradyma ýetmeý ölsen, meniň-köp armamym galar» diýip, Hudaýa mynjat edip, bir gazal aýtdy:

Ýa Ýaradan, sen-sen puşdy-penahym!
Sunguň bilen bu jahana gelmişem.
Bir gysym toprakdan meni ýaratdyň, Ýokdan
bar eýlegen—jana gelmişem.

Bir asy guluň men, köpdür günähim,²⁴
Haçan ýara ýeter bu çeken ahym?
Tatarda—Zöhre jan, Bagdatda—Mahym,
Yşkyň şerabyndan gana gelmişem.

Sona kölde ýüzer, bilbil—gülünde,
Semender—ataşda, kaknus—külünde,
Dünýä geldim belent yşkyň ýolunda,
Ýerden dogup, bu asmana gelmişem,

Ýeke men, ýalňyz men, garyp men, garyp,
Solar boldum ýar hijrinde sargaryp,
Dokuz aýlap, höwesinde ýol ýörip,
Bu gün tagty Süleýmana gelmişem.

Tahyr diýr, köýdürdi ýaryň ataşy.
Gije-gündiz akar gözümniň ýaşı,
Gara daglar aşyp, çekip käýişi,
Umyt bilen Zöhre jana gelmişem.

Tahyr sözüni tamam etdi. Şol wagt Zöhre gyz onuň ýanyna geldi. Tahyr:

— Bir garry betbagt biziň syrymyzy bilipdir, habardar bolmak gerek! — diýdi. Zöhre aglap, enesiniň ýanyna bardy, enesi hemme kenizlerini çagyrdy, hemmesi jem bolup, geňeş etdiler. Gülzada aýtdy:

— Eý bibi, geliň, bu garryny öldüreläň. Eger muny öldürmesek, bizi patyşaga aýdar. Ol Tahyry öldürüp, bizi hem ýazgarar... Enesi:

— Eý kenizler! Bu betbagty bildirmep öldüriň! — diýip jogap berdi.

²⁴ Ýazygym geçirgil, keremli şahym!

Kenizler dessine garryny çagyryp getirdiler we oňa her kaýsy bir ýumruk urup, orta alyp, depgiläp öldürdiler, meýdini bolsa süýrüp gömdüler; garrydan dyndylar. Soňra bir sagat oturdylar. Gülzada özüni orta taşlap:

— Eý bibilerim! Biziň işimiz köp gabahat boldy, bir iş edilse, il duýman bolmaz, şu iş öňi-soňy äşgär bolup, barçamyz ölüme gidermiz. Geliň, ölüm gelmezden owal, bir mejlis gurap, il-halaýygy çagyryp, toý-tomaşa edip, Zöhräni Tahyra nikalap bereliň, bulary myrada ýetireliň, bir bezmi-aşrat edeliň! — diýip, geňeş berip, bir gazal aýtdy:

Başymyza ölüm gelmezden burun, Geliň
gyzlar, bezmi-döwran edeliň!
Dostlar aglap, duşman gülmezden burun, Gülşen
içre azmy-seýran edeliň!

Ençe gezdik Tahyr jany ýaşyryp,
Mert bolalyň yşk köýüne baş urup, Şu
gün barça sazandany ýygşyryp³⁵¹,
Barça halaýygy haýran edeliň!

Zibu-zinet berip, göz bilen gaşa,
Azm eýläp çykalyň aýu-kuýaşa,
Husnumyz älemge etsin tomaşa,
Rakyplar gözüni girýap edeliň!

Toý tutalyň, görenlere göz edip,
Argamakny³⁵² meýdan üzre uzadyp,
Tagt üstünde örük öýler düzedip,
Gaýgy-gamyň öýün weýran edeliň!

Görmesin, kör bolsun rakybyň gözi,
Babahana habar biýrler bu sözi, Bir
zaman goýmasyn, öldürsin bizi, Bu
ýolda başymyz gurban edeliň!

Şemg deý şöhle salyp, keş etsek бага,
Perwanalar köýsün bu şamçyraga, Aramyza
rakyp gelse binägä,
Öldürel, habsy-zyndan⁸⁵³ edeliň!

Gülzada diýr, söweş günü mert bolup,
Aşyklaryň derdi bize dert bolup,

Duşman galyp gelse³⁵⁴, kowsa ýurt bolup, Ornumyzy
özge mekan edelin!

Bu söz tamam boldy. Soňra şu maslahaty kabul edip, ilata çapar atly gönderip, her ýerde sazandar bolsa ýygnap, bagşylary jem edip, köşgüň üstünde şadyýan kakdyryp, toý-tomaşa berdiler. Zöhre gyza kân-kân gymmat bahaly daşlar dakyp, zibu-zinet urup, ol gadar arawyş berdiler ki, göýä behişt-den bir hür çykan ýaly, köşgüň içine gün dogan deň bolup, mejlisiň içine gelip oturdy. Tahyr hem bir tarapda özüne arawyş berip oturdy. Kenizler saz-söhbet bilen kä Tahyra, kä Zöhrä meý tutup, bu taryka mejlis gurdular ki, ahyr Zöhre otura bilmeý turup: «Tahyr jana öz golum birlen bir meý bereýin!» diýip, baryp, bir lukma özi nuş eýläp, bir lukmany bolsa öz goly bilen Tahyra tutup berdi. Soň Mollanepes ahuny getirip, Zöhre gyzy Tahyra nikalap berdiler.

Bu zowky-tomaşany şa eşidip: «Gyzym Tahyry unutdy, Garabatyra köňlüni berdi» diýip, güman etdi we şükür edip, onuň toýy üçin alty ýüz tümen bilen giýewe bir dest şahana lybas iberdi. Olary getirip, Zöhrä berdiler. Zöhre şahana lybasy Tahyra geýdirip, illeri haýran etdi. Patyşa hem: «Meniň gyzymyň arzuwly günüdür. Şäheri çyragban ediň!» diýip höküm berdi. Şäheri çyragban edip, pakyr-pukaralara hazynadan köp-köp haýratlar berdiler. Olar bir-birlerinden bihabar bolup, dokuz gije-gündiz halaýyklara toý berdiler.

Elkyssa, bu gije daň atynça, saz-söhbet edip, her kes öz menziline gitdi. Mollanepes ahun bilen bagban hem jaýlaryna gaýtdylar. Emma bagbanyň betbagtlygy, şugulçylygy göterilip, baryp, patyşanyň weziri Muhammet Ýakup hana bu işi mälüm etdi. Muhammet Ýakup han hem şaga habar berdi. Şa dergazap bolup: «Mollanepes ahun bilen bagbany alyp geliň!» diýdi. Şanyň ýasawullary derhal olary tutup getirdiler. Patyşa gazap tagtyna münüp, goluna aý paltasyny alyp, mollaga gözi düşenden:

— Eý molla! Agşam eden işiň nähili işdir? Tiz habar ber! — diýdi.

Molla pahyryň dili tutulyp, jogap berip bilmedi. Onda köp şumlugy başyndan geçiren şol betbagt bagban derhal ileri durup:

— Eý şahi-jahan pena! Adalat saýaňyz raýatlar başyndan egsilmesin! Bir kaşyk ganymy geçip, namaýy agmalymyza ata³⁵⁵ galamyny sürseler³⁵⁶, bu işden men habar berermen. Molla agşam bardy, ertir gaýtdy, emma men weli dokuz gije-gündiz toý arasynda boldum, eşidenden gören ýagşy biler, habary menden sora — diýip, bagban bir söz aýtdy:

Patyşahym, saňa arzym sözläýin,
Zöhre gyzyň haýran boldy köşgünde.
Tahyr gelmiş, bu gün kimden gizläýin,
Hyrydaryn gözi gördi köşgünde.

Ýary bilen söhbet tutup Zöhre jan
Rakypdar mekrinden isteýip aman, Surnay
çalyp, nagra kakyp şadyýan,

Dokuz gündür döwran sürdi köşgünde.

Ol gün azat etdi köp bendelerni,
Oýnadyp ortada şermendelerni,
Ýygnaýyp bagşysyn, sazandalarny Ajap
tomaşalar gurdy köşgünde.

Gyrmyzy geýinmiş kaddy-boýuna,
Zib-ziwer dakynmyş husny-roýuna,
Bu gün talaň salmyş gamyň öýüne,
Gören haýran bolup durdy köşgünde.

Bagynda jem bolmuş bir bölek peri,
Söwdügiene roýmal³⁵⁷ atar her birn,
Tahyr—Zöhre jany, Zöhre—Tahyry,
Alma bilen atyp urdy köşgünde.

Pinhan syryn ile aýan eýledi,
Ajap tomaşaly zaman eýledi, Kimi
rakyp diýip, güman eýledi,
Garrysyn, ýigidin gyrdy köşgünde.

Bagban diýer, Zöhre jany görsün diýp.
Iki aşyk zowky-sapa sürsün diýp, Halaýyga
toý-tomaşa bersin diýp,
Sizden habar sorap durdy köşgünde.

Elkyssa, bagban sözünü tamam etdi. Şol wagt Molla ýerinden turup:

— Eý tagsyr-patyşam, nika gyýyp, iki aşygy bir-birine tabşyrmaly diýip, siz tarapdan bir adam bardy, şu söz bilen hem nika gyýdyk, siziň sözünüzizi, Allanyň parzyny, pygamberiň sünnetini berjaý etdik —diýdi. Patyşa:

— Eý Mollanepes! Siz hem, men hem aldawa düşüpdirmiz. Siziň günäňizi ötdüm, emma aşyklaryň günäsini geçmek bolmaz. Öldürerin! — diýip kasam edip: «Jellat!» diýip gygyrды. Jellatlar häzir boldular. Patyşa:

— Zöhräniň köşgünde Tahyr barmyş, tutup getiriň, ony öldürmeli! — diýdi.

Patyşanyň ýedi weziri bar erdi. Olar we beg-begzadalar, sypahylar jem bolup, maslahat edişip, patyşanyň gaşynda özlerini orta taşlap:

— Eý şahy älem! Owal bir iş bolmasa ýagşy, binägä bir iş bolandan soňra, ony üýtgetmek — Hudanyň takdyryny tebdil etmek bolar, bu aşyklaryň günäsini geçiň! — diýip, patyşaga töwella edip, bir ebýat aýtdylar:

Patyşahym, hyzmatyňda aрыз bar,

Zöhräni Tahyrdan aýyrma zynhar! Hak
işine bedel etmek ne derkar?
Tahyry Zöhreden aýyrma zynhar!

Her kaýsy bir Bag-Eremniň gülüdir,
Aşyklar Allanyň söwer guludyr,
Seňiň bu işleriň şeytan pälidir,
Tahyry Zöhreden aýyrma zynhar!

Ýaşlygyndan hak işine ugraşan,
Ýetip maksadyna bir-birge duşan,
Iki güldür bir-birine çyrmaşan.
Bulary bir-birden aýyrma zynhar!

Alty aýlap akyp gezdi derýada,
Ýene zulm edersen ondan zyýada,
Hak getiren hem ýetiren myrada,
Tahyry Zöhreden aýyrma zynhar!

Gümra bolup, eden ähtiň bozarsen, Haýyr
bolgan işi şerge ýazarsen,
Gyzyň nalyşyna niçik dözersen?
Zöhräni Tahyrdan aýyrma zynhar!

Birisin öldürseň, birin goýarsýen,
Bu işinden köp puşmanlar iýerseň,
Gyzyň özün öldir, soňra duýarsen, Aşyklary
hergiz aýyrma zynhar!

Zöhre jan açylgan bir täze güldür, Tahyr
nala kylgan şeyda bilbildir,
Ölüm, pyrkat senden laýyk degildir. Begler
diýr, aşygy aýyrma zynhar!

Elkyssa, begler, sypahylar sözlerini tamam etdiler. Şu söze patyşanyň gahary gelip:
— Men sizlerden tedbirini soramasmen! Bu sözleri aýdanyňyz üçin, sizleri hem
öldürermen! — diýip, gahar bilen garady ki, begler janlarypdan gorkusyna üç mertebe
tagzym edip:

— Biz toba etdik! — diýip, patyşanyň, aýagyna ýykyldylar. Patyşa bularyň günäsini
ötdi. Begler öz başlaryny zordan gutardylar, «ozalda kysmatdyr, takdyra çäre yok...»
diýişdiler.

Şa gazap bilen ýene jellatlara: «Tahyry tizden-tiz» tutup getiriň!» diýdi.

Ýasawullar derhal baryp, Tahyryň ellerini arkasyna baglap getirdiler. Duşmanlar şat boldular, dostlar gamgyn boldular. Şa dergazap bolup:

— Eý gulam beçe! Sen meniň haremhanama aýagyňy goýup, ölümden, zulumdan we meniň haýbatymdan gorkmadyňmy? Allatagala saňa beýle nowjuwanlygy beripdir, ol now juwanlygyňa haýpyň gelmedimi? Men seniň meýdiňi oda köýdürsem gerek! — diýip, aý paltasyny towlap, gazaba mündi. Tahyr:

— Eý akmak, masgara patyşa! Bu gün—şa sen, erte—geda sen! Men Alladan gorkaram, senden gorkmanam —diýip, bir söz aýtdy:

Ýokdan bar eýlegen kadyr Alladyr,
Alladap gorkaram, senden gorkmanam
Her ne hökm eýlese, hökmi rowadyr, Alladan
gorkaram, senden gorkmanam!

Hudanyň mülküdir suratym, janym,
Zöhräge gurbandyr jan-u-jahany, Bu
gün meýdan üzre dökülse ganym,
Alladan gorkaram, senden gorkmanam!

Bu gün goşulmyşam Zöhre dildara,
Armanym ýok, indi çekilsem dara,
Zöhräniň gaşynda kylsaň set para, Alladan
gorkaram, senden gorkmanam!

Bende gul sen, «şa men!» diýip gezersen»
Atam bilen kylgan ähtiň bozarsen,
Haýyr bolgan işi şerge ýazarsen, Alladan
gorkaram, senden gorkmanam!

Dünýä geldim, dogan günüm ölmüşem,
Yşkyň söwdasyna serim salmyşam, Goç
guzy men, gurban üçin gelmişem,
Alladan gorkaram, senden gorkmanam!

«Öldir men!» diýip, gazap bilen söýlärsen,
Ölümden özüňi yrak eýlärsen, Maksadym
ölümdir, gaýry neýlärsen?
Alladan gorkaram, senden gorkmanam!

Tahyr diýer, sygynmyşam Hudaga,
Yşkyň şunkary men, düşdüm duzaga,

Kaşyk ganyň Zöhre jana sadaga,
Alladan gorkaram, senden gorkmanam!

Tahyryň bu sözüne şanyň gazaby öňküden hem beter gelip:

— Jellatlar! Bu peläketi öldüriň! — diýip gygyrdy. Jellatlar hanjarlaryny ellerine alyp, ylgaşyp geldiler. Tahyr begi ölüm meýdanyna çykardylar, aşyklaryň nalaşdai AýGün tutuldy, elem-jahan garaňky boldy. Tahyr:

— Eý jellatlar, Hudaýyň haky üçin, bir zaman taammyl³⁵⁸ kylyň. Zöhre janyň didaryny göreýin, oňa bir-iki agyz sözüm bar! — diýdi.

Şol wagt Zöhre jan başyna gara örtüp, ýas geýimini geýip, bozlap ýetişdi we märekäniň içini ýaryp girip:

— Eý ýüregimniň kuwwaty, gözümniň röwşeni, diriligimiň sermaýasy. Tahyr jan! Merdana bolgul, bu ýoldan dönmegil, ikimiziň maksadymyz ölümdir! Şükür Allatagala ikimizi myradymyza ýetirdi. Eý Tahyr jan! Alla ikimizi ýaşlykdan aşyk etdi, mähri muhupbeti köňlümize saldy, indi iki aşygyň öler günüdür... Bu gün sen ölseň, ertir men ölermen! Kyýamat günü Hudaýta-gala kazy bolup, resul allaýyssalamyň şepagatçy bolan dergahynda Babahan bilen hasaplaşarmyz!—diýip, bir ebýat aýtdy:

Hudadan dilegil maksat-myradyň,
Bu gün myradyňa ýeter günüňdir. Ölüňi
tabşyryp aşyk Perhada,
Aşyklar ýoluny tutar günüňdir.

Ölseň bu gün Babahanyň golunda,
Ruhň seýran eder jennet gülünde,
Ýaryň wysalynda, yşkyň ýolunda Dünýäni
bir pula satar günüňdir.

Ýar, meniň ýolumda ger çyksa janyň, Men
sensiz rahatyn sürmen jahanyň,
Dökülse meýdanda gyrmyzy ganyň, Gan
ornuňa şerbet ýutar günüňdir.

Biz gideli, munda galsyn Babahan,
Babahana mubah bolsun bu jahan,
Magşar meýdanynda gurulsa mizan,
Mäkäm ýakasyndan tutar günüňdir.

Keramen-kätibin^{36"} ýazypdyr bizi,

Oýulsyn, kör bolsun atamnyň gözi, Ruzy-kyýamatda
garadyr ýüzi,
Lagnat daşyn oňa atar güpüňdir.

Atamnyň jebrinden derdim set hezar⁸⁸⁰,
Gara ýüz Çomakga kylsa sezewar,
Mazaryň ýanynda ýasarmen mazar, Owwal
nobat seniň, ýeter günüňdir.

Zöhre diýr, jellatlar keserler başyň.
Ýokdur mähribanyň, kowmy-gardaşyň.
Ozalda kysmatdyr, çytmagyl gaşyň
Rahmet derýasyna batar günüňdir.

Elkyssa, Zöhre sözün tamam etdi. Tahyr Zöhre janyň bu mürewwetini eşidip:
— Eý näzeninim! Seniň aldyňda ölsem, armanym ýok — diýip, bir gazal aýtdy:

Hoş gal indi, Zöhre janym,
Aýra düşdün, dildar indi.
Behiştim, hurum, ryzwanym,
Hara dönmüş gülzar indi.

Ataň gazap donun geýip,
Bizni kylar gözden gaýyp,
Ýüzüň ýyrtyp, saçyň ýaýyp,
Sen çekmegil azar indi.

Tahyryň dara çekiler,
Ýüregiňde ot çakylar,
Meýdanda ganym döküler, Açylar
lälezar indi.

Maňa gazap kylan şadyr,
Kysmaty kadyr Alladyr,
Gara ýer bir aždahadyr,
Ahyr^{25*} ýutar bu mar indi.

Nykabyň çekmegil ýüze,
Ýaş getirme gara göze,

²⁵ Bizni.

Kyýamat gün ikimize Nesip
etsin didar indi.

Zöhre jan, eşit nalyşym,
Iki dünýäde ýoldaşym, Berjaý
bergil aby-aşym,
Sen bolgaýsen gamhor indi.

Bu meýdanda Tahyr ölse,
Garabatyr häzir bolsa,
Zöhräm bilen oýnap-gülse,
Haçan tapam karar indi? Tahyr:

— Eý Zöhre jan! Men dünýäde myradyma ýetdim, ölume gynanmas-men, emma aýralyga köýermen, men ölüp, sen Garabatyryň, saýasynda galsaň, men gabrymda niçik karar taparmen? Eý mähribanym! Ölinçäm dildarlyk kyldyň, ölenimden soň hem gamhorluk edersen, ölsem, meýdimi bejerip, soňra aby-aşymy jaýba-jaý berersen, gabrymyň başynda aýat, hatmy-kuran edip, tekbir edersen, juma agşamy çyra ýakarsen. Eger sen gamhorluk etmeseň, özgeler tamam duşmandyr! Ýene bir sözüm bar: Garabatyra özüňni ýakyn kylmagyl, ondan soňky maslahaty hem özüň, bilersen... — diýdi. Zöhre:

— Tahyr jan, dünýäde maňa hazreti Jirjis pygamberiň gören azabyny berseler-de, bir sagat Garabatyr bilen hemsöhbət bolup gezmesmen! — diýip, bir ebýat aýtdy:

Sen gidersen, Zöhre munda galar diýp, Onuň
üçin gamgyn bolma, Tahyr jan!
Men gidermen, gaýry munda geler diýp, Onuň
üçin gamgyn bolma, Tahyr jan!

Yzda galyp, köňlibaşga berer diýp,
Gezen baglaryma seýran kylar diýp,
Garabatyr bilen oýnap-güler diýp,
Onuň üçin gamgyn bolma, Tahyr jan!

Tahyrym diýp, ýanyp-köýüp ötermen,
Pyrkatyňda mydam ganlar ýutarmen,
Sensiz, ýarym, bu jahany netermen?
Onuň üçin gamgyn bolma, Tahyr jan!

Men ýetmesem seniň kibi ýaryma, Hazan
degin bu bakjaly naryma,
Şertim budur, tyg sanjylsyn bagryma, Onuň
üçin gamgyn bolma, Tahyr jan!

Zöhre diýer, bir ykrarda durarmen,
Senden galyp, kanda döwran sürermen?
Bu gün gitseň, erte men hem bararmen,
Onuň üçin gamgyn bolma, Tahyr jan!

Zöhre sözüni tamam etdi. Tahyr beg Zöhräniň könlüni bilip, köprazy bolup: — Eý Zöhre janym, kyýamata çenli razymen, Alla ýaryň! — diýip, bir ebýat okady:

Men gadam goýarmen ahyret sary, Näzeninim,
Zöhre janym, gal indi.
Rakypdar aýyrdy ýaryndan ýary, ŞiriN
sözli Zöhre janym, gal indi.

Jellatlar gelipdir janym almaga,
Rakypdar gelipdir oýnap-gülmäge,
Men gelmişem bu meýdanda ölmäge,
Sen salamat. Zöhre janym, gal indi.

Golunda hanjary jellatlar geldi,
Katyly-hunhorlar³⁶¹ deýrämi aldy,
Eziz tenim gyrmyzy gana boýaldy,
Aglamagyl, Zöhre janym, gal indi.

Wesiýetim, arzym saňa Zöhre jan: —
Gara gözden ýaşyň dökmegil her ýan,
Armanym ýok, bolsam gaşynda gurban,
Gam iýmegil, Zöhre janym, gal indi.

Näzenin ýigitler, deňi-duşlarym,
Ýigitler hemrasy priweşlerim,
Gadyrdan dostlarym, kowmy-hyşlarym, Aglamagyl,
halaýyklar gal indi.

Aglama, söwdügi, döwran günüdür,
Meýdanda aşygyň merdan günüdür,
Bu gün bize aýdy gurban günüdür,
Gamgyn olma, Zöhre nanym, gal indi.

Ýüzüň ýyrtyp, syýa saçyň ýaýmagyl,

Tahyryň bagrynda daglar goýmagyl,
«Ýarym öldi...» diýip, gamlar iýmegil,
Alla ýaryň, näzeninim, gal indi.

Elkyssa, jellatlar Tahyryň eteginden kesip, gözünü baglap, buryýanyň üstünde oturdyp, şadan rugsat bolarmyka diýip garaşyp durdular. Şol wagt Zöhre gygyryp:

— Eý halaýyklar, aşyklara üç gün pursat berilsin—diýdi. Halaýyklaryň hemmesi: «Aşyklara üç gün pursat beriň!» diýip arz etdiler. Şa üç gün pursat berdi we jellatlara: «Tahyry Zöhrä bermeli» diýen habar geldi. Zöhre kenizleri bilen Tahyry köşge alyp gitdi. Iki aşyk bir ýerde karar tapyp, derdi-hal aýdyşdylar.

Dördünji günü Zöhre Tahyra şahana lybaslar geýdirip, başyna täji-murassyg³⁶² goýup, biline zerrin kemer baglap, gulpaklaryna tylla şana urup, ýüzlerine gülap sepip, bezäp, meýdana çykardy. Görer bolsaň, iki aşyk ýüzleri aý kimin şöhle salyp, garaňky gijäni minewwer eder erdiler. Gören adamlar haýran bolup, barmaklaryny dişläp durar erdiler. Uly-kiçi halaýyklar: «Ylaha, Tahyra nejat³⁶³ ber!» diýşip, ahy-zarlaşyp durar erdiler. Zöhre pakyr «belki Tahyry bu görk bilen şa öldürmegeý-dä» diýen umydy köňlüne getirer erdi we meýdanda Tahyryň golundan tutup durar erdi. Ol wagt şa jellatlary bilen gelip:

— Öldüriň!—diýip, jellatlara yşarat etdi. Jellatlar gelip, Tahyry Zöhreden alyp, ölüm meýdanyna çykardylar. Zöhre jan oda düşen perwana dek baryp, atasynyň aýagyna ýykylyp ýalbaryp:

— Meni öldür, ýarymy azat eýlegil! — diýip – bir gazal aýtdy:

Şa babam, arzymny beýan kylaýyn, Meni
öldür, ýarym azat eýlegil!
Tahyryň başyna gurban bolaýyn, Öldür
meni, ýarym azat eýlegil!

Owal başdan Alla ýazypdyr bizi,
Bahyr bilen ykrar etdiň bu sözi,
Ýüzüňi döndergil, duman gün ýüzi,
Meni öldür, ýarym azat eýlegil!

Atama terhos et mähriban enem,
Gije-gündiz yşk odunda örtenem,
Tahyrda ne ýazyk, ýazykly menem,
Meni öldür, ýarym azat eýlegil!

Men munda galmanam, özüm bilermen, Hanjar
bilen gara bagrym dilermen,
Tahyry öldürseň, men hem ölermen, Meni
öldür, ýarym azat eýlegil!

Bu gün baş goýmuňşam yşkyň ýoluna, Nazar
etmen bu dünýäniň malyna,
Ýardan owal düşem ajal goluna, Meni
öldür, ýarym azat eýlegil!

Bagban elin alma-nardan aýyrma,
Bilbil perin gülguzardan aýyrma,
Gazap bilen meni ýardan aýyrma,
Meni öldür, ýarym azat eýlegil!

Meňň ýarym²⁶ Bahyr wezir ogludyr,
Şa zulmundainsynalary daglydyr,
Zöhre bilen bir ykrara baglydyr, Meni
öldür, ýarym azat eýlegil!

Elkyssa, Zöhre jan sözünü tamam etdi. Tahyr:

— Eý Zöhre jan, namarda boýnuňy burma. Takdyra çäre bolmas — diýdi. Şol
wagt şa jellatlarga göz ümledi. Jellatlar derhal Tahyryň başyny kesdiler.

Tahyryň her katra ganyndan «Zöhre» diýip, owaz çykar erdi, soň her katra gany bir
gyzyl gül bolup açyldy, halaýyklar haýran galdylar... Zöhre pakyr görse, iş bitipdir... Özüni
meýdiň üstüne taşlap, beýhuş boldy. Kenizler ikisiniň hem üstüne perde tutup, il-günden
ýaşyrdylar. Soňra ýurt ogly bolup, tabydy göterdiler. Şol wagt Zöhre özüne gelip:

— Halaýyklar! Gaýra duruň! Namahramsyz! — diýdi we kyrk kenizine ýüzlenip:

— Tahyry göteriň! — diýip, perman etdi. Barça gyzlar aglaşyp perýat edip,
Tahyry göterip, köşge getirdiler. Oňa altyn zerbapdan kepen etdiler, üstüne mün baş ýüz
tümenlik kirmany-şaldan örtük etdiler.

Alty mün tümen harç edip, şäheriň daşynda bir gümmez saldyrdylar. Zöhre hazynanyň
agzyny açyp, kyrk batman altyn, kümüş alyp: «Tä gümmeze barynça, bulary Tahyryň
üstünden seç» diýip, Göwheriň eline berdi.

Soň şäheriň ähli halky ýygnanyp, ýigrimi alty mün adam bolup, Tahyra jynaza
okadylar. Ondan soň Tahyryň üstünden simu-zer seçdiler. Birnäçe karylar karyçylyk edip,
diwanalar «hu, hak!» diýip, derwüşler zikru-sena aýdyp, şyhlar nalyş edip, meddahlar gazal
aýdyp, niçe deň-duş ýigitleri, niçe gelin-gyzlar gabyr başyna bardylar. Tahyryň üstüne ýüz
tümenlik müşki-anbar sepip, ony jaýlap aglaşdylar. Şol märekede Mollanepes hem bar erdi.
Ol:

— Eý halaýyk, gaýtmaň her kim şehidiň geýiminden ýa onuň üstüne ýapylan zadyndan
bir sapak alsa, oňa dowzah ody haramdyr — diýdi.

Tahyryň üstüne ýapylan zatlary ilata paýlap, Zöhre olara jogap berdi, özi kyrk kenizi, üç
ýüz kary bilen ol ýerde galdy. Bu gije daň atynça, şol ýerde boldular.

²⁶ Tahyr diýrler.

Ondan soň, Zöhre üç gün içinde Tahyryň hemme aş-suwuny berdi, köşgüne gelip, baglaryny we gaýry köşk esbaplaryny kenizlerine bagmilady. Ondan soň gara çadyryny başyna bürenip, gara geýnip, Tahyryň gabryna zyýarata gitdi. Munuň göz ýaşyndan barýan ýoly öl bolar erdi. Şol wagt enesi ýügrüp, yzyndan ýetip:

— Eý balam, öleniň yzynda ölmek bolmaz. Ölenden peýda ýokdur, öleni ýadyňdan çykar, dirä hyzmat et, «öli arslandan diri syçan ýagşydyr!». Garabatyr hem öz öwladyňdyr, oňa köňül ber — diýip, tutup durdy. Zöhre jan:

— Eý ene! Aýagyňy göre sokup oturypsen, beýle sözi aýtmaga niçik agzyň barýar — diýip, bir ebýat okady:

Ene jan, diýmegil beýle sözüňni,
Bu wadaga wepa kylmasam bolmaz,
Diýgeniň rast bolsa, görmen ýüzüňni, Gahyryn
yzynda ölmesem bolmaz.

Hudaýym eýlese lutfy anaýat³⁶⁴,
Tahyryň ruhuna hatm edip aýat, Ýarymyň,
gabryny eýläp zyýarat,
Ol ýerde läş bolup, galmasam bolmaz.

Iidi meniň rehmin gelmez bu jana,
Bu işler bizlere boldy bahana, Janymy
tabşyryp kadyr Subhana,
Jesedim topraga çalmasam bolmaz.

Täleýim ters geldi, ykbalym syndy,
Ajalyň sakysy şerabyn sundy³⁶⁵,
Ýaryň humaryndan aýyldym indi²⁷,
Hazan uran gül dek solmasam bolmaz.

Zähre diýer, şirin jana dözmesmen,
Öler men, Tahyrdan umyt üzmesmen, Ýar
onda, men munda aglap gezmesmen,
Baryp ýar gabrynda galmasam bolmaz.

Elkyssa, Zöhre sözün tamam etdi. Enesi her çent töwella etdi, töwellasyny almady. Soňra enesi aýtdy:

— Eý gyzym, eger ýüz gün hem ýalbarsam, meniň diýenimi etmersen, seniň yşkyňa çäre tapyp bilmedim. Eý guzym! Rastyny sözlesem, seniňki dürsdür, seniň ýoluň hakdyr.

²⁷ Ýaryň wysalynda açyldym indi.

Tahyr seniň ýoluňda öldi. Sen hem onuň ýolunda ölseň gerek. Indi özün bilersen — diýip aglap,öýüne gaýtdy. Zöhre jan hem gabra zyýarata ugrady.

Indi habary Garabatyrdan soraň. Ol bagyň kenarynda bukulyp, Zöhräniň ýoluny saklap durar erdi. Birden Zöhräniň gelenini görüp, ileri ýöredi, emma Zöhre munuň nähili hyýal bilen gelenini bilmedi. Şol wagt Garabatyr Zöhräniň önüne geçip, tagzymtowazyg³⁶⁶ bilen arzy-halyny sözläp, Zöhrä garap, baş keleme söz diýdi:

Zöhre jan, arzym bar, nedir günähim, Hallarymdan
habar alsañ, ne boldy?
Maňa rehm eýledi keremli şahym,
Bu halymdan habar alsañ, ne boldy?

Mel seniň, yşkyňda gaýnaşyp daşyp,
Sen gezersen rakyplara baş goşup,
Agýardan aýrylyp, hylwatda duşup,
Ak goluň boýnuma salsaň, ne boldy?

Men aşygam seniň kibi jenana,
Günde ýüz örtärsen kast edip jana,
Gaşyňdan kowlarsen eýläp bahana, Ataň
beren pendin alsañ, ne boldy?

Laçyn dek delmürip, her ýana bakyp,
Käkiliň şanalap, kaddyňa döküp, Gyzlara
baş bolup, seýrana çykyp,
Gaşymda oýnaýyp gülseň, ne boldy?

Tahyryň gitdi diýp, dile getirme,
Hoş günüňi hesret bile ötürme, Gara
geýip, gamgyn bolup oturma,
Garanyň yhlasyn bilseň, ne boldy?

Elkyssa, Garabatyr sözünü tamam edip:

— Eý Zöhre jan! Men pakyra hem rähim et, men hem
senden umydygär bolup, gije-gündizi ahy-zar bilen ge-
çirermen — diýdi.

Zöhre munuň durşundan gorkup: «Bu betbagt maňa birden gol ýetirip, biabraý edäýmesin!» diýip, howpa düşüp, Garabatyry gaýtarmak pikiri bilen bolup:

— Eý Garabatyr, indi men, seniňki boldum, emma
Tahyr hem meniň ýolumda köp zähmet çeken oglandyr, entek howlukma, onuň aşsuwuny
berip, özümi ýasdan çykarayyn, soňra döwrany seniň bilen süreris, asyl sen meniň ýakyn

garyndaşym ekeniň!? Sen toý enjamyňy tutuber, indi döwran saňa döndi!? – diýdi. Bu söze Garabatyr ynany, keýpi kök bolup, baryp Zöhräniň atasyna:

— Patyşahy-älem, gyzyňyzyň ozaldan bize köňli bar eken — diýdi. Patyşa hem hoşwagt boldy.

Zöhre jan Garaçomagy hile bilen sowup, kenizlerine garap, bir söz aýtdy:

Gülzada, Göwherim, eşit sözümni,
Nalalar çekermen ýaryň ýolunda,
Tahyr üçin berbat kylyp özümni,
Jigerim ýakarmen ýaryň ýolunda.

Aşyklar gyçgyryp, tapmaz haraýyn, Gitdi
ýarym, indi kimden soraýyn?
Bu gün jan öýüni — jismim saraýyn,
Kast edip ýykarmen ýaryň ýolunda.

Meger ondan owal alyr janymy,
Kül edermen ýakyp istyhanymy, Ýar
gabryna baryp, gyrmyz ganymy
Suw kimin dökermen ýaryň ýolunda.

Atam gowga saldy ejiz başymny,
Sil kimin akdyrды ganly ýaşymny*,
Janym berbat kylyp, eziz läşimni
Itlere çekermen ýaryň ýolunda.

Zöhre diýer gara bagtym garardy,
Garabatyr maňa hyrydar erdi,
Tahyr janym meniň üçin jan berdi,
Dünýäden çykarmen onun ýolunda.

Eakyssa, Zöhre sözünü tamam edip:

— Eý gyzlar, aglamakdan bir iş bitmez, ýörüň Tahyr begiň gabryna zyýarat edeliň — diýip, kenizleri bilen goşulyp, zyýarata gitdiler. Olar zyýarat edip, gabryň başynda niçe wagt aglaşyp gaýtdylar.

Emma Zöhre gyz ýaglygyny gabryň başynda ýygşyryp gaýtdy. Zöhre janyň işi aglamak erdi, ýolda hem aglap başlady, emma ýaglygyny alyp, gözüniň ýaşyny süpüreýin diýse, ýaglygyny tapmady... «Meniň ýaglygym galypdyr...» diýenden soň, gyzlaryň her kaýsy bir ýana gitdi. Zöhre hem dogry gabra tarap ugrady. Onuň bilinde bir hanjary bar erdi, hanjary sogrup, kelemeýi-şahadaty okap, onuň destesini aşak edip, tygyny ýokary edip: «Eý Tahyr jan! Maňa ýalan dünýä gerek imes, seniň didaryň

gerek!» diýip, ýüregini hanjaryň üstüne goýberdi — hanjar ýüreginden girip, arkasyndan çykdy. Gül teni gana boýaldy — jany jennetde Tahyr bege gowuşdy...

Kenizler oýan-buýan gidip, ýaglygy tapman, ýañadan Zöhrä garşy dolandylar. Görseler, Zöhre gana bulaşyp ýatyr. Gyzlar aglap, onuň ýasyn tutdular we öz birlerini şaha habarçy gönderdiler. Ol baryp:

— Gyzyň jennete wasyl boldy... — diýip, şaga habar berdi. Patyşa bu habary eşidip, beýhuş bolup ýykyldy.

Patyşa huşuna gelip, turup ugrady, wezirleriň her kaýsy onuň bir goltugyna girip ugradylar. Ol gün giç boldy, gabryň üstünde köp gowga boldy, halaýyklar: «Aşyklar beýle iş edipdirler» diýip, haýran galdylar we öýke etmän, «berekella!» diýdiler. Zöhräniň jesedini Tahyr begiň ýanynda goýdular. Şol wagt Babahan patyşa geldi. Görse, gyzy gana boýalyp ýatypdyr. Ol uýlugyna üç gezek urup:

— Wahasreta we nedamata, beýle iş boljagyn bilmedim — diýip, atyndan agyp düşüp, Zöhräni gujaklap, beýhuş bolup ýykyldy. Ony huşuna getirdiler. Şa bu halda zarynç seza bilen bir ebýat aýtdy:

Wahasreta, aýra düşdüm,
Taparmenmi, balam seni,
Neýleýin ýandym,
tutaşdym, Taparmenmi,
balam seni.

Ynandym rakyp sözüne,
Zar oldum gadam tozuna,
Ýüzüm goýsam gül ýüzüne,
Taparmenmi, balam seni.

Terhos etdi ýakyn-ýadym,
Gurasyn Babahan adym,
Aglatdym ýeke zürýadym,
Taparmenmi, balam seni.

Öpup atym aýagyndan,
Sözledi derdi-dagyndan,
Zöhre jan uçdy bagyndan,
Taparmenmi, balam seni.

Garalar çekiň ýüzüme,
Zulm eýledim öz-özüme,
Jebr etdim ýeke gyzyma, Taparmenmi,
balam seni.

Hak aşyk eken, bilmedim,
Rahmet nazaryn salmadym,
Wadaga wepa kylmadym,
Taparmenmi, balam seni.

Zöhre jan, kanda sen kanda?
Atañ bolsun saňa bende,
Aglarmen, ömrüm barynda, Taparmenmi,
balam seni.

Töwella etdi delmürip,
Rähm etmedim bagrym erip,
Indi galmyşam sargaryp,
Taparmenmi, balam seni.

Babahan diýer, sözlesem,
Giden ýoluny gözlesem, Ýagty
jahana yzlasam,
Taparmenmi, balam seni.

Babahan sözünü tamam etdi. Şol sagat Zöhräniň enesi saçyny ýaýyp, bagryny paralap, gözünden ýaş akdyryp:

— Wahasreta! Zöhre jandan aýryldym — diýip, Zöhräniň üstüne özüni oklady, gyzyny gujaklap, beýhuş boldy. Bir zamandan soň huşuna gelip, göwsüni göwsüne toýup: «Eý perzendim! Wah, jiger bendim!» diýip, zar-zar aglap, bir ebýat okady:

Natuwan perzendim, eziz çyragym,
Arman bilen garyp ölen Zöhre jan!
Rakyplar mekrinden syndy pudagym,
Yşk ýolunda şehit ölen, Zöhre jan!

Hanjar bilen gara bagryn çäk edip,
Tamam agzalaryn derdinäk edip,
Yşk ýolunda eziz jismin häk⁸⁶⁷ edip,
Ýarym diýip, garyp ölen, Zöhre jan!

Gyzyna kast edip, duşman güldürip,
Duşmanlar alyna aklyn aldyryp,
Atasy sebäpli özün öldürip,
Ýarym diýip, garyp ölen, Zöhre jan!

Men ataňa aýdar erdim bu derdi,
Aňlamady, özge ýana ýügürdi, Saňa
dözdi, rakyplara dil berdi,
Bir gamhorsyz garyp ölen, Zöhre jan!

Ýar diýip dünýäniň zowkundan geçip,
Her kime delmürip, gözýaşyn seçip,
Tahyr diýip, ahyr gara ýer guçup,
Yşk ýolunda garyp ölen, Zöhre jan!

Patyşadyr pakyrlaryň penasy.
Gyzyna kast etdi, nedir günäsi?
Men hem Zöhre gyzyň garyp enesi,
«Enem!» diýip, garyp ölen, Zöhre jan!

Elkyssa, bu sözi tamam edip, «Zöhräniň ornuna men ölsemdi!» diýip, enesi biçäre köp aglady.

Soň patyşa erkan-döwletini ýygnap maslahatlaşyp, Tahyryň gabrynyň ýanynda bir gümmez saldyryp, içine kandylar³⁶⁸ asdyryp, karylary gubyryň başynda oturdyp, kuran çykdyrtty. Zöhräni jaýladylar.

Indi sözi Garabatyr–leşger başyndan eşidiň. Garabatyr özünde baryny harçlap, dostýarlaryndan hem alty müň tümen karz alyp, toý esbablyny tutup erdi. Emma bu habaryň çyn bolanyň eşidip, ýüregine daş urup aglady. Baryp görse, Zöhre bilen Tahyryň her kaýsy bir mazary-şerif bolup ýatypdyr... Her mazaryň üstünden bir gyzyň gül çykyp, ikisi asmana çyrmaşyp gidipdir. Garabatyr muny görüp, özüne hyjlat berip: «Eý Gara! Sen Zöhre bilen Tahyryň bir ýerde gezenini gysganar erdiň, ýene hem bu ikisini bir ýerde gördüň. Bu ikisini bir ýerde göreniňden, öleniň ýagşydyr» diýip, lap urup, Zöhräniň mazarynda hanjar dikip, özüni üç meretebe hanjaryň üstüne oklajak boldy, emma ýüregi gyýmady. Şol ýerde bir ýaşuly adam bar erdi. Ol:

— Eý Garabatyr! Özüňi aşyk hasap eden bolup, bu aşyklara bir sagat rahat gün görkezmediň! Bular bir-birlerine janlaryny pida eýlediler. Berekella! Ja-nyň beýle şirin ekeni! — diýdi.

Garabatyr bu hyjlatly sözi eşidip, gözünü ýumup, özüni hanjaryň üstüne taşlap jan berdi. Garabatyr ölmezden ön: «Men ölsem, Tahyr bilen Zöhräniň ara-synda jaýlan» diýip, wesýet edipdir.

Garany ol iki aşyky-päkleriň gabyrlarynyň arasynda jaýladylar.

Allanyň gudraty bilen Garanyň mazarynyň üstünden bir it gyzgany çykyp, Zöhre bilen Tahyryň üstlerinden çyňan güllere ýetip, azar berer erdi, gülleriň ýapraklaryny parapara eder erdi.

Garaynyň mazarynyň arada goýulmagyna Zöhräniň ruhy naryza boldy we Zöhre jan Babahanyň gije ýatyrka düýşüne girip, oňa ýüzlenip, bu gazaly aýtdy: Bizge zalym, ile mähriban şahym,

Dünýäde zulmuňa duçar eýlediň. Men
saňa ne kyldym, nedir günähim,
Gyzyňy özüňe agýar eýlediň.

Bu dünýäden ahyretge atyldym,
Pelek bilen mert oýnadym, utuldym,
Begendim, jebriňden gaçdym, gutuldym*,
Ýene bizni munda azar eýlediň.

Otlar saldyň gabr üstünde saraýa,
Melhem eýle rakyp goýan ýaraýa,
Ol dünýäde Çomak düşdi araýa,
Ýene ara ýerde mazar eýlediň.

Gahr edip aýyrdyň ýaryndan ýaryn,
Üstümizde gurduň ölüm bazaryn,
Görkezmediň bir-birewiň didaryn,
Ýene bizi arzuw didar eýlediň.

Rahmet isläp, öpdüm paýy-gerdiňden.
Akdyryp, kowladyň ýary ýurdundan,
Hiç ýerde dynmadym seniň, derdiňden,
Özüň aşratyňda karar eýlediň.

Onda galdyň aşyklaryň ganyna,
Munda otlar saldyň şirin janyna, Zöhre
diýer, geldim, atam ýanyna,
Armanym köp, sözüm yzhar eýlediň.

Patyşa Zöhreden bu sözni eşidip, tisginip oýandy. Hyzmatkärlerine:

— At häzirläň! — diýip buýurdy. At häzirlendi, patyşa atlanyp, wezirleri bilen gabryň başyna bardy. Görse, Tahyr bilen Zöhräniň her biriniň gabrynyň üstünden bir gül çykyp, asmanda çyrmaşypdyrdar, ker haýsynyň başynda bir bilbil bar. Emma Garaçomagyň gabrynyň üstünden bir it gyzgany gögerip, güllere ýetip, azar beredir, gyzganyň üstünde bolsa bir baýguş perýat urup gygyradyr.

Patyşa bulary görüp, haýran galdy we: «Garaçomagyň, bulara duşman ekenini şu gün bildim!» diýiý, derhal onuň mazaryny ýykdyryp, maslygyny süýredip, başga bir meýdanda

gömdürdi. Soňra iki uly ýaby we Zöhräniň bagyny aşyklaryň ýoluna wakf etdi. Olaryň gabýrlarynyň üstünde alty ýüz kuranhona muwajyp⁵⁶⁹ berip goýdy.

Indi habary Mahym gyzdan eşitmek gerek.

Mahym jan bir gije ýatyrka, gözüne bir ruhy-päk görnüp: «Eý Mahym jan! Biziň başymyza uly iş düşendir...» diýdi. Mahym gyz gygyryp oýandy. Munuň owazyna kenizler ýygnanyşyp:

— Eý Mahym jan! Näme ahwal gördüň? — diýdiler. Mahym aglap, ýüregini paralap, bir söz diýdi:

Eý mähribanym, ýoldaşym,
Taparmenmi, ýarym, seni?
Gurban kylam malym-başym,
Taparmenmi, ýarym, seni?

Yşkynda men boldum garyp,
Hem zagpyran dek sargaryp, Tün
gijelerde agtaryp,
Kandan tapaý, ýarym, seni?

Eý näzenin, simin beden,
Jan gitdi, munda galdy ten,
Eý hümmeti-aly kehen,
Kandan tapaý, ýarym, seni?

Her lahza kyldym men höwes,
Bolsam ýene bir hemnepes, Eý
kadyry perýadyres,
Kandaý tapaý, ýarym, seni?

Biçäreýi-misgin bolup, Ýollar
başynda delmürüp,
Her dem ýürekde ah urup,
Kandan tapaý, ýarym, seni?

Bir bilbili-nalaýy-zar,
Ber hajatym, perwerdigär, Boldum
ýoluňda intizar,
Kandan tapaý, ýarym, seni?

Eý şemsi-enwer wezzyha!
Eý hadyýy-nury-heda, Eý
gülşeni-bady-saba,
Kandan tapaý, ýarym, seni?

Mahym diýer, eý serwi boý!
Nala kylarmen misli naý³⁷⁰,
Arzuwda, men, husnuň göreý,
Kandan tapaý, ýarym, seni?

Elkyssa, Mahym jan sözünü tamam etdi. Gülzada keniz Mahymyň nalyşyna takat getire bilmeý, bir gazal aýtdy:

Bu gije ne waka geçdi başyňdan?
Habar bergil, Mahym gülüm, ne boldy?
Kyrk keniziň gurban bolsun daşyňdan,
Habar bergil, Mahym gülüm, ne boldy?

Älem köýer nalyşyňdan, zaryňdan,
Uçurdyň bilbili gülgüzaryňdan, Ne
habar eşitdiň söwer ýaryňdan?
Habar bergil, Mahym gülüm, ne boldy?

Ýa ahwal gördüňmi — Tahyr öldümi?
Ýa sargaryp, gül deý ýüzi soldumy?
Ýa ki ejiz köňlün menden galdymy?
Habar bergil, Mahym gülüm, ne boldy?

Şum aýralyk ýeli her ýan öwsüpdür.
Ýa ki ony gam-gaýgysy basypdyr, Ahy-nalaň
gara bagrym kesipdir,
Habar bergil, Mahym gülüm, ne boldy?

Gaýgy-gamdan özüň bizar eýlegil,
Kenizlere gülüp, güftar eýlegil, Gülzadaga
sözün yzhar eýlegil,
Habar bergil, Mahym gülüm, ne boldy?

Mahym gyz Gülzada jogap berip, bu gazaly aýtdy:

Ýatyrdym, Gülzada, bir ahwal gördüm,
Aşyklar gözüme aýan görüldi. Ýaryldy
ýüregim, tisginip turdum, Gözüme bir
ruhy-rowan görüldi.

Tahyrym görmüşem säheriň çagy,

Dar astynda gördüm, boýnunda bagy,
«Mahym jan!» diýp aglar, bagrynda dagy,
Aşyklara ahyrzaman görüldi.

Zöhre gyz diýdiler, bir peri-peýker,
Gara geýmiş öz boýuna barabar, Gezenir
bagryna golunda hanjar.
«Tahyr» diýp, gözleri girýan görüldi.

«Tahyr» diýp, aglaşyr ýurt ogly çenden,
Meger Tahyr ölmüş ýa jaýy zyndan,
Jellatlar jem bolup, çarh urar her ýan,
Aşyklar üstünde duman görüldi.

Mahym diýer, Zöhre jany görmüşem,
Perişan halyndan habar sormuşam.
Diýdi; «öz bagryma hanjar urmuşam»,
Ýürekde ot, bagrynda gan görüldi.

Mahym jan sözünü tamam edip:

— Eý Gülzada žan! Meni birnäçe wagtdan bäri beter gam basýar, düýşümde gam basýar, ruhy-päk görüldi. Özi zulum astynda, gelip boýnun burup: «Başymyza iş düşdi, ýetiş!» diýip uklatmady. Men bilmedim, bu Tahyryň ruhumy ýa gaýry bir ruhy-päkmi. Eger aşyklar ölen bolsalar, gabyrlaryna zyýarat kysam. Eger ölmedik bolsalar, hyzmatlarynda bolsam — diýdi we hazynada bar puly sandyga salyp: “Bir serdar tapyp, at-ýarag enjam edip, ýol şaýyny tutuň!” diýip, kenizlerine emr etdi.

Bu habar Mahymyň atasy Adyl şaga ýetişdi. Adyl şa wezirleri bilep atlanyp, Mahymyň öňüne geçip: — Eý gyzym! Zenan taýpasyna saparkeşlik³⁷¹ nämübärek bolar – diýip, bir söz aýtdy. Mahym hem jogap berdi:

A d y l ş a:

Ölgeniň yzynda ölmek bolarmy?
Mähribanym, söwer guzym, gaýt indi!
Tatar gidip, gaýdyp gelmek bolarmy?
Köňül hoşum, görer gözüm, gaýt indi!

M a h y m:

Adyl babam, maňa rugsat bergeý siz, Baryp
Tahyrymny görmesem bolmaz!

Kábäm siz, kyblam siz, bile ýörgeý siz, Başym
ol dükana urmasam bolmaz!

A d y l ş a:

Gözüňe görünen ol ruhy-päkdir,
Zöhre jan ýanynda toprakdyr, häkdir, Ýollar
köp yrakdyr, görmeklik ýokdur,
Mahym janym, söwer guzym, gaýt ipdi!

M a h y m:

Aýym tutulypdyr, günüm ýaşypdyr,
Aýrallyk derdinden aklym çaşypdyr,
Tahyryň başyna ne iş düşüpdür, Baryp*
gullugynda durmasam bolmaz!

A d y l ş a:

Tahyr nabut bolmuş şanyň gahrynda,
Aždaryň agzynda, ýylan zährinde, Saňa
hemdem köpdür Bagdat şährinde,
Mähribanym, Mahym janym, gaýt indi!

M a h y m:

Beýle sözler gurma, baba, tillerde,
Janym çykyp, läşim galsyn çöllerde,
Süýeklerim nyşan bolsun ýollarda,
Tahyr diýp, bu ýolda ölmesem bolmaz!

A d y l ş a:

Ýurduň şahy men, älemge hanem, Getir
men Tahyry, hökmi-rowanem, Gel,
gaýyt ýoluňdan, başyňa dönem! Görer
gözüm, söwer guzym, gaýt indi!

M a h y m:

Bagdatda bir kimse eşitmez sözüm,

Ýardan aýry zagpyrandyr gül ýüzüm, Jesedim
kül bolsun, kör bolsun gözüm?
Men hem olar kimin bolmasam bolmaz!

A d y l ş a:

Adyl şa diýr, tutgul meniň sözümni,
Seniň, üçin berbat edem özümni,
Gyzym, Tatar sary tutma ýüzüňni,
Ýörgül Bagdat sary, guzym, gaýt indi!

M a h y m:

Mahym diýer, ýar eşitsin nalyşym, Ýarym
ne külpetde, gapyldyr başym, Görer
gözüm, mähribanym, ýoldaşym,
Hallaryndan habar almasam bolmaz!

Bular sözlerini tamam etdiler. Şol wagt gündogar tarapdan bir gert³⁷² peýda boldy. Görseler, kerwem eken. Mahym gyz: «Meniň Tahyrymyň tarapyndaň gelyän kerwendir!» diýip baryp, kerweniň önünden çykdy we kerwenbaşsalam berdi. Kerwenbaşsaleyik alyp: — Eý mahy-roý, ne hyzmat bar? — diýdi.

Onda Mahym gyz ýyglaýp, kerwenbaşsadan habar sorap, bir ebýat aýtdy:

Habar ber, kerwenler, kandan gelersiz?
Meni çoh ýerlerden habardar eýle.
Habar sorsam, Tahyrymdan bilersltz,
Hazan uran könlüm lälezar eýle.

Çoh haýran olmuşam bir ýar yşkynda,
Sergerdanam rakyplaryň reşkinde,
Niçik habar bardyr Zöhräm köşkünde? Maňa
rast sözleriň ygtybar eýle.

Ýarym gitdi, munda galdym sergerdan,
Könlüm arzuw eýläp, gözlerim girýan,
Şirin janym kylam janyna gurban,
Meniň bu sözlerim ygtybar eýle.

Rastyň sözle, habar alsam özüňden,
Aýlanarmen ýarym gören gözüňden!
Ýa hoşnut³⁷³ eýlegil şirin sözüňden,
Ýa ki mundan beter bikarar eýle!

Zöhräm diýip gitdi Bagdat ýurdundan,
Gözlerime sürtsem paýy-gerdinden,
Mahym ölse gerek onuň derdinden,
Ýa öldi diýgeý sen, ýa ki bar eýle!

Mahym gyz sözünü tamam etdi. Kerwenbaşy hem Mahym gyza jogap berip, bir söz aýtdy:

Bizni sorsaň, şähri-Tatar ýurdundan,
Kerwenleri azmy-seýran eýledi. Kyrk
gün boldy aýralygyň derdinden,
Barçalarnyň aklyn haýran eýledi.

Zöhre jan diýerler Babahan gyzy,
Perişan käkilli perizat özi,
Zerli zerbap geýgen, dony gyrmyzy, Görgenlerniň
gözün girýan eýledi.

Zöhre atly näzenin gyz bar idi,
Bahyr ogly Tahyr intizar idi,
Bir-birewniň didaryna zar idi,
Biraz mahal bezmi-döwran eýledi.

Gazap eýläp, şa Tahyry öldürdi,
Ölmezden öň saňa salam gönderdi,
Ol gün harap boldy Tataryň ýurdy, Ýurt
ogly Tahyr diýp efgan eýledi.

Dokuz gün Zöhre jan çykdy meýdana,
Jeren kimin çyrlap gitdi her ýana, «Waý,
Tahyr!» diýip, hanjar urdy ol jana, Ýar
ýolunda başyn gurban eýledi.

Mydam ýyglar, özün ölüme çaglap,
Bir gün jana dözdü, özün pyçaklap,
Şehit öldi, ýar gabryny gujaklap.
Ikewin bir ýerde pinhan eýledi.

Çoh kerwenbaşyýam, Mähjudyr adym,
Aşyklar maksady — meniň myradym,
Tahyr dirikligi — meniň heýatym³⁷⁴,
«Mahymy görsem!» diýip, arman eýledi.

Kerwenbaşy sözüni gutaryp:

— Eý Mahym jan, Tahyr atly bir ýigit bar erdi, atasy weziri-agzam³⁷⁵ erdi. Bu Tahyr Babahan patyşanyň gyzy Zöhre jana aşyk boldy. Zöhre jan hoşroýlyk babatynda älemjahana barabar erdi. Tahyr Bagdatdan baryp, Zöhre jana gowşup, gezip ýören wagty şugulçylaryň biri Babahana ýamanlapdyr. Babahan Tahyry öldürdi. Zöhre hem Tahyryň gabrynyň üstünde ýüreginden hanjar urup, Tahyr diýip, jan berdi. Halaýyklar bu şum gowgany görüp: «Aşyklar bolmasa, biz hem şäherde durmazmyz, şadan zulüm gelse, welaýat, biz harap bolarmyz!» diýip, her kim bir ýana başyny alyp gaçdy. Bizler hem bu tarapa geldik — diýdi.

Mahym gyz bu habary eşidip, dady-perýat edip, bir söz aýtdy:

Ýürekde bar ýüz mün derdim,
Men niçik derman eýläýin!
Taňry işine ten berdim,
Arman—ýüz arman eýläýin!

Men hem dökermen ganymy,
Istän tapmaz nyşanymy, Ýar
üçin şirin janymy
Merdudy-jahan³⁷⁶ eýläýin!

Ýetişdi ajal leşgeri,
Men neýläýin simu-zeri, Synamga
urup hanjary,
Gara bagrym gan eýläýin!

Barsam ýarym ýatan ýere,
Synamga salarmen ýara,
Goşulyp Zöhre, Tahyra,
Men hem çoh döwran eýläýin!

Ýar eşitsin pyganymy,
Terk edem hanymanymy,
Azyz ten, şirin janymny
Ýaryma myhman eýläýin!

Mahym diýer, yşk elinde,
Saýraýyrmen ýar gülünde.
Men hem aşyklar ýolunda. Başymny
gurban! eýläýin!

Mahym bu sözüni tamam edip, eline hanjar alyp, özüni öldürjek boldy, emma şol wagt Şähri jan goluny tutdy we Adyl şaga: «Mahym jan özüni öldürjek bolýar, çäre görsün!» diýip, çapar atly gönderdi. Bu habar şaga ýetişdi, Adyl şa gelip:

— Eý gyzym! Maksadyňa ýetersen, özüni heläk etme, üç gün garaş leşger ýygnap gidermiz! — diýdi. Mahym nalaç bolup, tahammyl etdi.

Şa: «Her ýerde leşger bolsa, ýygnansyn! » diýip, her tarapa perman etdi, üç günde ol gadar leşger jem boldyki, hasaba gireniň sany togsan iki müňe ýetdi we bakgalbazazylar³⁷⁷ bilen ýüz müň leşger taýýar boldy. Soň sypahsalar Adyl Ahat jan leşger başy gelip, şaga baş egip salam berdi we:

— Şah-a, serwer-a!³⁷⁸ Ylahy döwlet humayunyňyz³⁷⁹ pukaralar başyndan egsilmesin. Täjdarlygyňyz berkarar bolsun! Bu kemine³⁸⁰ hyzmatkäriňize ne emriňiz bar? — diýdi. Şa:

— Ertir bilen ýöriş teblini³⁸¹ urup, leşgeri gündogar tarapa rowana edersen! — diýdi.

Sypahsalar baş egip, yzzat-ekram etdi we leşgeri ýola saldy.

Soň patyşa Mahymyň ýanyna gelip, bilelikde leşgeriň yzyndan gitdiler. Az pursatda şähri-Jürjana ýetişdiler. Şähri-Jürjanyň walysyna³⁸² Keremhan diýer erdiler. Onuň kyrk müň leşgeri bar erdi, goşun serdarlaryna Moýsepit bilen Kamarylzaman diýer erdiler. Keremhan olaryň birisini sag tarapyna, birisini çep tarapyna wezir edip:

— Adyl şa şähri-Jürjana gelipdir. Bu leşger näme üçindir?—diýip, Moýsepit serdary habar almaga iberdi. Moýsepit serdar Adyl şanyň habarypy Keremhana ýetirdi. Keremhan:

— Ol aşyklaryň, ganyny sorap barýan bolsa, sen hem leşgeriňi alyp gidersen! — diýdi.

Moýsepit serdar Adyl şaga habar gönderdi: men hem Tahyr bilen ata-ogul erdim. Bir gün garaşyň, men hem otuz müň leşgerim bilen gidermen diýdi.

Adyl şa hoşwagt bolup, bu habary kabul etdi. Moýsepit serdar leşgerlerini ýygnap, bir ebýat okady:

Tahyrym katl olmuş Tatar ilinde,
Ýörün, begler, söweşmäge gideliň!
Men hem ölsem gerek onuň ýolunda,
Ýörün, begler, söweşmäge gideliň!

Ýüz mün leşgerim bar, mertleriň merdi,
Sähranyň* peleňi, daglaryň gurdy,
Meniň kyýamatlyk ol oglum erdi,
Ýörün, begler, söweşmäge gideliň!

Agzy ganly aç gurtlarma buýrarmen,
Babahan başyna ne iş gaýrarmen,
Ata-ogul, ene-gyzdan aýrarmen,
Turuň, begler, söweşmäge gideliň!

Gahr edip, ganymdan ganlar dökermen,

Mülkün harap edip, şährin ýykarmen,
Tutup Babahany dara çekermen,
Ýörün, begler, söweşmäge gideliň!

Aşyklara sütem kylmyş Babahan, Tahyr
dnýip, ýyglap ölmüş Zöhre žap,
Öldürmesem, mende galar çoh arman,
Turuň, begler, söweşmäge gideliň!

Babahan Tahyrym çekenmiş dara,
Zöhre jan ýyglaýyp, bolmuş biçäre,
Ol sebäpden bagrym boldy set para, Ýörün,
begler, söweşmäge gideliň!

Moýsepnt diýr, eger jan bolsa tende,
Kyýamat namysyn goýmazmen onda,
Istäp tapam, eger gaçsa her kanda,
Ýörün, begler, söweşmäge gideliň!

Moýsepit serdar bu sözüni aýdyp, Adyl şa bilep goşulyp, ýola rowana boldy. Bular on dokuz gün diýlende, Tatar şäherine ýetişip, Zöhre gyzyň Baga-Meýdan diýen bagynyň daşyny gurşap aldylar. Mahym gyz kenizleri bilen Zöhräniň köşküne çykyp, esbaplaryny düşürtdi we köşkün içini tämizledip, menzil tutdy. Garawullar baryp:

– Eý Babahan! Ölüm saňa mübärek bolsun, bir leşger gelipdir—mur-melahda³⁸³ san bar, onda san ýok—diýdiler.

Babahan: «Ilmi, ýa ýagymy, bilip gel diýip, wezirini iberdi. Wezir gelip, Adyl şanyň bargähinde üç ýerde toprak öpüp:

— Şah-a! Jenap alyňyza arz bu ki, meni Babahan gönderdi. «Näme hyzmat bar we näme permanlary bolsa, maňa yzhar etsinler, zähmet çekip, bu şähre mübärek ýüzlerini görkezipdirler» — diýip aýtdy. Adyl şa:

– Eý wezir! Bilgil we äga bolgul: meniň Tahyr atly bir ogullygym bar erdi, ol üç aý mundan owal Tatar şäherine gelip, magşuky Zöhre gyza gowşup erdi, emma Tahyry Babahan öldüripdir, Onuň gany gerek – diýdi. Ol wagt Moýsepit serdar:

— Tahyryň ganyny bersin, ýogsa bir sagatda kül-peýekun edermen! — diýdi. Wezir bu habary Babahana ýetirdi. Babahan:

— Kişiniň üstüne bihabar gelmezler. Maňa üç gün möhlet bersin — diýdi we üç günden soň leşgeri bilen uruş meýdanyna çykdy. Iki tarapdan uruş tebli kakylady. Moýsepit serdar leşgerine nyzam berip durar erdi. Babahan hem sap çekip durar erdi. Şol sagat Adyl şa: «Uruş başlamaly!» diýip buýruk berdi we sagy-soluna hereket berdi. Iki leşger bir-birine gatyşdy, atyň tozundan asman, zemin tutuldy, pälwanlar aç gurt dek nagra tartyp, bir-birini gyrrar erdiler. Şu röwüşde üç gün uruş boldy: Moýsepit serdar Babahanyň tuguny³⁸⁴ nazarlap baryp, bir gylyç urdy — tuguny tugdary bilen bölüp oklady. Babahanyň leşgeri

tuglarynyň sernigun bolanyňy³⁸⁵ görüp, gaçmaga ýüz urdy. Babahan karar berip duruzjak boldy. Şol wagt Moýsepit serdar ýetip, Babahanyň üstüne kement oklap, ony at üstünden zor bilen ýere düşürdi we süýräp, rowa- na boldy.

Ol sagat hazreti Isa alaýyssalam we hazreti Hyzyr alaýyssalam ikisi Zöhre-Tahyryň mazaryna garap:

«Eý köşeklerim! Bu gün siziň toý-tomaşalaryňyzdyr, turuňlar!» diýip, gaýyp boldular.

Aşyklaryň jesetlerine jan gelenden soň, olar jeňe garap durar erdiler. Ol wagt Moýsepit serdar Babahany kement bilen Adyl şanyň huzuryna alyp bardy. Adyl şa:

– Bu peläketi aşyklaryň ýanyna alyp baryň! Olar günasini geçseler geçsinler.

Bolmasa, öldüreris — diýdi.

Moýsepit serdar Babahanyň kellesine gamçylap, süýräp, Zöhre janyň ýanyna alyp bardy. Babahan Zöhre jana ýalbaryp, bir söz diýdi: Kaýyl men taňry işine,

Geldim, Zöhre janym saňa!
Şum pelekniň gerdişine, Geldim,
Zöhre janym saňa!

Garybam, bagrym paradyr,
Synamda ýüz-müň ýaradyr,
Arzym köp, ýüzüm garadyr,
Geldim, Zöhre janym saňa!

Aşyklara sütem kyldym,
Humaý bagtym ýere çaldym,
Günäkärem, bu gün bildim, Geldim,
Zöhre janym saňa!

Bahyr ogly wezirzada,
Gahr etdim, akdy derýada,
Sen öldür, berme jellada,
Geldim, Zöhre janym, saňa!

Moýsepit diýer, bir serdar,
Men bolmuşam oňa duçar,
Kylar janym tenden bizar,
Geldim, Zöhre janym saňa!

Tygy-katyllar bilinde,
Jellatlary sag-solunda,
Goýma Moýsepit golunda,
Geldim, Zöhre janym, saňa!

Babahan diýr, owal şaýem,

Bu gün aldyňda gedaýem,
Täji-tagtymdan jydaýem, Geldim,
Zöhre janym saňa!

Babahan sözüni tamam etdi. Zöhre jan atasyndan gören jebri-zulumlaryny ýadyna düşürip, atasyna garap bu sözi aýtdy:

Şahlygyňda niçe işler gaýyrdyň
Ne gün saldyň aşyklaryň başyna?!
Ýarym—menden, meni—ýardan aýyrdyň,
Rehm etmediň gözden akan ýaşyna!

Ýurt şahy idiň, men şahyň gyzy,
Ýalňyz perzendiňdim, neýlediň bizi? Ýaradan
kazydyr, haklady özi,
Seni rowa gördi saňsar daşyna.

Gözde ýaşym misli derýa eýlediň,
Asy bolduň özüň, gümra eýlediň,
Kanda gaýgy bolsa, hemra eýlediň, Şum
Garaçomagyň köňül hoşuna.

Meni goýduň, rakyplara ýar olduň,
Aşyklar ganyna sebäpkär olduň,
Bu gun ýowuz derde griftar olduň, Kaýyl
bolgul eýäm salan işine.

Bu gün bilgir bolduň, ol gün aam erdiň,
Indi düşdüş otga, owal ham erdiň, Ýüzün
görmek şumdur sendek namardyň, Gözün
köwläp, demir kakýň dişine.

Zöhre diýer, şa eşitsin bu sözum, Bu
sebäpden zagpyrandyr gül ýüzüm.
Tenden başyn alyň, görmesin gözüm*,
Baryň eltiň Adyl şanyň gaşyna!

Elkyssa, Zöhre sözüni tamam etdi. Moýsepit serdar ýene süýräp, Adyl şanyň gaşyna eltip:

— Eý şahym! Zöhre jan ölüme buýurdy — diýdi.

Adyl şa jellada emr etdi. Babahany öldürmekçi boldular. Babahan toprak öpüp:

– Eý Adyl şahym! Size bir arzym bar: Zöhre jan arzymy kabul etmedi, Tahyr bege arzymy aýdaýyn! – diýdi.

Adyl şa rugsat berdi. Babahan Tahyr begiň ýanyna baryp, arz edip, zar-zar aglap, bir söz diýdi:

Tahyr guzym, eşit, saňa arzym bar, Bendi
men, başymny azat eýlegil. Başyň
aldym—başym bermek karzym bar,
Ötgül günähimni, azat eýlegil!

Mert ogly sen, mertden bolan merdana,
Kasasym³⁸⁶ diýip, tolganmagyl her ýana.
Deň bolmagyl meniň, kibi nadana, Bendi
men, başymny azat eýlegil!

Aşyklara her çent bolsam günäkär, Ýamanlyk
kylana ýagşylyk derkär,
Ötgül günähimni, öldürtme zynhar, Gel,
oglum, sen meni azat eýlegil!

Boýnumda* bent bolmuş melamat daşy,
Ýakdy meni aşyklaryň gözýaşı,
Beýle boldy şum pelegiň gerdişi, Ötgül
günähimni, azat eýlegil!

Zöhre öten günni saldy ýadyna,
Meni ýakar ol sütemniň oduna,
Rowa görme meni ajal badyna,
Gel, oglum, sen meni azat eýlegil!

Zöhre janym maýyl ermiş bu gana,
Jellat hanjaryny çekip her ýana, Bir
lahzada talaň salar bu jana,
Sen meniň başymny azat eýlegil!

Aýagyňa başyn goýup Babahan, Gaşyňda
arz edip, ýyglaýyp çendan,
Toba kyldym, öten işe Tahyr jan**, Gel,
guzym, sen meni azat eýlsgil!

Babahan bu sözüni tamam edip, Tahyryň aýagyna başyny goýup, köp aglady. Munuň nalyşyna Tahyryň reh-mi gelip, Babahanyň başyny toprakdan göterip, bir ebýat aýtdy:

Şa, başysny göter ýerden,
Gel, Zöhre jana gideli!
Zülpi sünbül, dony zerden,
Zer-zerefşana gideli!

Sen sebäpli zähmet çeken,
Tahyrym diýp bagryn ýakan,
Gözünden ganly ýaş döken, Ol
çeşmi-girýana gideli!

Ak ýüzüne zülpüň döken,
Jeren kimin oýnap böken,
Zar aglaýyp köşge çykan, Ol
bagry gana gideli!

Üşbu ýalan dünýä pany,
Hiç kimge bermez wepany,
Sürmäge zowky-sapany,
Ýör, Zöhre jana gideli!

Hazan uran gül dek solan,
Ýanyp, bişip, kebab bolan,
Yşk hanjaryn jana salan,
Ýör, Zöhre jana gideli!

Ýara gurban bu şirin jan,
Sen köp çekme ahy-efgan,
Tahyr aýdar, eý Babahan,
Ýör, Zöhre jana gideli!

Elkyssa, Tahyr beg bu sözüni tamam etdi we Babahany Zöhre gyzyň ýanyna alyp berdy. Tahyr:

— Eý Zöhre jan! Gel, ataňyň günäsini öteli! — diýdi. Onda

Zöhre jan:

– Sen ötseň, men hem ötermen – diýdi. Babahanyň günäsini ötdüler. Ondaň soň Adyl şa Mahym jany hem Tahyra nikalap berdi. Aşyklar myradyna ýetdiler.

Soň Adyl şa Babahany ýene öz welaýatyna soltan edip, özi welaýatyna — Bagdada gaýdar boldy.

Mahym:

— Eý kyblagähim, men bu welaýatda galmaly boldum, alla işidir — diýip, bir ebýat aýtdy:

Gider bolsaň öz ýurduňa
Razy bolup gaýdyň, baba.
Tebdil³⁸⁷ ýok taňrym derdine,
Sag-salamat gaýdyň, baba.

Men galyrmen Tahyr bile,
Hoş wagt boluň güle-güle,
Ähli Bagdat ulus ile
Bizden salam aýdyň, baba,

Tahyrsyz maňa ýok rahat,
Aýralyga kyl kanagat,
Aman bargaý siz salamat,
Alla ýaryň, gaýdyň, baba.

Bizi ýazмыш möwlam kadyr,
Baş penahym erer Tahyr,
Biz tarapdan bolmaň dilgir,
Hoşnut bolup gaýdyň, baba.

Eşidiň ahy-zarymyz,
Siz erersiz gamhorymyz,
Bagdatdaky dost-ýarymyz
Razy bolsun, aýdyň, baba.

Kysmat boldy Mahym jana,
Seýran eder Bagy-Meýdana, Mähribanym
enem jana
Bizden salam aýdyň, baba.

Elkyssa, Mahym jan sözünü tamam etdi, ondan soň Adyl şa düýelerine dünýä malyny
ýükläp, welaýatyna rowana boldy.
Zöhre jan, Mahym jan, Tahyr jan maksat-myratlaryna ýetdiler.

Soňy.

SÖZLÜK

Lirika

1. Beste – bagly.
2. Husn – görk, görmek.
3. Umydy-wasyl - gowuşmak umydy.
4. Pyrkat – aýralyk.
5. Perwana – kebelek.
6. Nahany syr – gizlin syr.
7. Dahan – agyz.
8. Zyban – dil.
9. Mar – ýylan.
10. Suhanwer – dilewar.
11. aýnal-baky suwy – dirilik suwy.
12. Zenehdan – eňek, alkym.
13. Ataşy-suzan – ýandyryjy-ýakyjy ot.
14. Pynhan – gizlin.
15. Leb – dodak.
16. Jenneti-ryzwan – jennetiň sakçysy.
17. Mahy-taban – dolan aý.
18. Webal – günä (zyýan).
19. Mim – M harpy.
20. Lam-elipla – L harpy.
21. Bi – B harpy.
22. Dal – D harpy
23. Elipkad – dik boý elip – A harpy
24. Ham – çyg, bu ýerde egri, bükülen.
25. Ruhsar – ýüz.
26. Müşerref – duçar, sezewar.
27. Berpa – deň, bäsleşmek (aýak üstünde).
28. Isim – aat.
29. Set – ýüz.
30. Hyrka-puşeş – derwüş eşiği.
31. Roý – ýüz.
32. Çeşm – göz.
33. Jahan ragnasy – dünýä güli (Ragna – gül ady).
34. Selasyl – zynjyrlar.
35. Istihan – süňk.
36. Tuby – fantastik owadan ağaç.
37. Çeşmi-hunhor – ganhor göz.
38. Mahy-münewwer – dolan aý, şöhleli aý.
39. Manendi – misli.
40. Dest – el, gol.
41. Muş – syçan.
42. Kâp – K harpy.
43. Ri - R harpy.
44. Nun - N harpy.
45. Ti - T harpy.
46. Jim - J harpy.
47. Dal - D harpy.
48. Heft – ýedi.
49. Gabgab – alkym.
50. Medhul – girmek.
51. Mahrumy-didar – didardan mahrum.
52. Gähreba – gymmat baha daşyň ady.
53. Kaba – geýim, eşik ady.
54. Sad – S harpy.
55. Lam – L harpy.
56. Taý – T harpy.
57. Lahza – az salym, göz-açyp ýumynça.

58. Năwük – peýkamyň uýy.
59. Mesti – lafy el – kärsiz.
60. Buhyl – geçmek.
61. Apytap – Gün.
62. Wahşyýy-gazal – wagşy jeren, çöl maraly.
63. Ruhsar – ýüz.
64. Dowamat – yzygiderli, hemişe.
65. Majera – galmagal, gykylyk.
66. Welleýli – garaňky gije.
67. Wazzyha – gündiz, ýagtylyk.
68. Gaýyn – G harpy.
69. Möwzun – deň.
70. Fyzun – artyk.
71. Dadgah – arz soralýan jaý.
72. Tebessim – gülmek, ýylgyrmak.
73. Lutf – rehim-şepagat, mylaýymlyk.
74. Rahş – Rüstemiň atynyň ady.
75. Subhy-şam – gije-gündiz.
76. Beýaz – ak.
77. Dilnewaz – göwüntapyjy, dildar.
78. Paýendaz – aýak astyna atylýan düşek.
79. Darel-aman – saglyk öýi.
80. Gaşy-eswet – gaty gara. 81. Dam – wagşy, haýwan.
82. Saýt etmek – aw etmek.
83. Merkebi-ataş – ot aty.
84. Reftar – gylyk-häsiýet, aragatnaşyk, boluş.
85. Serferaz – başy dik.
86. Ülkeýi agzam – uly ülke, uly ýurt.
87. Dergahyňa – gapyňa, arz jaýyňa.

“Zöhre-Tahyr” dessany

88. Delalat – çäre, delil.
89. Ymarat eýlemek – abat etmek.
90. Sahawat – sahylyk, ýagşylyk, bagyşlamak.
91. Hemaýat – kömek.
92. Minewwer – ýagty.
93. Pahry-jahan – dünýä guwanjy.
94. Serwer – başlyk.
95. Şepagat – bu ýerde rehim manysynda.
96. Anaýat – kömek etmek, bagyş etmek.
97. Heftten, sähten, çilten – toslanyp tapyylan öwlüýäleriň atlary.
98. Mynajat – dileg, ýalbarmak.
99. Enwer – ýagty, aý manysynda.
100. Bada – çakyr.
101. Berhak – dogry, çyn.
102. Serwi – agaç ady.
103. Aftap – Gün.
104. Engam – halat, sowgat, serpaý.
105. Pelekýat ylmy – astronomiýa.
106. Ulama – alym manysynda.
107. Yhsan – bagyşlanan zat, haýr.
108. Mah – Aý.
109. Mutrup – bazygär – sazanda.
110. Maýyl – arzuwly, höwesli.
111. Husn – görk, görmegeýlik, owadanlyk.
112. Kap – mifiki dagyň ady.
113. Magrup we maşryk – günbatar we gündogar.
114. Zemin – ýer.
115. Hemsöhbət – söhbetdeş, gürrüňdeş.
116. Taglym – tälim, okuw, ylym, öwrediş.
117. Lerze – titreme.
118. Intizar – kän garaşmak.
119. Hemsyrdaş – syrdaş, pikirdeş, jora.
120. Şähdi-şeker – süýji, lezzetli.
121. Dilreba – göwün alan.

122. Rast kamaty – dogry, uzyn boýly.
 123. Elwan – dürli. 124. Nazargähi – göz dikýän ýeri.
 125. Now juwan – ýaş gyzlar, ýigitler.
 126. Usýan – ziýan, zelel.
 127. Syrry-pinhan – gizlin syr.
 128. Hijran şebinde – aýrallyk gijesinde. 129. Lybas – geýim, eginbaş. 130. Zibi-ziwer – bezeg.
 131. Dildar – ýürek alan, söýgüli.
 132. Defg etmek – dep etmek, gaýtarmak.
 133. Sünbül – gülüň ady.
 134. Rişte – sapak, ýüp. 135. Dest – el, gol.
 136. Syna – döş, göwüs.
 137. Şamar – ýylanlaryň şahy.
 138. Jilwe – şowhunly görnüş.
 139. Eltaf – rehimlilik, göwündeşlik.
 140. Nary – daş, uzak.
 141. Hunhor – ganhor. 142. Nukta – nokat.
 143. Saky – şerap beriji, käse aýlandyrjy.
 144. Ruhsar – ýüz.
 145. Şems – Gün.
 146. Ziba – owadan, görmegeý. 147. Wysal – ýetişmek.
 148. Hümmet – gaýrat.
 149. Süýi – tarap, ýan.
 150. Lajerem – alaşsyz, järesiz. 151. Gaflat – habarsyz.
 152. Pygan – agy.

153. Neferler – adamlar.
 154. Tenizar – hor beden.
 155. Kuýun – tüweleý.
 156. Şan – daş-töwerek, şöhrat. 157. Medetkär – kömekçi.
 158. Ataşy-suzan – ýakyjy ot.
 159. Griftar – duçar bolmak, bagly, bendiwan.
 160. Rakyp – duşman.
 161. Melamat – käýinç, dawa.
 162. Deşwar – kyn. 163. Jerahat – ýara. 164. Har – tiken.
 165. Didar – ýüz.
 166. Nerkes – gül ady.
 167. Şebnem – gije çygy. 168. Kad – boý.
 169. Lajywert – gök reňk (asman reňki).
 170. Gülgün – gül reňk.
 171. Aşygana – aşyga laýyk halda.
 172. Zahyr – äşgär, açyk.
 173. Berk – ýaprak. 174. Handan – şadyýan, gülüp duran.
 175. Huram – sallanyp ýöriş.
 176. Adem – ýokluk.
 177. Şyap – çaltlyk.
 178. Suratyndan – çaltlygyndan.
 179. Müztarap – ezýetde, bikarar.
 180. Zerefşan – altyn saçyp duran. 181. Ismi – ady.
 182. Dana – bilimli. 183. Wasp – taryp.
 184. Sur-surat – keşp manysynda.
 185. Derhal – şol halda, şol wagt.
 186. Sapar etmek – syýahat etmek, aýry ýurda gitmek.

187. Ebri nowbahar – ýaz paslynyň buludy.
188. Zagu-zagan – zakyja garga.
189. Jirjis – öldürilen mifiki pygamberiň ady.
190. Yrak – daş, uzak.
191. Ag (ak) – tor.
192. Taammyl kylmak – sabyr etmek, garaşmak.
193. Tekýegähi – arka daýanjy, söýegi diýmek.
194. Bipayan – tükeniksiz.
195. Lahza – bir dem, bir salym.
196. Hoşnut – şat, hoşwagt.
197. Mahzen – hazyna.
198. S e t p a r a – ýüz bölek.
199. Erkany-döwlet – patyşanyň wezir-wekilleri.
200. Taň – geň.
201. Bahr- deňiz.
202. Müneçjim – astrolog, ýyldyzdan pal atýan adam.
203. Periweş – söýgüli ýar.
204. Elem – dert, azap, gaýgy.
205. Näwügi-müjgänleriň – kirpikleriň oky.
206. Zähri-katyl – öldüriji awy.
207. Muştak – arzuwly.
208. Leýlu-nahar – gije we gündiz.
209. Diwanawar – däli ýaly.
210. Bişumar – sansyz.
211. Şermysar – masgara.
212. Sud – peýda, haýyr.
213. Nukra – kümüş.
214. Hyjap – perde, utanç.
215. Webal – günä.
216. Huma (humaý) – mifiki bir guşuň ady.
217. Saýat – awçy, mergen.
218. Mahy-sal – aý, ýyl.
219. Girýan – aglaýan.
220. Terhos – towakga, haýys.
221. Wuhuş – wagşylar.

222. Tuýurlar – guşlar.
 223. Har (haar) – tiken.
 224. Riz-riz – dilkaw.
 225. Mahlukat – mahluklar, ýaradylan zatlar.
 226. Aşýa – höwürtege.
 227. Suýy-asman – asmana tarap.
 228. Halawut – howsala.
 229. Iltap – ýagşylyk.
 230. Häki-zemin – ýeriň topragy.
 231. Nowşirwan – gadym Eýran şasynyň ady.
 232. Hatam Taý – rowaýata görä, VI asyrlarda araplaryň arasynda ýaşap geçen jomart adam.
 233. Bahry-laçyn, bahry-baz – algыр (aw) guşlaryň ady.
 234. Intifasy – haýyr, peýda manysynda.
 235. Dowa – derman.
 236. Ibtida – başlangyç.
 237. Maşryk – gündogar. 238. Sary – tarap.
 239. Roý – ýüz.
 240. Çisti-çäbik – hasyr-husur, çalt.
 241. Araýyş – bezeg.
 242. Guwwaslar – suwda ýüzýänler, suwda çümýänler.
 243. Saýkal – ýaldyradylan.
 244. Hidýe – sowgat.
 245. Murassyg – bezegli.
 246. Ragna – gözel, owadan.
 247. Teşne – suwsan, tebsirän.
 248. Murguzar – çemenli ýer.
 249. Zili-bam (ziru-bem) – dutar ýada taryň aşak-ýokary ýa inçe-ýogyn sesleri.
 250. Bal – ganat.
 251. Beliýat – kynçylyklar. 252. Ima –üm.
 253. Giýa – ot, ösümlük.
 254. Sag – saky (şerap beriji).
 255. Agýar – gaýry, keseki.

256. Dowamat – dowamly,
mydama. 257. Ferdöws –
jennet.
258. Enjum – ýyldyzlar (enjüm
leşgeri – ýyldyzlar ýaly sansyz
goşun diýmekdir).
259. Saba – mylaýym, ösýän ýel.
260. Ham – бүкүк.
261. Aby-haýwan – dirilik suwy.
262. Käm – arzuw, maksat.
263. Reňgin – reňkli.
264. Kasyd – habar getiren.
265. Zam – artdyrma, goşma.
266. Muş – syçan.
267. Murgy-per – ýelekli guş.
268. Häkin-paý – aýak tozy. 269.
Zebun – hor, ejiz.
270. Aýak – şerap käsesi. 271.
Sukut – dym-dyrs.
272. Mejhul – nämälim.
273. Nakgaşy-manzar – seredilýän
nagýşlar.
274. Paýy-gerdinden – aýagynyň
tozundan.
275. Hary-mugylan – ymgyr çölde
gögerýän ýandak. 276. Telbis –
bahana.
277. Kemal tapmyş – ýetişipdir. 278.
Şeb – gije.
279. Nezdi-könlüm – göwnümde.
280. Simin beden – kümüş beden.
281. Muztaryp – azaply, görgüli.
282. Mužde – buşluk.
283. Nakd – nagt (nakdy ömür –
ömrüň bar-ýogy).
284. Ýagma – talaň.
285. Bina – görýän, görgür.
286. Möwt – ölüm. 287. Wady –
çöl.
288. Temenna – istemek, haýyş.
289. Mähnetderin wakyldy – mähnet
işigini açdy.
290. Kerbela kelbi – kerbela iti.
291. Eşki-al – ganly ýaş.
292. Bidar – oýa.
293. Matamhana – ýas jaýy. 294.
Istihan – süňk.
295. Aşyfta – yşk ýolunda
akylyny ýitiren.
296. Elem – azap, gaýgy.
297. Drut – salam.
298. Päki-daman – namysly.
299. Egser – köp, ýerde hemişe
manysynda.
300. Bahry-wysal – ýara ýetişiş
derýasy.
301. Rähber – galdaýjy, ýol
görkeziji.
302. Iltifat – ýagşylyk, güler yüz
bilen garamak.
303. Hebes – netijesiz, biderek.
304. Çetir – saýaban.
305. Şana –darak.
306. Sebgý-semawat – ýedi gat
asman.
307. Reşk – gysganma, husytlyk.
308. Seňgi-hara – daş.
309. Buýy-bet – erbet ys.
310. Gözgi – aýna.
311. Dilmurgy – ýürek guşy.
312. Saýt etmek – awlamak.
313. Eda kylmak – gutarmak.

314. Kuýun – tüweleý.
 315. Deşt – çöl, sähra.
 316. Elfaz – labzyň jemi.
 317. Rem eýlemek – ürkmek, gaçmak.
 318. matluby-köňňül – göwün matlaby, islegi.
 319. Semer – miwe, tohum.
 320. Toty suhan – toty sözli, toty dilli.
321. Hemhana – bir ýerde ýaşaýan.
 322. Diýar – ülke, ýurt.
 323. Zyban – dil.
 324. Şekgak – şek getiriji.
 325. Şejagat – edermenlik.
 326. Şähri Jürjan – Küm methowuz şäheriniň (Häzirki Eýranda) ýanyndaky gadym Gürgen şäheri.
 327. Mesahyp – gürrüňdeş, ýürekdeş.
 328. Katg-taryk, razyzen (rahzen) – ýol kesen, ýol uran garakçy.
 329. Neda – ses, gykylyk.
 330. Semender – öz-özünü otlaýjy legendar guş.
 331. Bal (baal) – ganat.
 332. Halk etdi – ýaratdy, döretdi.
 333. Bizyban – dilsiz.
 334. Hajar – daş.
 335. Dide – göz.
 336. Koýnuň buýy – gujagyň ysy.
 337. Harem saraýy – aýallaryň ýaşaýan, bolýan jaýy.
 338. Şamar – ýylan şasy.
 339. Welleýli – gije.
 340. Wazzyha – açyk, ýagty gün.
 341. Zeýn-essema – asmanyň bezegi.
 342. Ehlen we sählen – hoş geldiňiz.
 343. Tewilen – uzynlykda.
 344. Masyl – patyşanyň ýasawuly.
 345. Haby-rahmat – rahatlyk ukusy.
 346. Mükedder – gamly, gaýgyly.
 347. Minewwer – ýagty.
 348. Hufýa – gizlin, ýaşyryn.
 349. Terrahym – rehim.

350. Nisar – gurban ýetmek, pida bolmak.
351. Ýygşyryp – ýygnap manysynda.
352. Argamak – dag keýigi, bu ýerde bedew at manysynda.
353. Habsy-zyndan – tussag etmek.
354. Galyp gelse – üstün çyksa.
355. Ata – bagyşlama.
356. Sürseler – «eden işimiň ýazygyny» diýen manyda.
357. Roýmal – ýaglyk.
358. Tammyl kylmak – sabyr etmek, garaşmak.
359. Keramin-kätibin – ýazgyt, takdyr manysynda.